

SVOBODNA BESEDA

9 1772463 821805

14 / REVIJA ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE / december 2016 / cena 3 eur / letnik II / ISSN 2463-8218

Naj vam leto 2017 prinese mir in zdravje!

Pesem upora

Med tihim šepetom človeških laži
kot steber svobode, ki v tem žari,
sledimo korakom upora duha,
kljubujemo času sodobnega sveta.

Bitke pogumnih in srčnih ljudi
za nas niso zgodbe pozabljenih dni,
za njih naj naša pesem živi,
za njih zdaj k soncu mi dvigamo pesti.

Dvignimo glave za vse, ki trpe,
podajmo roke vsem, ki hrepene,
misli premnogih, ki sejejo strah,
spreminjamo v barve vseh človeških ras.

Pesem upora naj širi svoj glas,
sanje milijonov naj vzklijejo v klas,
svoboda je misel, posebna kot Kras,
svoboda je ogenj, ki greje naš obraz.

Bitke pogumnih in srčnih ljudi
za nas niso zgodbe pozabljenih dni,
za njih naj naša pesem živi,
za njih zdaj k soncu mi dvigamo pesti.

Dvignimo glave za vse, ki trpe,
podajmo roke vsem, ki hrepene,
misli premnogih, ki sejejo strah,
spreminjamo v barve vseh človeških ras.

Avtorica besedila: **Ksenija Jus**
Avtor glasbe: **Drago Ivanuša**

Pesem bo skupina Kombinat med drugimi zapela
tudi na slovesnosti v Dražgošah 8. januarja 2017.

Novoletna poslanica članicam in članom ZB

Priče smo vse hujšemu blatenju našega narodnoosvobodilnega boja, boja za obstoj našega naroda. Vse bolj ponarejajo zgodovino. Postali smo ovira prebujajočemu se in vedno bolj agresivnemu klerofašizmu. Toda to nam ne bo vzelo poguma. Še bolj dosledno bomo branili resnico in vemo, da resnica vedno zmaga.

V našem narodnoosvobodilnem boju so se dokončno izoblikovale vrednote, ki so bile zakoreninjene v našem narodu in so v kritičnih trenutkih usmerjale naše delovanje.

Sprašujemo se, kaj je danes solidarnost, kaj je socialna družba. Ali lahko mirno gledamo, da živi vse več ljudi pod pragom revščine, da delavcem ne plačujejo redno socialnih dajatev, da zdravstvo postaja vse bolj privilegij bogatih? Je naša država še suverena? To so ključna vprašanja naše družbe in tem vprašanjem bomo v prihajajočem letu posvetili velik del našega delovanja. Branili bomo pravico, da si narod piše, kot bi rekel Ivan Cankar, svojo sodbo sam.

Kot so se v usodnih trenutkih našega naroda vse domoljubne sile združile v OF, se bomo tudi zdaj še intenzivneje povezovali z vsemi naprednimi silami v naši družbi, z vsemi, ki nas združuje ljubezen do lastnega naroda.

Z veteranskimi organizacijami, združenimi v KODVOS-u, smo že v prejšnjih in tudi v iztekajočem se letu krepili sodelovanje. Med nami ni razhajanj, skupaj smo močnejši in lažje bomo dosegali skupne cilje.

Kot nekoč borke in borci v narodnoosvobodilnem boju bomo tudi mi v prihajajočem letu zbrali pogum, da se soočimo s problemi današnje družbe.

Vsem našim članicam in članom želimo v prihajajočem letu veliko zdravja, zadovoljstva in sreče.

ZB za vrednote NOB Slovenije

6 – 7: Kolumni

Jože Poglajen: Peto kolo, petokolonaši

Martin Premk: Zanimanje

8 – 11: Aktualno

Gospodarska rast se nadaljuje

Zločini 7. SS-divizije na ozemlju Jugoslavije

Kako so demokrati izgubili volitve

12 - 13: Naš pogovor

Janko Veber

14 - 16: Na obisku

Marjetka Popovski, glasbenica

Darija Medved, praporščakinja

22 – 25: Reportaža

Ricmanje: 70 let spomenika

24 – 28: Dogodki

29 – 30: Pisma

34 – 37: Sporočila ZB

41 – 42: Vabila

Fotografija na naslovnici: Avtorici risbe z naslovom Tonček je prišel, sta Živa Žveglič in Maja Lužar, obe 6. a razred Osnovna šola XIV. divizije Senovo

SVOBODNA BESEDA je revija ZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Tit Turnšek, predsednik

Uredniški odbor: Janez Alič (predsednik), dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol, Franc Štibernik.

Odgovorna urednica: Jožica Hribar

telefon: (01) 434-46-17

elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZB za vrednote NOB Slovenija,

Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17

romana.jemec@zsb-nob.si

Cena: 3 €

letna naročnina: 36 evrov,

trimesečna naročnina: 9 evrov

ISSN 2463-8218.

Transakcijski račun: SI56 0201 0001 8541 225

Davčna številka: SI 84151714

Tisk: Schwarz print, d. o. o. Ljubljana

Ustavna pravica do pitne vode

Poslanci so prvič v tem mandatu spremenili vsebino ustave, vanjo so zapisali pravico do pitne vode. Za spremembo ustave je glasovalo 64 poslancev, proti ni bil nihče. Ustavna pravica do pitne vode določa, da ima vsakdo pravico do pitne vode. Vodni viri so javno dobro, upravlja jih država. Vodni viri služijo prednostno in trajnostno oskrbi prebivalstva s pitno vodo in z vodo za oskrbo gospodinjstev in v tem pomenu niso tržno blago. Oskrbo prebivalstva z vodo zagotavlja država s pomočjo lokalnih skupnosti neposredno in neprofitno. **M. T.**

Vrnili bodo jambor na Pot

Nekoč so sprehajalno pot v Ljubljani, Pot spominov in tovarištva, na križiščih z večjimi mestnimi vpadnicami označevali posebni jekleni jambori, ki so bili postavljeni v sredini 80. let. Danes jih žal ni več, saj so jih leta 1991 s pretvezo, da naj bi jih obnovili, novi oblastniki požagali in odstranili in jih nikoli niso vrnili na svoje mesto. Simbolično vrnitev vsaj enega jambora na svoje mesto je že lani jeseni predlagal podžupan Ljubljane, Janez Koželj, kar naj bi se po zadnjih informacijah zgodilo prihodnje leto. Vnovična postavitve jambora bi pomenila vrnitev nekdanjega spomina na celostno ureditev Poti spominov in tovarištva in vrnitev pomembnega elementa pričevanja o zgodovinskem spominu.

Letos maja je na posebni razstavi z naslovom Strast, imenovana pohod, ki so jo v počastitev 60. pohoda ob Žici postavili v galeriji Kresija v Ljubljani, njen avtor, Tomaž Alauf, iz mavca oblikoval primerek spominskih kamnov, ki še vedno obkrožajo pot in so jih podarjala nekdanja ugledna ljubljanska podjetja. Izdelal pa je tudi primerek jambora, kakršni so nekoč stali ob tej poti.

M. T.

Umrli zadnji ponarejevalec

V Pragi je umrl v starosti 99 let Adolf Burger, zadnji od zapornikov v koncentracijskem taborišču, kjer so morali ponarejati britanske funte. Burger je napisal knjigo o svoji izkušnji z naslovom Hudičeva delavnica, po kateri je Stefan Ruzowitzky posnel film, ki je leta 2008 dobil oskarja za najboljši tuji film. Burger je bil judovski aktivist iz Slovaške, dve leti pa je delal kot član skrivne ponarejevalske operacije, ene največjih v zgodovini, v koncentracijskem taborišču Sachsenhausen na severu Berlina. Za ponarejanje funtov in tudi dolarjev so imeli na voljo 139 tiskalnikov. Načrt nacistične Nemčije je bil, da britanski trg preplavijo s ponarejenimi funti, želeli so jih ustvariti 131 milijonov funtov. Adolfa Burgerja so aretirali 11. avgusta 1942 v Bratislavi, ko so mu zasegli tiskalnik za ponarejanje krstnih listov. Najprej so ga poslali v Auschwitz, nato v Birkenau, sam je dejal, da je v taborišču tehtal vsega 35 kilogramov. Nato pa so se Nemci odločili, da bodo njegove večine uporabili za svojo korist, in so ga premestili v Sachsenhausen. Od tam je pobegnil med zmedo ob napredovanju zavezniških enot ob koncu vojne.

Dogovor o sodelovanju z ANPI

Na pobudo slovenske strani je 13. decembra potekalo v Kobaridu srečanje med ANPI -Vsedržavnim združenjem partizanov Videmske pokrajine in ZZB za vrednote NOB severne Primorske. Predsednik ANPI Videmske pokrajine in predsednik ANPI iz Čedadada sta orisala stanje v Italiji po

zavrženem referendumu, ki je privedel do odstopa vlade. Prizadevanja članstva ANPI proti spremembam so se pozitivno odrazila v izidu referenduma. O političnem položaju v Sloveniji je spregovoril Štefan Cigoj, član Sveta zveze ZZB za vrednote NOB Slovenije. Opozoril je na nenehna prizadevanja nekaterih strank za omadeževanje organizacije ZB, njenih pridobitev med NOB in na težnje po rehabilitaciji domobranstva in kolaboracije.

Na sestanku so govorili o dobrem sodelovanju med organizacijami ANPI in ZZB z obeh strani meje. Podprti so bili s konkretnimi skupnimi že izvedenimi aktivnostmi kot Pohod po poti narodnega heroja Marka Redelonghija, organizacija koncerta partizanskih pesmi, udeležba na spominskih slovesnostih na obeh straneh meje. V želji po še boljšem informiranju so udeleženci sestanka ob koncu sklenili, da do konca januarja 2017 vsaka stran pripravi predloge proslav in srečanj, ki so pomembni za obe organizaciji in bodo potekali v letu 2017 na skupnem prostoru ob meji. Na podlagi tega bo izdelan dvojezični koledar prireditev.

Taka oblika srečevanja in sodelovanja bodo v prihodnje postala stalna oblika delovanja obeh organizacij ob meji.

Besedilo in foto: Vojko Hobič

Letni koncert PPZ

Člani Partizanskega pevskega zbora so svoj letni koncert letos pripravili v dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani. Zapeli so znane partizanske pesmi in pesmi upora s svojega tradicionalnega repertoarja. Zbor vodi prof. Franc Gornik, pevce je s harmoniko tudi tokrat spremljal Branko Sladič. Uvodoma je spregovorila dr. Ljubica Jelušič, podpredsednica ZZB za vrednote NOB Slovenije, ki je govorila o pomenu pesmi med NOB in o njeni buditeljski in povezovalni vlogi ter o časih po osamosvojitvi.

Partizanski pevski zbor je bil ustanovljen spomladi leta 1944 v vasi Planina pri Črnomlju. Nastal je iz okrevajočih ranjencev partizanov kot edini takšen zbor v takratni vojskujoči se Evropi. Imenovali so ga Invalidski pevski zbor ali po domače

Pojoča četa. Po vojni se je preimenoval v Partizanski invalidski pevski zbor, po prenehanju delovanja v zboru invalidov pa se je preimenoval v Partizanski pevski zbor, kot se imenuje še danes. Zbor ima približno 40 pevcev in ohranja partizanske in domoljubne pesmi iz zgodovine zadnjih sto let, ko se je slovenski narod bojeval za svoj obstoj.

Foto: Tatjana Kardelj

Osmi praznik partizanske pesmi

Polna Festivalna dvorana v Ljubljani je v soboto, 19. novembra, spet prekipevala od navdušenja ob poslušanju partizanskih pesmi iz grl devetih zborov oziroma pevskih skupin. Prireditev, ki jo je tudi tokrat organiziralo Kulturno-umetniško društvo Serafin, je po ustaljeni navadi pod svojim praporom začel Partizan-

Primorski akademski zbor Vinko Vodopivec

ski pevski zbor, nato je navzoče nagovoril častni pokrovitelj, župan Mestne občine Ljubljana Zoran Janković, zbor pa se mu je oddolžil z njegovo najljubšo pesmijo Hej, brigade.

Sledili so nastopi mešanih pevskih zborov Lipa zelenela je ... in Retro KUD SCT iz Ljubljane ter Vokalne skupine Urban iz Maribora, ki so presenetili z zanimivim izborom pesmi,

čeprav tovrstna zborovska literatura ni njihova prednostna. Pripravili so praižvedbo pesmi Še več skladatelja Jožeta Privška v priredbi Andreja Missona in na besedilo Mitje Ribičiča.

V nadaljevanju smo prisluhnili ženski vokalni skupini Brinke iz Grosupljega in Moškemu zboru Zarja Trbovlje, ki je s kleno in odločno pevsko govorico dvorano napolnila s prav posebno energijo. Za prijetno popestritev je poskrbela pevka Marjetka Popovski iz Izole s skupino Cvet v laseh. Pri zadnji pesmi so se ji pridružile še njena mama Zofija (med vojno je bila pri osmih letih partizanska kurirka), hči Katja in vnukinja Kiara. Tako so skupaj zapele kar štiri generacije. Po kot vedno zanesljivem nastopu Mešanega pevskega zbora Zora Janče je slavnostno razpoloženje zaokrožil Primorski akademski zbor Vinko Vodopivec z nepogrešljivim dodatkom Vstajenje Primorske. Na Prazniku partizanske pesmi sta bila navzoča članica MO ZZB za vrednote NOB Ljubljana in mestna svetnica Julka Žibert ter častni meščan Ljubljane dr. Ljubo Bavcon.

M. R., foto: Kud Serafin

Koncert partizanskih in pesmi upora

V Kobaridu smo 12. novembra gostili pevce iz Italije in Posočja. Krajevna organizacija ZB Kobarid, Združenje za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin in borčevska organizacija ANPI iz Čedadada so v Kulturnem domu Kobarid pripravili koncert partizanskih in domoljubnih pesmi. Koncert je plod dob-

rega sodelovanje med borčevskima organizacijama z obeh straneh meje. Polna dvorana je prisluhnila izvajalcem, ko so prepevali pesmi narodov, ki so jih v najtežjih časih boja za preživetje bodrile v boju proti zatiranju. Obiskovalci so prišli iz celotnega Posočja, veliko jih je bilo tudi iz sosednje Benečije. Poleg pesmi smo slišali tudi glasbeno izvedbo pesmi ansambla Brigata Garibaldi Big Band iz Vidma. Ta je še posebej dvignil na noge poslušalce, tako da so z gromkim aplavzom pospremili vsako od njihovih skladb, saj jih v takšnih izvedbah do zdaj nismo slišali.

Nastopili so Moški pevski zbor Justina Kogoja Dolenja Trebuša, Coro popolare della resistenza di Udine, Corocosi' di Ruda in Brigata Garibaldi Big Band. Med drugim smo slišali pesmi kot: Prečuden cvet, Topovi donite, Bella ciao, Hasta siempre, Fischia il vento, Poljuško polje, Attraverso valli e monti, Gelem gelem. Na koncu so združeni pevski zbori ob spremljavi glasbenikov zapeli Bello ciao in Na juriš. Slednjo so zaradi dolgega aplavza morali ponoviti.

Dobro razpoloženje in pohvale za organizacijo nam potrjujejo, da si ljudje želijo takih koncertov.

Besedilo in foto: Vojko Hobič

Jože Poglajen

Peto kolo, petokolonaši

Zdaj že pokojni France Bučar je po volitvah maja leta 1990 v slavnostnem govoru ob konstituiranju nove večstrankarske skupščine med drugim razglasil, da je državljanska vojna v Sloveniji končana. A se je bridko zmotil. Kar je na stara leta spoznal tudi sam, ko je lahko (znova) gledal marširanje v domobranske uniforme oblečenih vaških fantov in poslušal litanije katoliških škofov, da so se domobranci proti partizanom bojevali za pravično stvar. Da so bili torej domobranci dobri in pošteni fantje, oni drugi pa komunajzarske barabe in zločinci, ki jim je pot tlakovana v pekel.

Z osamosvojitvijo se je državljanska vojna le še bolj zaostрила, in to ne samo v gostilnah po nedeljski maši, naselila se je tudi v parlamentu. Če bi bil prvi predsednik demokratično izvoljenega parlamenta še živ, bi tako lahko slišal, kako je Žan Mahnič iz najbolj domoljubne stranke, SDS, na seji odbora za obrambo svoje poslanske kolege ozmerjal za osamosvojitvene petokolonaše.

Zakaj že? Ker poslanci iz drugih strank po uvodnih pojasnilih šefa generalštaba Slovenske vojske, da nekaj deset že v času prve Janševe vlade tako rekoč odpisanih tankov T 55-S ni več uporabnih, in jih zato nameravajo prodati, ni hotelo poslušati lajne SDS-ovih »poznavalcev«, kako da gre pri tem za poskus levičarske falange razorožiti Slovensko vojsko. Njihov odhod je Mahniča tako razkačil, da je v televizijske kamere zabrusil, »kako lepo je spet imeti sejo brez petokolonašev in tistih, ki so bili proti slovenski osamosvojitvi, tako da smo tukaj tisti, ki nam gre za Slovenijo; tisti, ki nam gre za vojsko, in to je Slovenska demokratska stranka«. Ne samo da so petokolonaši, je še dodal bojeviti Mahnič, so projugoslovanska koalicija, ki hoče te tanke, s katerimi smo zmagali v vojni za Slovenijo, prodati in se »losati« tega elementa naše zmage.

Državljan Mahnič je torej s tanki T-55 zmagoval, ko je imel natanko eno leto in pet mesecev. Na svet je namreč privekal januarja leta 1990. Njegov strankarski kamerad Franc Beznik je sicer skoraj še enkrat starejši, vendar ga to sploh ni oviralo, da ne bi vseh, ki so podvomili o tem, da so bili oklepniki Patria najboljša izbira, ozmerjal s »kurci, ki jih je moral poslušati, čeprav blage veze niso imeli«.

Seveda to ni bil ne prvi in zagotovo tudi ne zadnji – milo rečeno

– izpad Mahniča in njegovih kameradov. A Mahnič ni kdor koli. Je predsednik odbora za obrambo, v katerega v parlamentih po svetu imenujejo preudarne poslance, ki nekaj vedo o obrambi. Pri nas pa pomočnico vzgojiteljice prvošolskih otrok Anjo Bah Žibert in natakarka, vlakovodjo v tovarni, občinskega referenta in samostojnega podjetnika na terenu v osebi znamenitega poslanca Marjana Pojbiča. Da, in še do skrajnosti domišljavega globogradega Mahniča. Med drugim bo šlo v anale, da je Rusiji tako rekoč napovedal vojno. A če bi to ostalo zgolj za zidovi parlamenta, bi morda lahko le zamahnili z roko, češ, naj blebeta, kar hoče. Toda Mahnič v imenu in za račun države veliko potuje po svetu, kjer – kot vedo povedati njegovi poslanski kolegi – prav to svojo državo na veliko obtožuje in obrekuje, kot da je na kakšnem mitingu SDS.

Obrekovanje političnih nasprotnikov po hodnikih EU sicer ni nič novega. Zadnja žrtev je bil Lojze Peterle, ki je tudi po zaslugi svojih poslanskih kolegov in drugih veljakov iz Slovenije pri izbiri kandidata za šefa parlamenta dobil najmanj, le 18 glasov evropskih poslancev. Od skupno 207. Zanj je glasoval le Franc Bogovič, trije evropski poslanci iz SDS pa so glasovali za kandidatko Irske, Mairead McGuinness.

No, zmerjanje kolegov s petokolonaši je očitno bilo kaplja čez rob in skupina poslancev SMS je zahtevala Mahničevo zamenjavo na čelu odbora za obrambo. Prepričani so, da s svojimi dejanji in besedami kaže, da temu položaju ni dorasel in da ne premore zahtevane odgovornosti, znanja in izkušenj. A Mahnič se ne da. Mar prodaja omenjenih tankov v »času zaostrene varnostne situacije ni petokolonaško dejanje«? znova zavrti esdeesovsko lajno. Odstopil pa da bo, ko bodo odstopili vsi poslanci SMS, ki so »protiustavno vzeli mandat Janezu Janši, s čemer so dokazali, da nimajo izkušenj ter da so nedorasli in premalo zreli«!

Še sam Janša ne bi čivknil bolje. Ob vsem tem je vendarle treba postaviti vprašanje poslancem SMC (in drugim), kako to, da so glasovali za to, da temu zelo pomembnemu odboru predseduje mladi povzpetic brez izkušenj, znanja in brez manir. Lahko bi ga, ko ga je Janša predlagal, zavrnil, a ga niso. Mahnič ima torej s trditvijo, da so poslanski kolegi premalo zreli, vsaj deloma prav.

Martin Premk

Zanikanje

Nedavno smo v »sredstvih javnega obveščanja« lahko zasledili dve zanimivi novici, povezani z drugo svetovno vojno. V eni je bilo povedano, da so v Nemčiji na zaporno kazen obsodili skoraj devetdeset let staro »nacistično babico«, ki vztrajno zanika, da so v nacističnih taboriščih obstajale plinske celice in da je bilo v njih pobitih na milijone ljudi. Druga novica pa je navajala, da so avstrijske oblasti v Slovenijo izgnale nemško državljanko, pripadnico skrajnega desničarskega gibanja, ki ne priznava poraza tretjega rajha in mej današnje Nemčije.

Da v Nemčiji tisti, ki zanikajo nacistične zločine, odgovarjajo, pa čeprav so stari, ni nič posebnega in nenavadnega, in nemške oblasti se tega dosledno držijo. Bolj zanimiva je druga novica, ki pravi, da so zagrizeno nemško desničarko izgnali v Slovenijo, ne pa v Nemčijo, kjer je doma. Nehote lahko dobimo vtis, da je Slovenija obljubljena dežela za razne zagrizene naciste in zanikovalce resnice, kar pravzaprav ni daleč od resnice. Pri nas namreč še nihče ni bil nikoli obsojen zaradi zanikanja nacističnih zločinov, pa čeprav Kazenski zakonik Republike Slovenije v svojem 297. členu v drugem odstavku navaja, da kdor »javno širi ideje o večvrednosti ene rase nad drugo ali daje kakršno koli pomoč pri rasistični dejavnosti ali zanika, zmanjšuje pomen, odobrava, opravičuje, smeši ali zagovarja genocid, holokavst, hudodelstvo zoper človečnost, vojno hudodelstvo, agresijo ali druga kazniva dejanja zoper človečnost«, se kaznuje z zapornom do dveh let.

Poleg člena kazenskega zakonika je bila novembra leta 2014 v Združenih narodih sprejeta tudi resolucija A/C3/69/L57: »Boj proti povečevanju nacizma in drugim dejavnostim, ki podpihujejo sodobne oblike rasizma, rasne netolerance, ksenofobije in druge nestrpnosti«, ki jo je dolžna upoštevati tudi Slovenija. Pustimo ob strani, da se je naša država tako kot vse države Evropske unije ob sprejetju te resolucije vzdržala ob glasovanju. Dejstvo je, da ne Kazenskega zakonika ne resolucije Združenih narodov pri nas niti malo ne spoštujemo ali sploh upoštevamo. Drugače domobrancev, ki so dejavno sodelovali pri holokavstu proti Judom, saj so v nacistična taborišča smrti poslali tudi vse ljubljanske in druge Jude, ne bi obravnavali, kot so jih. Poleg povsem dokaznega sodelovanja v holokavstu so sami domobranci boj proti par-

tizanstvu razlagali enkrat kot boj proti »boljševistično-judovski« zaroti iz Moskve, drugič pa kot boj proti »judovsko-plutokratski« zaroti Londona in Washingtona. Ta tragični nesmisel je sam »prezident« Lav Rupnik strnil celo v to, da »so Judje omamili in podkupili partizane, da bi ti uničili slovenski narod«.

Seveda domobranci niso sodelovali samo v holokavstu proti Judom, ampak kot del organizacije SS in ob boku SS-polijskih polkov tudi proti vsem »manjvrednim« narodom in miselnim nasprotnikom, ki so jim nacisti namenili smrt. Tudi vse ujete partizane in podpornike osvobodilnega gibanja (če jih niso takoj postrelili ali poklali) so bili dolžni izročiti enotam SS, od koder jih je pot vodila v takojšnjo smrt ali v nacistična taborišča.

Razglašanje takšne »vojske« za »domoljubne in demokratične sile«, »borce za svobodo«, »slovensko narodno vojsko« in podobno torej ni samo stvar zlorabe zgodovine za politične namene, temveč bi to moralo biti početje, za katero je treba kazensko odgovarjati.

Že samo javno slavljenje domobrancev, ki so bili del organizacije SS, ki še vedno velja za zločinsko organizacijo, bi moralo biti prepovedano. Prav tako razglašanje partizanov kot mednarodno priznane protifašistične zavezniške vojske za »komunistične zločince«, ki so »uprizorili boj z okupatorjem in zahrbtno napadli svoj narod« in podobno, bi moralo biti kazensko preganjano, saj nedvomno zmanjšuje pomen boja proti holokavstu.

Seveda se to pri nas nikoli ne bo zgodilo, ker so v imenu lažne sprave dovoljene vse laži in zanikanje dejstev, ker tako ustreza levim in desnim odličnikom na oblasti. Desnica ima v spregi s Cerkvijo tako ali tako cilj, da preobrne zgodovino in družbo vrne v srednji vek. Levici se te teme zaradi ljubega miru ne zdijo pomembne, še lepše pa je, da je zanikanje resnice o drugi svetovni vojni eden od najpreprostejših načinov za odvratanje pozornosti od drugih težav. In ker pri nas ne spoštujemo niti drugih zakonov, ni pričakovati, da bi se spreobračanje in zanikanje zgodovinskih dejstev preprečila z uporabo Kazenskega zakonika RS. V Nemčiji ali Avstriji, na katerih »pravni red« se tako radi sklicujejo predvsem na desnici, bi bilo zanikanje osnovnih dejstev o drugi svetovni vojni, kot na primer, kdo je pripadal zavezniški vojski in kdo je prisegel Hitlerju, vedno in dosledno kaznovano.

Seveda se to pri nas nikoli ne bo zgodilo, ker so v imenu lažne sprave dovoljene vse laži in zanikanje dejstev, ker tako ustreza levim in desnim odličnikom na oblasti. Desnica ima v spregi s Cerkvijo tako ali tako cilj, da preobrne zgodovino in družbo vrne v srednji vek. Levici se te teme zaradi ljubega miru ne zdijo pomembne, še lepše pa je, da je zanikanje resnice o drugi svetovni vojni eden od najpreprostejših načinov za odvratanje pozornosti od drugih težav. In ker pri nas ne spoštujemo niti drugih zakonov, ni pričakovati, da bi se spreobračanje in zanikanje zgodovinskih dejstev preprečila z uporabo Kazenskega zakonika RS. V Nemčiji ali Avstriji, na katerih »pravni red« se tako radi sklicujejo predvsem na desnici, bi bilo zanikanje osnovnih dejstev o drugi svetovni vojni, kot na primer, kdo je pripadal zavezniški vojski in kdo je prisegel Hitlerju, vedno in dosledno kaznovano.

Gospodarska rast se nadaljuje

Konec leta nas čaka začasna upočasnitev

V prvih devetih mesecih letos je bil slovenski bruto domači produkt (BDP), merjeno v evrih, za tri odstotke večji kot pred letom dni. Svojo raven na dnu svetovne finančne krize (2009) je presejal za skoraj deset odstotkov ter je bil tudi štiri odstotke večji kot leta 2008. Če upoštevamo rast cen (realno), je letošnji BDP vendarle še za tri odstotke manjši kot med konjunkturo leta 2008. V zadnjih letih je rast našega BDP poganjal zlasti izvoz, v 2016 pa sta se vendarle okrepili tudi osebna poraba v manjši meri državna poraba, medtem ko investicije še naprej upadajo.

// PIŠE: **France Križanič**

Gospodarsko rast so v prvih treh četrtletjih leta 2016 spremljali: visok presežek na tekočem računu plačilne bilance, stabilne cene in rast zaposlenosti. Javnofinančni deficit se v teh razmerah giblje globoko v okviru maastrichtskega kriterija (-3 odstotke BDP), predpisanega za članice evrskega območja. Krediti realnemu delu gospodarstva so se septembra prenehali krčiti, vendar so bili za 1,3 milijarde evrov manjši kot pred letom ter za dobrih 12 milijard evrov nižji kot julija leta 2010, ko se je začel projekt spodkopavanja slovenskega bančnega sistema. Ob tako nizki ravni kreditov so slovenske banke septembra 2016 v tujino vložile (kreditirale) 2,3 milijarde evrov več, kot so si od nje izposodile. Neto izvoz kapitala zmanjšuje možnosti za financiranje naložb v Sloveniji.

Odgovori gospodarstvenikov na anketi o izvoznih in skupnih naročilih ter o pričakovanih naročilih nakazujejo, da se bo dokaj hitra gospodarska rast v Sloveniji nadaljevala vsaj do konca leta. Pri tem se ne bo povečevala samo dodana vrednost v izvozno usmerjenih predelovalnih dejavnostih (ki so del industrije), ampak tudi v trgovini, različnih storitvah in celo v gradbeništvu (tu z 10 odstotkov nižje ravni kot pred letom). V zadnjem četrtletju 2016 so (zaradi različnega razporeda dela prostih dni) sicer trije delovni dnevi manj kot v enakem obdobju lani. To predstavlja skoraj pet odstotkov delovnega časa in bo kot enkratni dogodek do neke mere zakrilo dejansko gospodarsko rast. V neobde-

lanih podatkih si lahko torej obetamo celo poslabšanje, vendar gre za izrazito začasen pojav. Že prvo četrtletje 2017 bodo podatki o rasti BDP podobni kot v tretjem četrtletju leta 2016.

Prihodnje leto bo na nadaljevanje slovenske gospodarske rasti še naprej (podobno kot letos) ugodno vplivala nizka raven tečaja evra proti amerišskemu dolarju in kitajskemu juanu. Ob upoštevanju

Od leta 2013 do 2015 so se investicije v raziskovalno in razvojno dejavnost znižale za 82 milijonov evrov ali za devet odstotkov, delež R&D v BDP pa je upadel z 2,6 na 2,2 odstotka.

inflacije v evrskem območju na eni ter ZDA oziroma Kitajske na drugi strani se je vrednost evra proti dolarju od leta 2006 do decembra 2016 znižala za 22 odstotkov, proti kitajskemu juanu pa od leta 2008 do decembra 2016 kar za 37 odstotkov. To slovenskemu gospodarstvu znatno povečuje konkurenčnost tako na svetovnem trgu kot predvsem na domačem trgu evrskega območja. V letu 2016 je naši gospodarski rasti koristila tudi nizka raven cen nafte in drugih surovin na svetovnem trgu. V zadnjih dveh mesecih so te cene začele naraščati. Morebiten nov investicijski cikl v ZDA bo dal temu trendu trajnejši značaj. To bo po drugi strani izboljšalo dohodek na za Slovenijo potencialno pomembnih trgih Rusije, Bližnjega in Srednjega vzhoda ter bo vplivalo na večje povpraševanje po slovenskih izdelkih in storitvah.

Gospodarska rast v evrskem območju (za nas najpomembnejšem trgu) se nadaljuje na ravni približno dva odstotka na leto ob povečevanju investicij in zaposlenosti. Decembra objavljena anketa med gospodarstveniki kaže večji optimizem oziroma pričakovanje hitrejše rasti kot leta 2015.

Naj na koncu navedem še tri pomembne ovire, zaradi katerih se bo začela slovenska gospodarska rast, če ne bodo odpravljene, v prihodnjih letih spet upočasnjevati. Gre za:

1. postopno zmanjševanje investicij v raziskovalno in razvojno dejavnost (R&D). Od leta 2013 do 2015 so se znižale za 82 milijonov evrov ali za devet odstotkov, delež R&D v BDP pa je upadel z 2,6 na 2,2 odstotka. Slovenija počasi izgublja bitko za konkurenčnost, pridobljeno na osnovi znanja;

2. v slovenski proračunski porabi se leta 2016 pozna »prazen prostor« ob prehodu na novo finančno perspektivo in zgolj omejeno možnost za izkoriščanje evropskih sredstev v razvojni politiki in pri javnih investicijah. V primerjavi z enakim obdobjem lani so se med januarjem in avgustom letos državne subvencije gospodarstvu zmanjšale za 26 milijonov evrov (8,3 %), državne investicije (tako imenovani kapitalski izdatki)

pa kar za 383 milijonov evrov (46,9 %);

3. bruto investicije v osnovna sredstva upadajo in so bile prva letošnja tri četrtletja realno za 42 odstotkov nižje od primerljivih v letu 2008.

V proračunu Republike Slovenije je sicer za leto 2017 predvidena triodstotna rast javnih izdatkov (upoštevani so državni proračun, pokojninska in zdravstvena blagajna ter proračuni občin), za sam državni proračun pa je predvidena skoraj petodstotna rast izdatkov, večinoma zaradi začetka intenzivnega črpanja sredstev EU. To bi vplivalo na rast BDP kratkoročno (multiplikativno), ob upoštevanju standardov črpanja sredstev EU pa tudi na ponovno intenzivnejšo razvojno politiko Slovenije. Morda lahko vendarle zadržimo nekaj optimizma. ●

Grozljivi zločini zloglasne 7. SS-divizije na ozemlju Jugoslavije

Žrtev se je maščevala

Dogodkov po 9. maju 1945 na Štajerskem ne gre ocenjevati brez vedenja o razmerah in dogodkih v drugi svetovni vojni na tleh Jugoslavije, ki pa imajo globoke korenine v več stoletij trajajočem nasprotovanju narodov in v nenehnem poseganju tujcev po teh območjih. Stran, ki vidi te dogodke v luči »komunističnega« nasilja in »povojnih pobojev«, namerno noče sprejeti svojega (največjega) dela krivde in pri tem krivi zgolj »lastne domače komuniste«. To pri nas počne Cerkev, ki se hoče oprati izvirnega greha tisočletne kolaboracije s tujci.

// PIŠE: Milan Gorjanc

Vik in krik zganjajo preživeli sodelavci okupatorjev in njihovi nasledniki v Novi slovenski zavezi. Obojim pa »štango« drži stranka zvanečega imena, ki pa v tem početju ni ne slovenska in ne demokratska. Naša borčevska in dejansko demokratska in slovenska stran pa je bila ob privolitvi v »spravo« prevarana pred že več kot četrt stoletja. Zgodovinska stroka je razdeljena: nekateri z lažnimi argumenti in »pričevalci« pritrjujejo desni strani, drugi spet v težnji po »uravnoveženosti« in »zgodovinski resnici« pozabljajo ali pa ne vedo, kaj se je na območju Jugoslavije dogajalo pred 9. majem 1945. Ni moj namen opravičevati početja partizanske vojske v tistih usodnih časih. Želja je zgolj opozoriti, da so ti dogodki samo upravičeno maščevanje za krivice in zločine, ki so jih sodelavci okupatorjev storili od 6. aprila 1941 pa do 9. maja 1945.

10. maja 1945 je 3. udarna (črnogorska) divizija JA med Rimskimi Toplicami in Bregom zloglasni 7. SS-diviziji Princ Evgen zaustavila beg proti Avstriji. To divizijo so sestavljali pretežno prostovoljci nemškega rodu ali »folksdojčerji« iz Banata in jugoslovanski državljani. Divizija se je od jeseni 1942 pa vse do konca vojne bojevala na tleh Srbije, Bosne in Hercegovine, Črne gore in Hrvaške. Višji častniki in poveljniki od čete navzgor pa so bili Nemci iz Nemčije ali Avstrije, pozneje so se pridružili še romunski Nemci.

Kozara in Neretva

7. SS-divizija je storila nepojmljive zločine. Že julija leta 1942 sta dve bojni skupini banatskih Nemcev sodelovali v nemško-ustaškem masakru srbskih civilistov na Kozari, ko so v taborišča odvedli skoraj 70.000 civilistov, med njimi več

SS-divizija nadaljevala na Grmeču, kjer je skupaj s 369. legionarsko »vražjo« divizijo in drugimi nemškimi silami pobila po uradnih podatkih več kot 3200 ljudi, v taborišča pa so odgnali skoraj 2000 ljudi. Najstrašnejši je bil pokol približno 400 žena in otrok v vasi Tuk Bobija na Grmeču. Na bojni poti je 7. SS-divizija požgala vse vasi in izropala vso imetje.

Hercegovina

V peti sovražni ofenzivi – bitki na Sutjeski – so esesovci znova dobili najpo-

Verlust- und Reutemeldung Unternehmen "Schwarz" 18. 11. 45/45gen. 1000							
	118. Jäg. Div.	369. Div.	1. Geb. Div.	SS-Div.	Jg. Rot. 724	Reg. Brannenburg, Pl. 361.659	II./734 II./724 Summe
Feindverluste: (Komunisten)							
Tote gesamt darüber hinaus geschätzt (nach Gefang. Aussagen):	2030	1045	1260	3152	2		7489
1.) Tote (im Kampf gefallen)							3000
2.) an Seuche u. Hunger gest.							1-2000
Gesamtverluste der Komm. ges. und geschätzte Tote und Gefangene							12-13000
(Getriebene):							
Tote Gefangene	6	1	10	3000	1	14	17 3764

Izseček iz poročila poveljstva nemških sil na Sutjeski, ki se nanaša na 7. SS-divizijo in govori o izgubah, ki jih je prizadejala partizanski vojski, predvsem 3. udarni diviziji in črnogorskemu narodu.

kot 12.000 otrok, ubitih pa je bilo skoraj 35.000 ljudi. V pripravah na gorsko bojevanje je 7. SS-divizija v oktobru 1942 na območju Kopaonika v Srbiji izvajala čistke proti četnikom. Tam so v vasi Kriva Reka in okoliških zaselkih zverinsko ubili 320 domačinov, med njimi 15 otrok, mlajših od pet let. 45 domačinov so zaprli v cerkev in jo zaminirali. Nekega kmeta so celo živega pekli na ražnju. Nekaj dni zatem jih je komandant vseh esesovskih enot Himmler obiskal v Kraljevu in jim podelil visoka odlikovanja.

Največje zločine pa je divizija počela v prvi polovici leta 1943 v 4. sovražni ofenzivi – bitki na Neretvi. V prvi fazi je bila na težišču napada in je prodirala iz Karlovca prek Bihača do Bosanskega Petrovca, ko naj bi obkolila 1. hrvaški korpus (6. liško, 7. banijsko in 8. kordunsko divizijo) na območju Korduna in Banije. V tej nameri ni uspela in je utrpela precejšnje izgube. Maščevala se je nad nedolžnimi civilisti: v domovih so poklali ali celo žive zažgali več kot 250 civilistov ne gleda na spol in starost. Največ žrtev je bilo srbske narodnosti, pobili pa so tudi več deset Hrvatov. Precej ljudi s Korduna so esesovci pobili nekaj dni zatem na območju Grmeča, ko so se umikali pred njimi. Morilski pohod je 7.

membnejšo vlogo. Že na samem začetku ofenzive so v Hercegovini v okolici Stolca pobili več kot 30 muslimanov. Najstrašnejši pa so bili zločini v Črni gori, ko je 7. SS-divizija sledila 3. udarni diviziji od Šavnika pa vse do Sutjeske. Tako so zločinci iz 7. SS-divizije na Pivški planoti med Pivo in Taro ter Durmitorjem zunaj boja pobili 1080 civilistov, zvečine starcev, žena in otrok. Iz bratstva Blagojevičev je bilo ubitih 282 ljudi. V vasi Doli so v eni uri pobili 520 domačinov, med njimi tudi 107 otrok. Ko preboj 3. divizije na Sutjeski ni uspel, so esesovci pobili vse zajete partizane, med njimi tudi približno tisoč ranjencev iz Centralne bolnice ter 220 bolničark in 30 zdravnikov. Ranjence na nosilih so poklali. Pedantni Nemci so prešteli svoje žrtve in zapisali, da je 7. SS-divizija med bitko na Sutjeski pobila 3152 »komunistov«, skoraj polovico vseh žrtev. Po končani ofenzivi so se znesli nad muslimanskimi prebivalci v predelih vzhodne Hercegovine in Romanije, kjer so pobili 253 ljudi, največ muslimanske narodnosti. V vasi Košutice na Romaniji so zaklali 37 otrok in 16 žensk, od 69 žrtev jih je bilo 37 žensk.

Po kapitulaciji Italije je 7. SS-divizija prodrla v Dalmacijo, da bi razbila vseljidsko vstajo. Na širšem območju Sinja v Ce-

tinski krajini so v nekaj dneh septembra 1943 pobili 292 ljudi, predvsem Hrvatov. Na začetku novembra pa so nadaljevali pokole v zaledju Ploč v spodnjem toku Neretve, kjer so ubili 107 starcev, žena in otrok hrvaške narodnosti. Z zločini so nadaljevali še zadnje dni marca 1944, ko so v Cetinski krajini v nekaj dneh pobili 1717 ljudi, od tega samo tri ulete partizane, preostali so bili civilisti in predvsem starci, žene in otroci. V vasi Voštane na meji z BiH so esesovci v dveh dneh pokončali 330 vaščanov hrvaške narodnosti (143 otrok, 37 fantov in deklet in 47 starcev). Življenje so končali pod noži, skupinsko živi zažgani v hišah in najmanj pod streli. Vse vasi so do temeljev požgali in izropali.

Črna gora

Najstrahotnejši zločin pa je 7. SS-divizija storila v vasi Velika v Črni gori, ko je 28. julija 1944 s klanjem pokončala 426 va-

ščanov in jih skupinsko sežgala v stavbah. Med ubitimi je bilo več kot 120 otrok. Pri tem ji je pomagala 21. SS-divizija »Skenderbeg«, ki so jo sestavljali Albanci s Kosova, iz Črne gore in Albanije in Muslimani iz Sandžaka. Poveljujoči častniki so bili prejšnji pripadniki 7. SS-divizije. Banatski »folksdojčerji« so bili tudi rabljivi slovenskim talcem na Frankolovem 12. februarja 1945.

Borci 3. udarne divizije so vodili ogročene borbe s 7. SS-divizijo julija leta 1944 na območju doline Lima v Črni gori. Konec septembra 1944 so jo premestili v Srbijo, kjer je varovala umik armadne skupine E iz Grčije. Znova so se srečali v marcu 1945 pred osvoboditvijo Sarajeva. 3. udarna divizija je od 6. do 12. maja 1945 zajela 4.784 Nemcev, 6.989 ustašev in hrvaških domobranov, 950 italijanskih fašistov, 315 četnikov in 60 Rusov. V poročilu ne omenjajo dolenjskih domobrancev, zajetih v okolici Mokronoga. Večina zajetih je bila iz 7.

SS-divizije in iz 373. legionarske divizije Tiger. Med zajetimi je bilo skoraj 4000 ranjenih. Ker je 3. udarna divizija nadaljevala prodor na Gorenjsko, je ujetnike predala 4. krajiški diviziji, ki jih je odvedla proti Dobovi.

Zajeti pripadniki 7. SS-divizije so za svoje zločine od Kozare pa do Zidanega Mostu dobili zaslužen kazni. Mnogo ranjenih so maščevalni partizani kar pometali v Savo. Druge so borci 4. krajiške divizije pospremili proti Dobovi. Že med potjo od Rimskih Toplic do Dobove so številni končali življenje kar ob cesti, saj so jih spremljali borci 2. kozarske brigade. Drugi trohni v protitankovskem rovu od Rigonc do Mosteca. Visokim častnikom so sodili pred vojaškim sodiščem v Beogradu. Pravici je bilo zadoščeno sicer na krut način, a še vedno manj krut v primerjavi z zločini nad civilisti in nemočnimi ljudmi. Slovenske oblasti pa naj te kosti pustijo tam, kjer so že 70 let. ●

Knjiga spominov Vladimirja Velebita

Bil je tvorec jugoslovanske diplomacije

Vladimir Velebit je bil ena najpomembnejših partizanskih osebnosti narodno-osvobodilne vojne na jugoslovanskih tleh, prepoznavno ime Titovih partizanov med zahodnimi zavezniki, tesen sodelavec Josipa Broza - Tita in najzaslužnejši za mednarodno priznanje partizanskega gibanja, tvorec jugoslovanske povojne diplomacije, glavni pogajalec pri končnem urejanju vprašanja Trsta in jugoslovansko-italijanske meje. Velebit je bil začetnik povojne jugoslovanske diplomacije.

S takšnimi besedami je na novembrski predstavitvi obsežne, 800 strani debele knjige spominov tega izjemnega človeka do zadnjega kotička napolnjeno dvorano v novinarskem domu v Zagrebu nagovoril **Tvrtko Jakovina**, urednik knjige spominov Vladimir Velebit: *Moje življenje*, ki je izšla pri hrvaški založbi Fraktura. To za Hrvaško in za nekdanjo Jugoslavijo pomembno delo je nastalo na osnovi zelo obsežnih Velebitovih osebnih zapisov in spominov, ki jih je skrbno zapisoval in zbiral. Da gre za pomembno osebnost in za pomembne spomine, je dokazala udeležba na predstavitvi, poleg številnih nekdanjih diplomatov, med katerimi sta bila nekdanja hrvaška zunanja ministrica Vesna Pusić in Budimir Lončar, zadnji jugoslovanski zunanji minister v vladi Anteja Markovića, so prišli obiskovalci

Vesna Pusić in Janez Stanovnik na predstavitvi knjige v Zagrebu

iz Ljubljane, Beograda in tudi iz tujine, ljudje, ki so bili na različne načine povezani z družino Velebit. Najdaljši aplavz si je prislužil Janez Stanovnik, dolgoletni družinski in osebni prijatelj Vladka Velebita. Stanovnik je Velebita tudi nasledil na položaju izvršnega sekretarja Ekonomske komisije OZN v Ženevi. Na predstavitvi pa je spregovoril o njunem prijateljstvu, družinskih vezeh, o njunih pogovorih in razmišljanjih, kar je spominom in knjigi njihovega avtorja približalo tudi po človeški plati.

Vladimir Velebit se je rodil v Zadru leta 1907, njegovi predniki so bili častniki avstro-ogrske vojske s čini generala. Zaradi očetove službe je šolanje opravil v številnih krajih, med drugim tudi na Dunaju in v Trstu. Pravno fakulteto je končal v Zagrebu in delal kot sodnik po različnih krajih, med drugim

tudi v Prištini. Ko je leta 1937 v Zagrebu začel odvetniško kariero, je prišel v stik s Komunistično partijo in tedanjimi voditelji: Josipom Kopiničem, Ivo Lolo Ribarjem, Josipom Brozom - Titom in Hertoo Haas. Velebit je bil tisti, ki je Titovo prvo ženo, Hertoo Haas, rešil iz zapor. Leta 1942 je odšel v partizane in leto dni pozneje je tudi zaradi znanja več tujih jezikov postal oficir za zvezo s tujimi vojaškimi misijami. Leta 1944 je odšel na pogajanja v London in marca leta 1945 je postal zunanji minister v koalicijski vladi Tita in Šubašića.

Leta 1948 so ga sovjetske oblasti obtožile, da je angleški vohun, kar je imelo za posledico politično in materialno degradacijo in je bil hud udarec za družino z dvema majhnima otrokoma. Leta 1951 je postal jugoslovanski ambasador v Rimu, leto pozneje pa v Londonu. Na povabilo generalnega sekretarja OZN je leta 1960 postal izvršni sekretar Evropske ekonomske komisije pri OZN v Ženevi, kjer je ostal deset let. Umril je v Zagrebu leta 2004.

Velebit velja za glavnega tvorca povojne jugoslovanske diplomacije, zaradi svoje razgledanosti in aristokratske drže je bil zelo znan in priljubljen med tujimi diplomati. Bil je človek čvrstih nazorov, ki jih ni menjal, in eden izmed ostrih nasprotnikov vstopa samostojne Hrvaške v zvezo Nato. **J.H.** ●

Donald Trump v Beli hiši

Kako so demokratske elite izgubile volitve

V torek, 8. novembra, se je zgodilo nekaj, kar je bilo po poročanju prevladujočih medijev in političnih analitikov vseh barv skorajda nemogoče: Donald Trump je osvojil večino elektorskih glasov in postal 45. izvoljeni predsednik Združenih držav Amerike (ZDA). Toda zakaj je ta nekdanji demokrat, gradbeni magnat, zabavljak in slovenski zet premagal prvakinjo demokratskih elit, Hillary Clinton?

// PIŠE: **Gregor Kašman**, član Iniciative za demokratični socializem, Maribor

Najprej je treba povedati, da je letošnja volilna tekma v popolnosti razkrila absurdnost ameriškega političnega sistema, zasnovanega na ohranjanju ravnovesja med demokratsko in republikansko stranko. Izbiri, ki sta jih tokrat ameriškemu volilnemu telesu ponudila prevladujoča politična pola, sta dokončen dokaz o sprevrženosti kapitalistične narave ameriške demokracije. Ne glede na to, kdo bi na koncu slavil, poraženci bi bili isti: delovni ljudje, katerih interesi so ob stotinah milijonov, ki so jih omenjenima strankama in kandidatoma namenile bogate finančne, farmacevtske in energetske multinacionalke, znova popolnoma pozabljeni.

Toda kljub temu dejstvu številni liberalni mediji, hollywoodski zvezdniki in drugi ustvarjalci javnega mnenja, ki so vso kampanjo stali za Clintonovo, še danes trdijo, da bi bila izvolitev omenjene mnogo boljša za ljudi v ZDA in po svetu ter da so glavni vzroki za njen poraz seksizem, rasizem in homofobija med pripadniki belega delavskega razreda. Pri tem popolnoma pozabljajo, da ne oni ne njihova kandidatka niso delovnim ljudem ponudili nič drugega kot le nadaljevanje statusa quo, torej poglobljanje ekonomske neenakosti, dodatno deregulacijo gospodarstva in marginaliziranje sindikalnega gibanja v ZDA. Že sam slogan demokratske kandidatke »I'm with her« (»Jaz sem z njo«) je ponazarjal popolno poosebljenje politike na eni strani in popolno pomanjkanje idej, ki bi lahko prepričale ljudi, na drugi strani.

Volivke in volivci čez lužo pa niso imeli težav samo s tem, da so Clintonovi manjkale progresivne ideje, temveč tudi z nje-

no vizijo zunanje politike, z njeno izjemno nekonsistentnostjo na področju socialnih in gospodarskih vprašanj ter z njenimi številnimi spornimi povezavami z Wall Streetom. Lahko bi celo dejali, da je največ konsistentnosti Clintonova pokazala v svojem ustrežljivem odnosu do svojih številnih donatorjev iz finančnega sveta.

V telefonskem pogovoru s taistimi donatorji je Hillary Clinton dan po volitvah za svoj poraz obtožila direktorja FBI Jamesa Comeyja, čigar agenti so v obdobju pred volitvami sprožili preiskavo o njenih

delovne ljudi v ZDA, ki bo zgradil zid na meji med ZDA in Mehiko in ki države ne bo vpletel v nove vojne v tujini. Temu cilju je odlično služil tudi slogan »Make America Great Again« (»Naredimo Ameriko znova veliko«). Ta preprosti slogan je v različnih delih države učinkoval drugače, a povsod dovolj uspešno. Tako ga je bilo v močno industrijskem Michiganu razumeti kot »Make America Work Again« (»Naredimo Ameriko znova delovno«), na jugu ZDA pa so ga številni z rasističnimi predsodki prepognjeni volivci razumeli v njegovi različici »Make America White Again« (»Naredimo Ameriko znova belo«).

Skoraj nič od tega seveda ni res. Trump je namreč kapitalist, ki bo v času svojega predsednikovanja bolj ali manj konsistentno varoval interese svojega razreda. Prav tako ni tipičen izolacionist, kakor ga želijo prikazati nekateri. Če so takoj po volitvah nekateri še utopično pričakovali, da bo na primer zvišal zvezno določeno minimalno plačo ali pa da si bo neutrud-

Trumpa jim je uspelo predstaviti kot človeka, ki bo prinesel spremembe za delovne ljudi v ZDA, ki bo zgradil zid na meji med ZDA in Mehiko in ki države ne bo vpletel v nove vojne v tujini.

zdaj že legendarnih elektronskih sporočil, in Rusijo, ki naj bi si aktivno prizadevala za zmago njenega glavnega protikandidata. Takšno razmišljanje v povezavi z zgoraj navedeno politično podlago in dejanji je ne le razlog za tokratni poraz demokratov, temveč zagotovilo za vzpon desnega populizma tudi v prihodnje.

Vendar se vsi razlogi za Trumpovo zmagoslavje ne skrivajo le v tem, da demokratska stranka zastopa enake interese kapitalskih elit kot republikanci in da je bila predvolilna kampanja ekipe Hillary Clinton zgrešeno zastavljena. Njegova ekipa je znala v pravem trenutku zaigrati na karto protipolitike, čeravno je njihov kandidat vse življenje preživel v družbi taistih političnih elit.

Trumpa jim je uspelo predstaviti kot človeka, ki bo prinesel spremembe za

no prizadeval za mir v svetu, so jim lahko iluzije razbile prve konkretizacije volilnega programa in prva imenovanja na vodilne položaje v administraciji.

Rezultat volitev, ki je za številne veliko presenečenje, je res za nekaj dni zanihal finančne trge in napolnil prve strani časopisov, nikakor pa ni resno zamajal temeljev kapitalistične narave demokracije v ZDA ali pa odločilno vplival na položaj delovnih ljudi. Za kaj takšnega je treba nekaj več, nekaj, kar je diametralno nasprotno volilnim kampanjam in štetju elektorskih glasov. Potrebna je aktivacija delovnih ljudi, ki ji morajo slediti razredna analiza, delavsko organiziranje in povezovanje progresivnih organizacij. To je pot, ki lahko prinese zgodovinski preobrat. Pot, ki lahko vodi v boljšo, pravičnejšo družbo. ●

Janko Veber, poslanec in predsednik društva Sloga

Zdravi ljudje so strateški interes vsake države

Janko Veber je poslanec državnega zbora z enim najdaljšim mandatom, vse od leta 1996 sedi v poslanskih klopih. Od marca leta 1913 do avgusta 2014 je tudi vodil ta najvišji zakonodajni organ, bil pa je tudi minister za obrambo. V času poslanskih mandatov je bil član številnih delovnih teles, odborov in komisij v državnem zboru, med drugim tudi preiskovalne komisije o ugotavljanju zlorab v slovenskem bančnem sistemu. Zagotovo slovensko politiko pozna do drobovja tako na lokalni kot na državni ravni, saj je bil v letih od 1994 do 2000 tudi župan Kočevja. Ves čas je član stranke Socialnih demokratov, v kateri je podpredsednik.

// POGOVARJALA SE JE: **Jožica Hribar** // FOTO: osebni arhiv

Lani je Janko Veber ustanovil društvo Sloga, ki je »prostovoljno združenje državljanek in državljanov Slovenije, ki imajo v skladu s 3. členom 2. odstavka slovenske Ustave oblast in jo izvršujejo neposredno in z volitvami. V Društvu za usposabljanje državljanov Sloga se bodo državljani organizirali, izobraževali in usposabljali za volitve ...« V zadnjem času je nadvse dejaven na družbenih omrežjih, kjer vsak dan objavlja ugotovitve in vprašanja v zvezi z očitno slabim nadzorom davkoplačevalskega denarja, vlado pa zasipa z vprašanji in daje poslanske pobude.

Najprej logično vprašanje: kaj vas je kot dolgoletnega poslanca pripravilo do tega, da ustanovite društvo z zelo širokim opisom nalog? Mar vseh teh stvari ne morete početi kot poslanec?

Z ustanovitvijo društva Sloga in s svojim javnim delovanjem opozarjam na preveliko odvisnost od interesnih združenj, ki izčrpavajo državo in onemogočajo učinkovito vodenje vlade. Če želiš na to opozarjati kot poslanec, moraš imeti za to ustrezne informacije.

Med nalogami Sloge piše, da boste državljane usposabljali za volitve. Ali menite, da nismo dovolj usposobljeni in da volimo napačne kandidate?

Po ustavi ima v Sloveniji oblast ljudstvo. Na volitvah se ljudje odločajo, komu zapajajo vodenje države. Z dobro plačano medijsko kampanjo se lahko zavaja o tem, kdo bo deloval v njihovo korist in v korist države. Pri ljudeh se poskuša ustvariti vtis, da je nacionalni interes škodljiv in podobno. Vpliv takšnih zavajanj lahko močno zmanjšamo, če

ljudem pravočasno sporočimo, kakšni interesi se skrivajo za tem početjem.

Vlado zasipate s poslanskimi vprašanji in pobudami, eno najbolj perečih vprašanj so čakalne vrste v zdravstvu. Kako ste si vi zamislili odpravo te težave?

Naše zdravstvo moramo temeljito prenoviti, predloge sem že večkrat predstavil na sejah državnega zbora. Čakalne vrste moramo centralizirati na enem mestu in biti morajo poimenske in javne, da se preprečita neupravičeno preskakovanje vrst in večkratno uvrščanje istih bolnikov na več ločenih seznamov za isti poseg. Bolniki morajo imeti možnost, da na spletu vsak dan preverijo svoje mesto v čakalni vrsti ter s tem onemogočijo samovoljo posameznih zdravnikov in neupravičeno prednostno obravnavanje posameznih bolnikov.

V bolezni smo vsi enaki in ne smemo dovoliti družbeno privilegiranim posameznikom, da tudi s pomočjo zdravstvenega osebja pridejo hitreje do potrebnega zdravstvenega posega. Zdravstveni sistem mora delovati enako za vse državljane ne glede na regijo, iz katere prihajajo. Zdravstvena reforma in sprejetje standardov in normativov so nujne predpostavke za prenovu zdravstvenega sistema. Javna naročila v zdravstvu so del skupnega problema javnih naročil, kjer so mogoče velike zlorabe. Nadzorne institucije države morajo tu opraviti svoje delo. Potrebna sta nenehno izobraževanje zdravnikov in njihovo primerno plačilo.

Zdravniki se morajo odločiti, ali bodo delovali v javnem ali v zasebnem zdravstvu. Delovanje na obeh področjih je sporno z vidika konflikta interesov in prelivanja denarja iz državnega zdra-

vstva ter netransparentnega dodatnega služenja v zasebnem zdravstvu.

Uvesti je treba popolno transparentno nabavo materiala in svetovalnih pogodb v vseh javnih zavodih, kar bo omogočilo primerjavo nabavnih cen zdravil in zdravstvenih materialov ter odpravilo nabavne anomalije med posameznimi zavodi.

Vse čakalne dobe v zdravstvu je treba takoj omejiti na največ 90 dni. V treh mesecih je treba državnemu zboru predlagati program sistemskih ukrepov na zdravstvenem področju, še posebej na področju pomanjkanja kadra, opreme in sredstev, da se primerno zagotovi delovanje zdravstvenega sistema v državi in se dolgoročno zmanjšajo čakalne dobe. Primerno delujoče zdravstvo in primeren dostop do brezplačnih zdravstvenih storitev za vse naše državljane sta strateški interes Republike Slovenije.

Takoj moramo urediti sistem prerazporeditve bolnikov v bolnišnice v državi, v katerih so čakalne dobe krajše. V primeru, da bolnik zavrne obravnavo ali poseg v bolnišnici, ki je krajevno oddaljena, je treba razmisliti o sistemu delnega prevzemanja stroškov obravnave ali posega. Pomanjkanje denarja ne sme biti izgovor za neukrepanje, kot je bilo že nešteto krat prej. Zaradi predolgih čakalnih dob v zdravstvu ne sme umreti noben slovenski državljan več, ne bolnik, ne zdravnik in ne policist ali kdo drug.

Predlagali ste ustanovitev Agencije za javna naročila. Menite, da je mogoče tako res ustaviti enormne zasluzke, ki se s provizijami stekajo v zasebne žepe?

Agencija za javna naročila pome-

ni centraliziranje vseh javnih naročil v zdravstvu (in tudi v vsem javnem sektorju). Sistem javnih naročil zlorablja lobiji in omrežja in neupravičeno živijo na račun davkoplačevalcev tako na ravni občin in ministrstev kot tudi v državnih družbah, kot so DARS, UKC, SŽ, Telekom in druge. Zato so bitke lobijev za državni denar tako ostre in brezkompromisne. To potrjuje tezo, da je sistem javnih naročil slab in potreben korenitih sprememb v smeri transparentnosti in centralizacije.

Podpiram ustanovitev Agencije za javna naročila za celoten javni sektor.

Cilja centralnega naročanja sta dose-

ganje boljših pogajalskih izhodišč zaradi večjih nabavnih količin in boljši nadzor. Poslovanje take Agencije bo javno in dokumentacija bo vsem dostopna.

Eno od področij vašega delovanja se nanaša na obvezni prenos delnic z registrskih računov. Kaj se vam zdi sporno pri tem?

Vladi dr. Mira Cerarja sem dal pisno poslansko pobudo, da takoj ukine obvezni prenos delnic na trgovalne račune pri borznoposredniških hišah. Omogočili smo velike in neupravičene zasluzke borznoposredniškim družbam pri odpiranju in vodenju računov vrednostnih papirjev. To ni bi namen zakonskih sprememb. Tako mora več kot 200.000 delničarjev do konca tega leta prenesti svoje delnice na njihove plačljive trgovalne račune. Za to bodo posamezniki plačali od 20 pa do 50 evrov, čeprav do zdaj z registrskimi računi pri Klirinško depotni družbi (KDD) ni bilo težav in je bil sistem ustrezno organiziran. Predvsem pa je bilo to do zdaj urejeno poceni in učinkovito za naše ljudi. Zdaj pa so prisilili 200 tisoč Slovencev, da odpirajo trgovalne račune pri borznikih, ki jih sploh ne potrebujejo.

Vsa stvar okrog odpiranja trgovalnih računov je po mojem mnenju izmišljena le zaradi zasebnega zasluzka in odiranja naših ljudi. V Centralni klirinško depotni družbi KDD bi se radi znebili slabo donosnega posla vodenja stanj na registrskih računih.

Predmet vašega zanimanja so med drugimi NLB, Slovenski državni holding (SDH), Agencija za trg vrednostnih papirjev (ATVP) in Agencija za zavarovalni nadzor (AZN). Kaj so vaši glavni očitki na račun dela teh služb?

Obstoječi sistem upravljanja je v kratkem času od nepremišljene ukinitve AUKN (Agencija za upravljanje kapitalskih naložb, op. av.) naletel na meje sprejemljivosti za ljudi. Ta upravljaljski model, ki izhaja iz načina upravljanja zasebnega premo-

ženja, ni primeren za upravljanje javnega premoženja. Pri državljanih povzroča nezaupanje in vzbuja splošni revolt kot v primeru Luke Koper. Vsi pozabljamo, da je to lastnina ljudi in da upravljavci potrebujejo njihovo zaupanje.

Brez kakršne koli logične razlage in ekonomske utemeljitve se serijsko prodajajo najboljše državne družbe in banke. Kupci tega skupnega premoženja so tuji tajkuni s spornimi, velikokrat korupcijskimi praksami ali pa popolnoma neznanе družbe iz davčnih oaz. Razni sporni dvorņi svetovalci, interesno povezani s posamezniki v vladi, služijo desetine milijonov evrov davkoplačevalskega denarja.

Zasebne družbe, kot so P&S Capital, KF Finance, Amrop Adria in odvetnik Rojs, so po javno dostopnih podatkih veliki prejemniki javnega denarja. Še pred dvema, tremi leti zanje sploh še slišali nismo. Državni organi in nadzorne institucije ne ukrepajo ali pa se pojavijo, ko je denar ljudi že zdavnaj izpuhtel in se na fasciklih že nabira prah. Na nepriemerne rešitve za upravljanje državnega premoženja sem kot poslanec v zadnjih letih večkrat odločno opozarjal.

Vlada, ki jo vodi dr. Miro Cerar, ne zamenja spornih nadzornikov in uprave NLB, ki je v stoođtotni državni lasti. Preprečuje neovirano preiskavo in revizijo prodaje Heliosa, Mercatorja in za 800 milijonov evrov slabih terjatev. Policija, ki jo vodi Marjan Fank, in Računsko sodišče, ki ga vodi Tomaž Vesel, ne ukrepata.

Skeptični ste tudi do graditve drugega tira in do usode Luke Koper.

Vlada nam v resoluciji o nacionalnem programu razvoja prometa za graditev drugega tira predlaga javno-zasebno partnerstvo. Pri takšnem partnerstvu vedno zasluži zasebnik, država pa s subvencijami, koncesijami in odstopanjem deležev praviloma financira dobičke zasebnika. Zasebni partnerji izkoriščajo predvsem prednosti in si tako rekoč brez tveganj povrnejo naložbo. Tako bodo državlјani zgolj investirali, zasebniki bodo služili, ko pa bo iztrošena naložba postala stroškovno obremenilna, jo bomo vrnili v breme proračuna.

Država si tako v nobenem primeru ne povrne naložbe, kar pomeni, da javni denar izkorišča za zasebne koristi in zasebne interese. Takšna država je praviloma vedno bolj revna, ne pa bogata.

Ne vemo, kaj javno-zasebno partnerstvo sploh predstavlja in ali morda v tej obliki državno premoženje, denimo Luka Koper ali Slovenske železnice in transport, niso samo nadomestila za naložbena tveganja zasebnega kapitala. ▀

Pogajanja s tujimi investitorji za graditev drugega tira so v rokah lobistov. Na sestankih med slovensko in madžarsko vlado sedijo predstavniki madžarske lobistične družbe Szazadveg fondacija. Nihče iz naše vladne delegacije ni protestiral, ko so pri uradnih pogovorih sodelovali ljudje iz lobističnega podjetja. Vplivna člana SMC, Jurij Kač in Aleksander Kešeljevič, spremljata dogovarjanja z Madžari. Jurij Kač je direktor državnega DRI, Aleksander Kešeljevič je sekretar v kabinetu predsednika vlade dr. Mira Cerarja. Naša vlada je Madžarom celo pisno obljubila zamenjavo neposlušnih nadzornikov Luke Koper. To izhaja iz podpisanega zapisa sestanka, ki je bil objavljen v naših medijih. Našo javnost dr. Miro Cerar zavaja, da s kadrovanjem v SDH nima nobene zveze.

Je bila katera od vaših številnih pobud že upoštevana, ste na kakšno svoje vprašanje dobili zadovoljiv odgovor?

Običajno se v odgovorih sklicujejo na poslovno skrivnost, nepristojnost. Menim, da se posredno vendarle kažejo spremembe pri obravnavi določenih primerov. Tako je bil ustavljen postopek prodaje Zavarovalnice Sava-re hrvaški zavarovalnici Adris.

Vse več redno zaposlenih ne dobi niti minimalne plače, da o vse nižjih pokojninah ne govorimo. Postajamo narod revežev?

Najprej moramo poskrbeti za najrevnejše posameznike, tako za upokojene kot za zaposlene. Pozabljamo da je pri nas veliko ljudi, ki ne zaslužijo niti minimalne plače. To nam pokaže, kakšno škodo so povzročile liberalne politike zadnjih 25 let. Zaradi vsiljenega varčevanja smo pozabili na najrevnejše. Vladi, v kateri je tudi moja stranka SD, bom tudi predlagal, da takoj ukinemo vse razrede izpod minimalne plače. Nihče v Sloveniji za svoje polno delo ne sme dobiti manj, kot dovoljujejo naši predpisi, torej manj kot minimalno plačo. Če minimalna plača ni obvezujoča za državo, je ne potrebujemo in jo odpravimo. Če nam ne uspe zagotoviti minimalne pokojnine v vrednosti 500 evrov za naše najbolj ranljive skupine ljudi, potem tudi lastne države več ne potrebujemo. Ni normalno, da po 40 letih dela ne dobiš niti 500 evrov pokojnine. V zadnjih 25 letih so pokojnine realno nazadovale za približno en odstotek vsako leto (skupaj je to – 25 odstotkov). ●

Marjetka Popovski, glasbenica

S pesmijo prinašam vedrino in optimizem

Glasbenica Marjetka Popovski je letos v okviru svoje pevske turneje **Zapojmo pesem svobodi** prekržarila Slovenijo. Nastopila je od Izole, od koder je doma, po Istri, prek Krasa in Brd, Primorske, Gorenjske, Ljubljane, Dolenjske, Bele krajine, Koroške in Štajerske do Prekmurja ter na Tržaškem v Italiji in v hrvaški Istri. Kamor koli je prišla s svojo kitaro in naborom partizanskih in narodnih pesmi in pesmi upora, povsod je prinesla dobro voljo, poslušalci pa so bili navdušeni in so peli z njo. Včasih prihaja sama s kitaro, včasih jo spremlja njena skupina Cvet v laseh.

// POGOVARJALA SE JE: **Jožica Hribar** // FOTO: **osebni arhiv**

Ste prešteli vse koncerte, ki ste jih imeli letos? Po vaši oceni, koliko ljudi vas je poslušalo?

Samostojnih koncertov je bilo 25, od tega sem jih imela deset sama s kitaro na različnih koncih Slovenije, pri drugih pa so me spremljale pevke skupine Cvet v laseh, skupaj smo obiskale tudi številne domove upokojenev, kjer so z nami prepevali stanovalci v Izoli, Kopru, Luciji, Gradišču nad Prvačino, Novi Gorici, Sežani in Postojni. Poleg tega sem sodelovala na številnih borčevskih proslavah, praznikih, srečanjih, komemoracijah, s pesmijo sem na željo svojcev spremljala tudi pogrebno slovo. Letos sem prepevala kar na 70 različnih prireditvah in krajih.

Koliko ljudi me je poslušalo? Bolj bi rekla, prepevalo skupaj z menoj, saj sem skoraj vedno povabila vse, da skupaj pojemo, da se pesem sliši, da jo pojejo tudi obiskovalci – tako se pesem še bolj ohranja in živi med nami. Seveda so bile vmes tudi manj poznane pesmi, in so jih z zanimanjem poslušali, drugače pa rada zapojem znane partizanske pesmi in želim, da mi obiskovalci pritegnejo. Bilo nas je res veliko in vsakič je bilo lepo in nepozabno, kjer koli sem bila. S številnimi smo obdržali tudi prijateljske stike in ponekod sem morala koncert čez nekaj mesecev celo ponoviti, ker je bilo tako nepozabno. Pohvaliti moram prav vse organizatorje, ker so vedno zelo izvirno pripravili prostor za nastop.

Več kot 70 let je minilo od konca druge svetovne vojne – kaj ljudem danes pomeni partizanska pesem?

Partizanska pesem je pravzaprav dokument, saj opisuje dogodke, čas med narodnoosvobodilnim bojem. Pesem je spodbujala borce, včasih ko ni bilo več izhoda in upanja, se je slišala pesem iz duše in srca kot zadnje sporočilo svojemu narodu. Pesem je mnogokrat ječala, ko so padali naši junaki; je pesem mater

in žena, ki so dale svoje sinove, hčere in može; je pesem ljubezni med dekleti in fanti, ki so se bojevali za življenje in smrt; in seveda je partizanska pesem donela na ves glas, ko je bila izbojevana svoboda. To je dragocen spomin in seveda ena od vrednot NOB, ki jo je treba čuvati, saj je del naše zgodovine. Ob petju teh pesmi me prevevajo občutki, ki me polnijo s posebno energijo in čustvovanjem, in s pesmijo – mislim – se tudi navzven povezujemo in utrjujemo vezi. Kdor pa tega ne čuti, se ga ta pesem seveda ne dotakne.

Ko pogledate po dvorani, kdo prihaja na vaše koncerte, starejši ljudje ali pridejo tudi mladi? Ali ti znajo partizanske pesmi?

Moje koncerte, pa tudi druge borčevske proslave seveda obiskujejo starejši, je pa tudi srednja generacija v porastu, tisti, ki čutijo pripadnost in jim je dogajanje blizu, bodisi da so bili borci njihovi svojci ali pa sami podpirajo vrednote NOB. Z veseljem pa opažam, da so vključeni v kulturne programe na proslavah tudi mlajši, osnovne in glasbene šole, ponekod pa tudi mladinske in druge organizacije in društva. Vesela sem za vse tiste mlade, s katerimi sem prepevala skupaj in se srečujemo že ne-

kaj let. Ponekod pridejo kar s pesmaricami, saj vedo, da bomo peli skupaj. Sem pa pobožala že marsikatero ženico, ko je s pesmijo tiho potočila solzo, ki je spolzela po licu. To se me še posebej dotakne v duši, saj vem, da so se prebudili spomini.

Katero pesem največkrat zapojete in katera je vam najljubša?

Težko je izbrati najljubšo, vsaka pesem je posebna s svojim besedilom, melodijo, s sporočilom. Če imam samostojni koncert, pesmi razporedim po različnih

Moje koncerte, pa tudi druge borčevske proslave seveda obiskujejo starejši, je pa tudi srednja generacija v porastu, tisti, ki čutijo pripadnost in jim je dogajanje blizu, bodisi da so bili borci njihovi svojci ali pa sami podpirajo vrednote NOB.

svežnjih, začnem s pesmimi, ki pojejo o izbojevanju pravic, upor in svobodi (Le vkup, uboga gmajna, pa pesmi iz prve svetovne vojne). Nadaljujem s pesmimi, ki pozdravljajo Primorsko in slovenski narod (Pozdravi in Bella ciao), to zapojem v slovenskem jeziku, ker se v slovenščini skoraj ne sliši in mi je še posebej pri srcu. Sledi sveženj znanih pesmi (V temnem gozdu, Šivala je deklica zvezdo, Za vasjo, Na oknu glej, Počiva jezero), pa pesmi v italijanskem jeziku (Bella ciao in Avanti popolo) in tako naprej do znamenite Bilečanke in Hej brigade, ne morem pa mimo primorske himne Vstajenje Primorske, s katero končam nastop. Za komemoracije izberem drugačne pesmi. Sama sem napisala pesem Kot ena misel, ki se je lepo prijela, posvetila sem jo vsem borcem in nam, mlajši generaciji, ki še ohranjamo partizansko pesem. Moji nastopi so polni čustvovanja in spodbujanja.

Rodili ste se po vojni, od kod vam naklonjenost do teh pesmi? Izdali ste celo zgoščenko s partizanskimi pesmimi – kaj vam osebno pomenijo te pesmi?

Te pesmi sem prepevala že v osnovni šoli, nadaljevala v gimnaziji, v mladinskih delovnih brigadah, med študijem v Ljubljani je bilo malo zatišja, z

začetkom dela v Domu upokojencev Izola pa sem poleg svojega dela poprijela še za kitaro, ustanovila pevsko skupino in domski ansambel in smo prepevali slovenske ljudske in na željo stanovalcev tudi partizanske pesmi. Vadili smo, se spodbujali, nastopali, izdajali glasbene kasete, zgoščenske, snemali videospote, začela sem poučevati tudi druge pevske skupine tako doma kot na Tržaškem in sem tudi že samostojno nastopala. V mojih nastopih je partizanska pesem zmeraj imela svoje mesto.

Izhajam iz partizanske družine iz Baške grape na Tolminskem, iz vasice Rut, kjer je bil doma tigrovec Simon Kos. Moja mama je bila že kot deklica pogumna kurirka, stari oča je bil partizan in tigrovec, stara mama je preživela vse grozote taborišča v Italiji in Nemčiji; mama mi je pripovedovala, kako je stric s harmoniko z drugimi partizani prišel skozi vas ob dnevu osvoboditve, kako so bili polni veselja, žarečih oči in z nasmehom na ustih. Zaradi tega pojem partizanske pesmi. Uradno nastopam 20 let, do zdaj pretežno v naših primorskih krajih, letos pa so me poslušalci dobesedno ponesli v svoje kraje po Sloveniji in sem to leto svojo turnejo posvetila prav partizanski pesmi.

Kje vas bomo lahko slišali prihodnje leto?

Nekdo mi je dejal v šali, da se moja turneja še ne bo končala ... Vabila že imam na Gorenjsko, v Kranj in Kokrico, na Kras, v Goriška brda, na Dolenjsko in v Belo krajino ... pa še kam. Želim si znova sodelovati na Prazniku partizanskih pesmi v Festivalni dvorani v Ljubljani, kjer sem novembra zapela skupaj s pevkami Cvet v laseh in zraven povabila še svojo 81-letno mamo, 27-letno hčero in 6-letno vnukinjo. Predstavile smo se kot pevke štirih generacij in zapele pesem Šivala je deklica zvezdo. Bil je zanosno in nimam besed, da bi opisala ta občutja.

Nastopi vas očitno napolnijo z novo energijo.

Seveda, zato se vsem, ki so kjer koli peli z menoj, zahvaljujem za prekrasne skupne trenutke ob pesmih, za druženja in klepete, za lepe misli, besede in občutja, ki jih ljudje vpisujejo v mojo osebno spominsko knjigo, ki po vsakem nastopu kroži med njimi. Vsem želim, naj bo novo leto prežeto z optimizmom in upanjem v dobro, lepe drobne stvari pa si ustvarjamo sami in si jih izmenjujemo med seboj kot drobne bisere. ●

Darija Medved, praporščakinja

Prapor sem nasledila kot nekakšno doto

Med 375 praporščaki v Sloveniji je le za vzorec žensk. Stereotip o tem, da je nošenje prapora moško opravilo in čast za moške – kajti nošenje prapora je posebna čast, to povedo vsi praporščaki – uspešno demantira Darija Medved, ki nosi prapor Druge grupe odredov. Leta 2000 ga je prevzela od svojega pokojnega očeta, ponosna praporščakinja je torej že več kot 15 let.

// BESEDILO IN FOTO: Jožica Hribar

Darija je drobna in na pogled krhka plavalaska, zelo opazna med moškimi kolegi, prapor pa je precej težka stvar, a Darija pravi, da »se navadiš!« Tako kot se je še kot deklica navadila, da je hodila z očetom na proslave, da ga je opazovala, kako ponosno je nosil prapor enote, v kateri se je bojeval, kako pozorno in natančno ga je po vsaki proslavi očistil ali osušil, če je bilo treba, in ga spravil za naslednjic. »Moj oče Slavko Medved je bil borec v Drugi grupi odredov. Rodil se je leta 1923 v Ivančni Gorici, doma so imeli sodavičarstvo. Dobrih 17 let je imel, ko je leta 1941 vstopil v partizane, v Stiško četo, tako kot večina fantov in mož v tistih krajih, preko nje je prišel v Drugo grupo odredov in v njej ostal do konca vojne. Bil je nosilec partizanske spomenice leta 1941, na kar je bil izredno ponosen. Ta njegov ponos in pokončno držo sem spremljala vso svojo mladost, tako sem bila vzgojena

in te vrednote so me oblikovale in mi še danes veliko pomenijo,« s ponosom pove Darija.

Slavko Medved se je med vojno bojeval pretežno na južnem obrobju Ljubljane, v okolici Most je bil tudi ranjen, tam so ga oskrbeli in pozdravili. Druga grupa odredov ima svoj domicil v Mostah. Po vojni je ostal zelo dejaven v številnih družbenopolitičnih organizacijah v Grosupljem, dolga leta je bil zaposlen v gradbenem podjetju Universal v Ivančni Gorici. »Prapor Druge grupe odredov je bojni prapor, enota ga je imela že med vojno, v šali pogosto ponosno rečem, da sem ga od očeta prejela v doto. Z njim se udeležujem predvsem prireditvev v krajih, kjer se je bojevala Druga grupa odredov. Na druge proslave grem z njim, če mi to dopušča čas, saj sem še zaposlena. Ponosna pa sem, da gresta z menoj pogosto tudi moja hči in moja vnuka, stara 14 in 10 let, ki ju zgodovina in vsi ti dogodki zelo zanimajo.«

Darija je posebno vez stakla z borci Druge grupe odredov, živi so samo še trije: Božidar Gorjan - Bogo, Franc Sever - Franta in Benedikt Matiček, zanje pravi, da so ji kot nekakšni nadomestni očetje. Franta je njenega ranjenega očeta Slavka Medveda izvlekel iz okupatorjevega obroča in ga rešil. ●

Kdo je na sliki?

Objavljamo fotografijo, ki nam jo je poslal Boris Čok. Posneli so jo 21. julija 1955 med Senadolami in Senožejkim Gabrkom švedski turisti, ki so med prvimi prišli v SFRJ na dopust v Istro. Fotografijo so po povratku domov poslali mladincu Ivanu Čoku – Milavcovemu, na fotografiji sedi prvi iz leve s puško. Pred njim leži v svetlem jopiču s puško moj oče Jože Čok – Lileto, takratni predsednik ZZB Lokev – Prelože. Stoji v temnih hlačah Albert Čok - Mohorjev, ob njem je Silvo Ban-Tonkov. Prapor drži v desnici Stanislav Fonda - Vršancov, tretji z desne stoji mladinec Alojz Umek- Ukov, drugi z desne je Maver Justin po rodu iz Grudnice pri Čepovanu, sodelovec mojega očeta na Jugoslovanskih železnih v Divači. Zadnji na desni stoji Blatnik Franc, po rodu z Dolenjske. Ostali so vojaki

- graničarji iz karavel Lipica in Jermanca (Kokoš). Ta skupina je kot "partizanska četa" prehodila pot od Dolenje vasi do Lokve in celo prenočila v gozdu nad Senadolami. V Lokev je prišla peš ob otvoritvi spomenika padlim v NOB 22. julija 1955 in

uprizorila partizanski napad s Klemenke z osvoboditvijo vasi. Če še kdo prepozna koga ali je kje napačno ime, prosim sporočite na Svobodno besedo, e-naslov:svobodna.beseda@gmail.com ali na 01/434 4617.

Živa knjižnica v Knjižnici Kranj

Ko knjige govorijo in postavljajo vprašanja

Letos so v Mestni knjižnici Kranj pripravili že tri Žive knjižnice. Na vsakem od dogodkov je bilo na izbiro več kot štirideset naslovov, več kot štirideset izjemnih zgodb in življenjskih izkušenj, ki so jih bile »knjige« pripravljene deliti z naključnim »bralcem«. Knjige so v tem primeru ljudje s svojimi zgodbami, izkušnjami, pripovedmi ... Neverjetno zanimanje je bilo za posebne »knjige«, ki so nosile nadvse pomenljive naslove in s tem tudi nadvse dragoceno vsebino – izkušnjo vojne!

// PIŠE: Vesna Dobre // FOTO: Tanja Mladenovič

Knjige z naslovom *59726 – bivši interniranec taborišča Dachau* (Drago Šega); *Obsojen na ponemčenje in suženjstvo* (Janez Žmavc); *Interniranec šestih taborišč* (Dušan Štefančič); *82396 – Nihče* (Sonja Vrščaj); *96-letna interniranka taborišča Ravensbrück* (Marija Ferlan) – so bile najbolj zaželene »knjige«. Za »branje« so jih želeli imeti predvsem mladi bralci, dijaki, študentje, skavti, pa tudi drugi obiskovalci, če so le prišli na vrsto. Marsikdo je bil pripravljen čakati več kot uro, da bi prišel do zelenega naslova knjige, da bi sedel s pripovedovalcem in slišal njegovo zgodbo. Zadnje Žive knjižnice v novembru so se udeležili vsi štirje zgoraj naštetih pripovedovalci.

Drago Šega, njegov naslov, **59726 – bivši interniranec taborišča Dachau**, je sodeloval na vseh treh dogodkih Žive knjižnice. Povedal je, da je bil prijetno presenečen nad tem, koliko zanimanja je bilo za njegovo življenjsko

Tako pozorno so mlade bralke poslušale pripoved Draga Šega.

izkušnjo, ki jo je doživel v rani mladosti, saj so mu okupatorji ukradli brezskrbno mladost in je v taborišču Dachau prebil dolgih osemnajst mesecev, kjer je vsak dan posebej bil bitko za preživetje, kar je bilo v tistih razmerah izjemno težko. Z nasmehom na obrazu je povedal, da se bo tudi v prihodnje udeleževal teh

dogodkov, če ga bodo le povabili k sodelovanju, saj se mu zdi izjemno pomembno, da se ga (in druge, še žive taboriščnike) sliši. »Občutek mi pravi, da se iz zgodovine nismo kaj prida naučili, saj se po svetu in okoli nas spet dogajajo krutosti,« pravi.

Ena izmed »bralk« Žive knjižnice je bila Simona, študentka etnologije in antropologije, dogodek jo je navdušil. Ker trenutno raziskuje koncentracijska taborišča, natančneje spomine nekdanjih internirancev, si je »izposodila« dve knjigi, **59726 – bivši interniranec taborišča Dachau in Interniranec šestih taborišč**, za kaj več ji je zmanjkalo časa. Njuna zgodba ji bo ostala v trajnem spominu predvsem zaradi izjemnega spomina, ki sta ga imeli »knjigi« oziroma pripovedovalca, in zaradi krutosti, ki sta jih občutila v taborišču. Njune izkušnje, pravi Simona, si bo za-

pomnila za vedno in si ju vzela v poduk. Idejo, da v Živo knjižnico povabi tudi nekdanje taboriščnike in ukradene otroke, je dal organizator Žive knjižnice Anže Bertonec, ki je začutil izjemno dragocenost prisotnosti knjig s tako vsebino, tudi zaradi njihove častitljive starosti. ●

Nebogljena

Temno je! V jutro vstaja nebojgljena.
Zasliši jok in krike se boječe
trop črnih psov ji v hišo vdre grozeče
so prošnje matere vse brez pomena.

Pošast, nevredna človeškega imena,
ni usmiljena do deklice ječeče.
Jekne strel, solza ji z oči priteče
ihtenje tiho sliši le kamnita stena:

»Mama kroglja me tišči svinčena
skeli me lice od krvi rdeče
duši me dim od hiše nam goreče.

Mračni se mama roka je ledena,
še zadnjič bi objela te ljubeče.«
Izdahne mlada komajda rojena.

Janko Sever

Čas preloma

Moji spomini na Idrijo v treh obdobjih

Ivan Lapajne se je rodil leta 1934 v Idriji, kjer je obiskoval osnovno šolo in nižjo gimnazijo, leta 1960 pa je diplomiral na Ekonomski fakulteti in med prvimi v Sloveniji opravil še magisterij MBA – program organizacijsko ekonomskih znanosti. Opravljal je vrsto odgovornih političnih funkcij in strokovnih nalog, med drugim je bil vodja kabineta za gospodarstvo v vladi Staneta Kavčiča, dve leti je služboval v Zvezni konferenci SZDL v Beogradu, po vrnitvi v Slovenijo je bil direktor delovne skupnosti v SOZD Petrol, podpredsednik SOZD Astra in nazadnje namestnik ministrice za delo v Peterletovi in prvi Drnovškovi vladi. Po upokojitvi deluje kot gospodarski svetovalec za podjetja in piše o aktualnih gospodarskih in političnih vprašanjih.

// PIŠE: mag. Ivan Lapajne

Fašizem

Prva stvar, ki me je prizadela, je bilo kruto dejstvo, da sem smel kot otrok govoriti v osnovni šoli samo italijansko. Za izrečeno slovensko besedo si moral poklekati v kot na ostra polena in gledati dalj časa v steno. Doma smo govorili samo slovensko, starši so si prizadevali, da bi svoj materin jezik v danih razmerah še izboljšal. Žal za to ni bilo veliko možnosti, saj nismo imeli na voljo slovenskih učbenikov. Brali smo le koledarje in knjige Mohorjeve družbe.

Druga stvar, ki mi ni šla v račun, je bila učiteljica, ki je imela slovenski priimek, a ni nikoli spregovorila slovenske besede. Bila je zagrizena fašistka, doma iz Trsta. Njena naloga je bila nas šolarje vzgojiti v zveste in predane otroke rimske volkulje. Zato smo postali »figli della lupa« (sinovi volkulje). Poskušala nas je prepričati, da smo Slovenci manjvreden narod in da bomo pravi ljudje šele, ko bomo prevzeli italijansko kulturo in jezik. Mi smo le ubogi »ščavi«, sužnji, ki da nimamo nobenih možnosti, da bi se obdržali kot narod.

Tretja stvar, ki je nisem mogel dojeti, je bilo opravičevanje širjenja italijanskega imperija. Slovensko ozemlje naj bi zasedli zato, ker je Italija potrebovala večji življenjski prostor. Država s svojim avtarkičnim (samooskrbnim) gospodarstvom ne more pokriti vseh potreb gosto naseljenega prebivalstva, zato pot-

rebuje nova ozemlja, rudnike, gozdove, rodovitno zemljo, morja itd. Poklicani naj bi bili, da kultivirajo barbare (Slovane) in da brez zadržkov izkoriščajo njihova naravna bogastva.

Četrto boleče dejstvo je bilo, da so mi kot otroku vzeli očeta. Vse moje rano otroštvo je bil italijanski vojak. Za interese osvajalskega dučaja se je potepal po puščavski Libiji in Abesiniji. Ko je prišel domov, ga nisem poznal, bil je črn od vročega sonca in menda sem se ga celo ustrašil, saj sem ga videl prvič. Počasi sem se nanj privadil, vendar so ga kmalu vpoklicali in je moral nekje po severni Italiji od Milana do Vidma pospravljati ruševine, ki jih je povzročilo zavezniško bombardiranje. Vrnil se je peš po razpadu Italije. Pred Vidmom je skočil z vlaka, saj so vse moške na postajah zajeli Nemci in jih pošiljali v koncentracijska taborišča. Pravočasno je to izvedel in si tako rešil življenje. Bil je namreč bolan in močno izčrpan. Več dni in noči se je prebijal mimo nemških postojank po Benečiji proti Kobaridu, Tolminu in čez hribe in Vojsko domov v Idrijo. Oblečen je bil v ponošeno civilno obleko, ki mu jo je dal neki domačin pri Breginju.

Peta stvar, ki me je prizadela, so bila prizadevanja učiteljice, da bi vohunili za partizani. Nas nedolžne otroke je hotela na vsak način pripraviti do tega, da bi povedali, kje se skrivajo »ribeli«. V razredu so namreč bili tudi otroci iz oko-

lice Idrije, ki bi lahko prišli v stik s partizani, zato naj bi vedeli, kje se skrivajo. Naš odgovor je bil vedno, da ne vemo nič o tem. Če pa že so partizani, za kar so vsi vedeli, smo dejali, da so v gozdovih. To je bilo še kako jasno in znano tudi okupatorju.

Šesta značilnost fašizma je bil poskus popolnega poitalijančenja in asimilacije prebivalstva. To so dokazali ne le z ukinitvijo vseh slovenskih šol, v Idriji tudi realke, temveč tudi s preimenovanjem vseh krajevnih in zemljepisnih imen ter osebnih imen in priimkov. S tem so hoteli zabrisati naše slovanske korenine in slovensko zgodovino. Novi vek in zgodovina naj bi se začela šele z nastankom fašizma. Njegove letnice so se pisale s številkami latinskega štetja.

Ivan Lapajne

Če ne bi razpadla Italija, bi se danes pisal Giovanni Lapaini. Kakšna bi bila moja usoda pod fašizmom, si ne znam predstavljati. Duhovnik je nagovarjal mamo, da bi bil primeren za frančiškana. Tako so tudi moja bratranca Tončeta in Francija Rejčeva poslali v neke vrste pripravništvo v Padovi. Vendar so kmalu ugotovili, da nimata preveč smisla za ta poklic, in sta se vrnila. Pozneje sta se zaposlila v rudniku.

Sedma oblika nasilja je bila otroška kolonija v Gradežu. Nanjo imam še posebej grde spomine. Komaj sem čakal, da je minil naporen mesec, ki je bil zame najdaljši v življenju. Čeprav sem bil prvič na morju, sem doživljal to kolonijo, kot da sem v hišnem zaporu, ki so

ga čuvale nune. Bili smo kaznovani za vsako izrečeno slovensko besedo. Celo ponoči so prežale na nas, če smo med seboj šepetali po domače.

Osmo zamera je bila kolonialno obnašanje in intenzivno izkoriščanje naravnih bogastev. To se je odrazilo v plenjenju živega srebra in gozdov. Rudnika v petindvajsetih letih niso modernizirali, le gledali so, kako bi v sicer težkih proizvo-

bilo na dosegu roke. Izginjale so mačke, streljali so ptiče in vrane, nabirali gobe, polže, kradli sadje in zelenjavo ter drugo. Velikokrat so nam ob cesti opustošili vrt, jedli so kar neoprano solato, zelene slive, jabolka in ringlo, tako da je za njimi le malo ostalo. Vedeli so, da ni očeta doma, nas drugih se niso bali.

Za vsako žensko, naj je bila stara ali mlada, so iz vojašnice skozi okna za njo

manj, drugi več hrane iz vojaških skladišč. Nekateri so prihajali kar z vozovi in nakladali, zlasti vreče riža, testenin, moke in raznih pijač. Mati me ni pustila, da bi se prve dni podal v splošno plenilsko akcijo, saj je bilo preveč nevarno, povsod je ležalo raztreseno razstrelivo, zlasti v vojašnici na hribu. Edini »plen«, ki sem ga zasegel v že opustošeni vojaški kantini, je bila majhna čokolada, ki mi je dobro teknila.

Po nekaj dneh začasne svobode so se zaslišali strelji z vzhoda, od Godoviča in Gor. Prihajale so prve nemške oklepne vojaške enote in kmalu so zasedle Idrijo. Ob tem so na naši strani padle tudi prve žrtve, vendar je bil odpor prešibak. Nemški vojaki so vkorakali v mesto in ga vse do konca vojne niso več zapustili. Obdobje pod nemško okupacijo je bilo za družino najtežje v mojem življenju. Ves čas smo živeli v strahu in velikem pomanjkanju. Veliko smo videli in doživeli, še bolj mučno je bilo, ker smo slutili in slišali, kaj vse okrutnega počnejo okrog nas.

Kmalu po tistem, ko so se vojaki na zelenih tovornjakih in manjših oklepnikih pripeljali na trg pred cerkvijo sv. Barbare, so zelenci s čeladami na glavah in naperjenimi puškami pred seboj prečesali v mestu vse hiše in poslopja. Pojavili so se tudi pred našo hišo. Gledali smo jih vsi prestrašeni, kako so v težkih škornjih prebrskali vse od pritličja do podstrešja. Z naperjenimi puškami in nasajenimi bajoneti so spraševali, kje so banditi. Delali smo se nevedne, kot da jih nič ne razumemo. Mali zeleni oklepnik so zapeljali vzvratno pred uto, polomili na njej nekaj desk in se odpravili v bližnjo Palacino. Ugotovili so, da je v dobrem stanju, in se kmalu za stalno naselili vanjo. Tako smo vsak dan opazovali njihovo početje. Od tod so hodili na stražarska mesta v okolici: h Kobalu, kapelici ...

Da bi se zavarovali pred partizani in njihovimi napadi, so večji del Idrije obdali z bodečo žico, minami in številnimi manjšimi utrdbami. Na hrib h kapelici so privlekli tudi protiletalski dvajsetmilimetrski top, imenovan flak, ki je bil prej pri Smuku na nasprotnem hribu Idrije. Nikoli ga niso uporabili za protiletalsko obrambo, tudi ko so zavezniki osemkrat bombardirali Idrijo, ne. Pred prvim majem 1945 so Nemci čez noč izginili s svojimi domobranskimi pajdaši. Ti so še 28. aprila izdali svojo zadnjo številko »Idrijčana«. Še vedno so verjeli v zmagajo Hitlerja.

Domobranci so še bolj zagrenili naše življenje. V prvi večji Palacini so do

Prihod partizanov v Idrijo maja leta 1945

dnih razmerah čim več izvlekli iz globine. Zato je med rudarji naraščal odpor, saj so vedeli, da tujci ropajo naša naravna bogastva. Nezadovoljstvo se je izrazilo z množičnim odhodom v partizane. Ob rapalski meji so Italijani gradili celo mrežo utrd, da bi se lahko branili pred morebitnim napadom iz Jugoslavije.

Italijani kot ljudje, vsaj kar sem imel kot otrok z njimi stikov, so bili do mene prijazni. Vendar so mi dali na vsakem koraku vedeti, da sem manj vreden. Mislili so si, da bom prej ali slej postal poslušen Italijan. Na srečo so se zmotili.

Naša hiša je stala tik ob cesti, ki pelje k vojašnici na hribu, v današnjo bolnišnico. Zraven nas so sezidali tako imenovano Palacino. Namenjena je bila častniškimi družinam. Te se niso pogosto menjavale, zato sem imel občutek, da so se tu za vedno naselili. Slovenski otroci se nismo nikoli družili ali igrali z italijanskimi. V nas je bil neki ponos, ki so ga nam privzgojili starši. Italijane smo imeli celo za manj vredne ljudi. Za nas so bili Lahi makaronarji in polentarji. Vojaki so bili pretežno iz južne Italije, temni v obraz in namazani z briljantno, tako da so se jim že od daleč svetili črni lasje. Ko so jih ob sobotah izpustili iz vojašnice na hribu in so kot podivjani kozli drveli v mesto, je za njimi vsa ulica zaudarjala po raznih dišavah. Znani so bili po tem, da so pokradli vse, kar jim je

kričali »signorina vieni, farremo l'amore« (gospodična, pridi, se bova ljubila). Le malo Slovenk se je podalo v njihov objem. Poročale so se le premožnejše hčere trgovcev, ki so ob razpadu Italije skupaj z družinami tudi emigrirale.

Nacizem

Po begu Italijanov smo bili v Idriji nekaj dni svobodni. Mesto so preplavili partizani. Spominjam se, kako se je na starem italijanskem tovornjaku okrog Idrije vozila partizanka in vihrala z zastavo. Ljudje so jo navdušeno pozdravljali. Partizani so pobirali opuščeno in zavr-

Po nekaj dneh začasne svobode so se zaslišali strelji z vzhoda, od Godoviča in Gor. Prihajale so prve nemške oklepne vojaške enote in kmalu so zasedle Idrijo.

ženo orožje, ki ga je bilo v izobilju. Domačinom se je po času pomanjkanja ponudila priložnost, da so si nagrajali eni

smrti mučili ujete partizane ter izdajalsko pošiljali aktiviste OF in druge domoljube v koncentracijska taborišča. Zvesto so spremljali Nemce pri požiganju vasi okrog Idrije in pri plenjenju že tako obubožanih kmetij. Hodili so na tako imenovane »hajke«. Zjutraj so šli in se zvečer krvavih rok vračali domov. Pogosto so bili Nemci pred pohodom opiti, saj bi najbrž v normalnem stanju težko počenjali razna grozodejstva, od sekanja glav s sekuro na tnalu do zažiganja živih ljudi v hišah.

Svoboda

Svobodo smo doživeli kot sonce, ki večno sije in greje, čeprav je padal sneg. Tako je bilo v Idriji prvega maja 1945. Cvetiče jablane so se šibile pod mokrim težkim snegom. Kmalu je posijalo sonce in skopnel je sneg. Povzročil ni nobene škode in tudi vplival ni na radostno razpoloženje prebivalstva. Samo osvežil je naravo. Kljub temu je bila obilna sadna letina.

Povsod so vihrale zastave, veliko se je plesalo in pelo, kar je pripomoglo k neizmernemu veselju in graditeljskemu razpoloženju. Svobodo zna prav ceniti predvsem tisti, ki je bil zatiran in se je zanjo bojeval. Zato mi je ta neponovljivi občutek svobode in sproščenosti vse življenje ostal v podzavesti.

Domača domoljubna vzgoja, rudarsko okolje in življenje pod okupatorji so me izoblikovali v pokončnega upornika in borca za človekove pravice. Svoboda je množice hitro preusmerila v obnavljanje domovine, v čiščenje ruševin, pogozdovanje in graditev mnogo novega. Nič nam ni bilo težko, s pesmijo na ustih smo premagovali vse ovire. Slovenska šola je utirila življenje nas mladih. Hlastali smo po knjigah in znanju. Poskušali smo nadomestiti vse, kar smo zamudili med vojno. To nam je v veliki meri tudi uspelo, saj smo šli po mali maturi v svet že kar dobro pisмени in zavedni Slovenci. Z velikim potrpljenjem in požrtvovalnostjo so nam učitelji vsa tri leta utrjevali osnove slovenskega jezika, matematike in drugo. Učili smo se, kako se pravilno uporabljajo strešice na šumnikih, sklanjatve, dvojino in vse drugo, kar sodi k lepi slovenščini. Srečali smo se tudi z ruskim in srbohrvaškim jezikom. Vse to nam je pozneje prišlo prav. Veliko smo hodili v naravo in se seznanjali z rastlinami in živalmi. Za tisti čas smo imeli v Idriji srečo, da smo kljub velikemu pomanjkanju učiteljev dobili od drugod odlične pedagoge. V šoli smo imeli kot redni predmet tudi verouk. ●

Poslovala se je Danica Dobravec – partizanka Panja

S Krima med slovenske partizane

Na pokopališču na Libergi nad Šmartnim pri Litiji smo se pred dnevom spomina na umrle poslovali od partizanke Danice Dobravec - Panje, ki je na začetku leta dopolnila 90 let. Potem pa je srce omagalo in zdaj počiva skupaj z možem Jožetom daleč od rojstnega Krima. Iz tedanje Sovjetske zveze je namreč k nam prišla avgusta leta 1942, ko ji je bilo komaj 16 let. Zaradi ljubezni je ostala v Sloveniji, tukaj si je ustvarila družino, a pot do tega je bila po vojni trnova in polna preprek.

// PIŠE: **Andrej Mavri** // FOTO: **osebni arhiv družine**

Avgusta leta 1942, ko ji je bilo šestnajst let, so Nemci iz njene rojstnega kraja Jevpatorije iz okolice Sevastopola na Krimu ob Črnem morju pobrali vso mladino in jo kot delovno silo odvedli v delovna taborišča daleč od doma. **Danica Jekimenko**, kot se je pisala, se je teden dni vozila z vlakom in prispela na Ravne na Koroškem, kjer je morala delati kot zidarska pomočnica v železarni. Delo je bilo za mlado dekle res težaško. Na Koroškem je našla stik s ljudmi, ki so bili povezani v OF, in januarja leta 1943 je skupaj s še šestimi mladimi Rusinjami pobegnila k partizanom Koroškega odreda. Med njimi je bila več kot pol leta, do oktobra, ko so jo prestavili v Pohorski bataljon in kmalu zatem v Šlandrovo brigado. Dobila je partizansko ime Panja, ki v veliki meri označuje njeno osebnost. V ruskem leksikonu piše, da Panja pomeni – »okronana z lovorikami. Lahko pa se ime Panja nanaša na žensko, ki je pametna, lepa in rahlo smešna. Vsakomur lahko privabi nasmeh na usta in vsi jo imajo radi. Je zelo mirna oseba, vendar lahko hitro postane drugačna. Je sijoča, čudovita posebitev miru.«

Med partizani spoznala moža

V letu 1944 je Danica odšla v zaščitno četo štaba cone, zatem pa v Zidanškovo brigado. Zadnjo zimo vojne je kot borka te brigade s svojo skupino padla v nemško zasedo. V spopadu je bila ranjena v obraz in nogo. Izgubila je zavest. Noč je bila zelo temna in pritiskal je strupen mraz. Ko se je zdramila, je ob sebi otipala mrtvega nemškega vojaka. Vzela

mu je obleko in orožje, nato pa tri dni in tri noči sama tavalala okrog in iskala zatočišče in tovariše. Samo svoji vztrajnosti, iznajdljivosti in odločnosti se lahko zahvali, da je preživela in naletela na zavedno kmetijo, kjer so ji pomagali najti stik s partizani. Tovariši iz njene enote, ki so bili prepričani, da je padla, so jo prisrčno sprejeli in poskrbeli, da

Danica Jekimenko - Panja in Danica Ribičič - Vera pri Gornjem Gradu aprila 1944

so se ji zacelile rane. Ob koncu vojne, maja leta 1945, je bila komandirka voda in je imela vojaški čin - starejše vodnice. Za vojaško delovanje je po vojni dobila odlikovanje – red za hrabrost.

Jože Dobravec je bil doma v kmečki družini z desetimi otroki v Kostrevnici pri Litiji. Po končani osnovni šoli je delal na domačem posestvu. Januarja leta 1943 je tako kot njegovi vrstniki dobil poziv za nemško vojsko. Preko organizacije OF so namesto na nemški nabor odšli v partizane v Zasavski bataljon. V tem bataljonu je bil kurir poveljstva do avgusta leta 1943, ko je ta enota postala sestavni del novoustanovljene Šlandrove

brigade. Tam je Panja spoznala mladega in vihravega, dve leti starejšega borca Jožeta Dobravca - Starega. Med njima je v času, ko niso vedeli, ali bodo naslednji spopad preživeli ali ne, vzplamtela ljubezen. Ni znano, kolikokrat sta se mlada zaljubljenca še videla do konca vojne, ker je bila Panja premeščena v zaščitno četo, potem pa v Zidansko brigado. Jože je bil premeščen v vojsko državne varnosti oziroma KNOJ.

Poleti leta 1945, ko je bila Danica demobilizirana, je bil Jože razporejen na varovanje slovenske oblasti v Ljubljani. Danica je dobila službo gospodinjske pomočnice pri Jožetu Borštnarju, takrat komandantu mesta Ljubljana, pri katerem je tudi stanovala.

Med Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo je bil ob koncu vojne sklenjen sporazum, da bo vsaka država vrnila drugi državi njene državljane, ki so se ob koncu vojne znašli na njenem ozemlju. Panja bi se morala vrniti v Sovjetsko zvezo, na Krim, pa se je v treh letih navezala na tukajšnje ljudi, tu je imela človeka, s katerim bi se rada poročila in mu rodila otroke. Z ruskega konzulata so jo poklicali na zaslišanje zaradi vrnitve v Sovjetsko zvezo. Na zaslišanju je mlademu uradniku konzulata povedala, da se ne namerava vrniti na Krim. Povprašal jo je, ali ruski fantje niso dovolj dobri zanj. Ni si upala povedati, da je noseča. Od takrat dalje so jo obravnavali kot rusko dezertko. Morala je na vlak za Sovjetsko zvezo. Jožetovi soborci, ki so varovali tudi železniško postajo v Ljubljani, so poskrbeli, da je namesto na vlak za daljno Moskvo vstopila na vlak za Litijo. Z vlaka je odšla v Kostrevnico pri Litiji, se oglasila na kmetiji Kajetovih, kot se je po domače reklo pri Dobravčevih, in povedala domačim, da je Jožetovo dekle in da ga bo počakala pri njih. Domači mlade tujke niso sprejeli najtopleje, Jože pa jo je obiskoval, kadar je dobil prosto. Ko sta mlada dva ugotovila, da je Danica noseča, sta se odločila za poroko.

Pet let čakanja na poroko

Tu pa sta naletela na hude prepreke. Danica ni imela jugoslovanskega državljanstva niti potrebnih dokumentov za poroko. Poroka tako ni bila mogoča. Druga težava je bila v tem, da so Jožetovi svojci zahtevali cerkveno poroko. V cerkvi pa so Danici dejali, da se lahko poroči samo pod pogojem, da prestopi iz pravoslavne v katoliško vero. Privolila je tudi v to, saj je takrat že imela hčerko Jožico in se je bala, da bosta ostali brez očeta in moža. Prestop v katoliško vero

Mlada družina Dobravec v povojnih letih

je bil zelo zahteven in težak, saj je morala zaradi tega, ker je bila v partizanih, tri leta hoditi peš iz Kostrevnice v Šmartno k verouku. Tri leta – 1947, 1948 in 1949. Leta 1950 je vendarle dobila potrdilo, da je sprejeta v katoliško cerkev.

Vzporedno s cerkvenimi težavami so bile še hujše na uradniški strani. Ko je zaprosila za jugoslovansko državljanstvo, so jo hoteli poslati v Sovjetsko zvezo. Pisala je sestrični, da bi dobila rojstni list in druge potrebne doku-

Jože Dobravec - Stari (prvi z leve) s soborcema v Gornjem Gradu avgusta 1944

mente, pa ni bilo odgovora. Odgovor so ji končno prinesli v spremstvu miličnika, lahko ga je prebrala, potem pa so pošto odnesli in je ni več videla. Iz tega odgovora je izvedela, da mama Marija in oče Zaharij Jekimenko nista preživela vojne. Ker je bila edinka, tako na Krimu ni imela nikogar od bližnjih, tukaj pa je imela Jožeta in hčerko Joži. Da ji je vendarle po petih letih uspelo dobiti

vse dokumente za tako želeno poroko, je pomagal tudi visoki funkcionar Miha Marinko, pri njegovem varovanju je namreč sodeloval tudi Jože. Leta 1950 sta dobila še hčerko Mari in se končno poročila civilno in cerkveno. Teh pet let do poroke je Danica s hčerko živela na domačiji Dobravčevih, kjer si je na bližnji kašči uredila skromno stanovanje in delala pri kmetih, da se je preživljala. Po vrnitvi Jožeta iz vojske in poroki jima je uspelo dobiti stanovanje v Dvoru pri Bogenšperku, kjer so si ustvarili skromen, a topel dom, v katerem sta se rodila še sin Toni in hčerka Veronika.

Jože je bil vihrav, svojeglav, danes bi rekli težko obvladljiv človek, ki se je obnesel v bojih, v miru pa je imel nenehne težave. Ko je imel med knojevci disciplinske težave, ga je zapora rešil Jože Borštnar - Gabrovčan, komandant IV. operativne cone in IX. korpusa ter narodni heroj in generalmajor, doma iz Gabrovke – bil je Jožetov znanec in ga je vzel za svojega šoferja. Ob odhodu Borštnarja na položaj direktorja Državnih železnic Slovenije je vzel s sabo tudi Jožeta, ki pa je tudi na železnici imel disciplinske težave. Čez čas se je zaposlil v rudniku svinca in cinka Sitarjevec pri Litiji in tam delal do upokojitve. Jože je bil na zunaj grob in po knapovsko robot, a kot pravijo njuni otroci, je bil do svojih čuteč oče in mož. Umrl je leta 1980.

Ostala je Rusinja

V vseh povojnih letih je imela Danica občasne stike z nekdanjimi soborkami. Z njimi si je dopisovala, z nekaterimi se je pogovarjala po telefonu ali pa se z njimi dobivala na spominskih slovesnostih po Sloveniji. Zelo rada je hodila na slovesnost na Menino planino, kjer se je dobivala z nekdanjimi koroškimi in štajerskimi partizani. Vesela je bila, kadar se je srečala s Francem Severjem - Franto in Alojzem Vindišem - Dundo in njegovo ženo Slavko - svojo soborko. Največkrat pa se je dobila z Danico Ribičič - Vero, tako v Bogenšperku, ko je hodila ta na obisk k sorodnikom, kot tudi pri njej doma v Ljubljani.

Po moževi smrti je Panja živela pri najmlajši hčerki Veroniki Merzel v Šmartnem pri Litiji in skrbela za vnuka Aleša in Domna.

S politiko se ni ukvarjala, bila pa je huda na tiste, ki blatijo narodnoosvobodilni boj. Ko so jo domači vprašali, kaj meni o rusko-ukrajinskem sporu o Krimu, je odgovorila: »Vedno sem bila Rusinja in nikoli Ukrajinka, pa naj govorijo ali pišejo, kar hočejo.« ●

Ob 70-letnici partizanskega spomenika v Ricmanjah pri Trstu

Spomin je vir miru in sožitja

Novembra je minilo 70 let od postavitve spomenika padlim v NOB v Ricmanjah pri Trstu. Ob tej pomembni obletnici smo odborniki SKD Slavec, sekcija VZPI (Vsedrjavno združenje partizanov Italije), v sodelovanju z občino Dolina pripravili več dogodkov, s katerimi smo želeli na različne načine poudariti pomen NOB. Ob tem smo izdali tudi posebno brošuro, v njej so imena naših padlih, ki jih najdemo v različnih krajih nekdanje Jugoslavije, najpomembnejši del brošure pa so gotovo zbrane biografije vseh padlih in umrlih v internaciji.

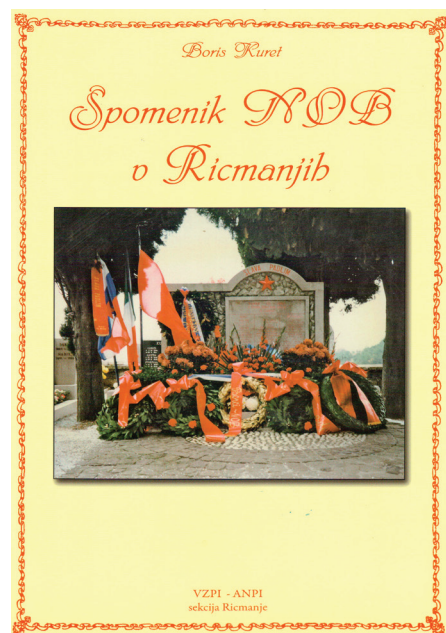
// PIŠE: **Silvana Dobrila** // FOTO: **Damjan Balbi** in **Henrik Sturman**

»**S**pomin je vir miru in sožitja« je bil naslov, ki smo ga izbrali za dogodke ob 70-letnici spomenika, in je obenem tudi pomembno sporočilo. Prepričani smo, da ne smemo pozabiti dogodkov, ki so zaznamovali naše kraje pred in med drugo svetovno vojno. Praznovanje ob 70. obletnici postavitve spomenika smo začeli 25. septembra na dvorišču hotela La Fontana s koncertom Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič pod vodstvom Pije Cah, Pihalnega orkestra Ricmanje in plesne skupine Srebrna iz Senožeč s koreografijo na splet partizanskih pe-

Goran Čuk ter pokrajinski predsednik VZPI - ANPI Fabio Vallon.

Seznam vseh žrtev NOB

Pomembno obletnico smo obogatili z izdajo brošure Spomenik NOB v Ricmanjah avtorja domačina **Borisa Kureta**. Dolga leta zbira zgodovinske podatke, pričevanja in fotografije o dogodkih in ljudeh, ki so živeli v Bregu, ki so s svojim delom gospodarsko in kulturno oblikovali naše kraje. Brošuro bogatijo številne še neobjavljene fotografije nagrobnih spomenikov, na katerih so imena naših padlih, ki jih najdemo v

Ob 70-letnici spomenika je izšla bogata brošura, delo Borisa Kureta

uničevanju zavednih ljudi.

Brošuro smo predstavili v Galeriji Babna hiša. Obiskovalci so z zanimanjem sledili besedam zgodovinarja **Boruta Klabjana**, ki je spregovoril o brošuri in se poglobil v razmišljanje o pomenu postavitve spomenikov za naše ljudi ob koncu druge svetovne vojne. Navezal se je na avtorjev opis postavitve spomenika v Ricmanjah: kljub težkim finančnim razmeram, ki so vladale po vojni, so domačini s prostovoljnimi prispevki in udarniškim delom postavili spomenik na vaškem pokopališču. Podobno je bilo tudi v vseh drugih naših vaseh. Večkrat pozabljamo, da so naši kraji pred drugo svetovno vojno okusili že dvajsetletno fašistično nasilje, kar je večino ljudi vodilo k upor. Zato je naša dolžnost, da se udeležujemo proslav ob spomenikih, da s svojo prisotnostjo počastimo spomin na njihov upor za ideale miru in demokracije, za katere so darovali svoje življenje. Kulturni program so oblikovali recitatorka Olga Lupinc, pevci Moškega pevskega zbora Fantje pod latnikom pod vodstvom Manuela Purgerja in Silvan Kralj s harmoniko.

Poseben večer smo posvetili partizanski pesmi, saj je prav pesem bodrila in spodbujala borce v najhujših trenutkih. Koncert smo priredili v dvorani vaškega kulturnega doma v nedeljo, 23.

Polna dvorana obiskovalcev je prisluhnila partizanski pesmi.

smi. Dirigent ricmanjskega orkestra, Aljoša Tavčar, je poskrbel za posebno priredbo Vstajenja Primorske, ki so jo na koncu zaigrali in zapeli vsi nastopajoči. Pred začetkom koncerta so navzoče pozdravili **Silvana Dobrila**, predsednica krajevne sekcije VZPI - ANPI in predsednica kulturnega društva Slavec iz Ricmanj, podžupan občine Dolina

različnih krajih nekdanje Jugoslavije. Najpomembnejši del brošure so gotovo zbrane biografije vseh padlih in umrlih v internaciji. Z izdajo brošure smo se organizatorji želeli oddolžiti padlim in vsem, ki so v tistem zgodovinskem obdobju nesebično stopili na stran pravice in se z dejanji, ki presega jo človeško moč, uprli sistematičnemu

oktobra. Nastopili so: Nonet Primorsko in Dekliška vokalna skupina Primorsko - Mačkolje pod vodstvom Aleksandre Pertot, Ženska pevna skupina Prem iz Ilirske Bistrice pod vodstvom Vilka Majeriča ter Moška vokalna skupina Srake iz Štandreža pod vodstvom Patrika Quaggiata. Zbori so se predstavili z različnimi programi bojnih pesmi, z občutkom in strokovnostjo so jih predstavili številnim poslušalcem. Ob koncu je s skupnim nastopom zazvenela primorska himna Vstajenje Primorske v priredbi Aleksandre Pertot ob glasbeni spremljavi Marina Zobina (harmonika), Ivana Suppanija (kitara) in Florja Suppanija (violina).

Gostja večera, borka, partizanska učiteljica in pisateljica **Valerija Skrinjar Trvrz**, je v svojem nastopu pripovedovala o dogodku iz leta 1945, ko je več kot 500 borcev na Menini planini stalo v nemškem obroču, takrat jih je pesem bodrila in sovražnik je osupnil. Ob tabornih ognjih so zvoki partizanske pesmi tešili bolečino ob izgubi svojcev in s spomini na domači kraj blažili okrutno resničnost. Partizanska pesem je sveta. Vzklila je v srcih zavednih slovenskih fantov in deklet, ki so ljubili svoj materni jezik, svoj dom in domovino, in so bili zato preganjani. In ker je partizanska pesem zrasla iz ljubezni in pokončnosti, je bila in je še vedno nepremagljiva. Svoje razmišljanje je Trvrzova končala z besedami: »Če ne učbeniki, bo pesem poročala o uporih junakov!«

Utrinek s koncerta Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič

Ohranjati vrednote partizanstva

Z osrednjo slovesnostjo smo 6. novembra končali praznovanja visoke obletnice postavitve spomenika NOB. Prvi del slovesnosti je potekal na vaškem pokopališču. Ob prisotnosti praporščakov s prapori partizanskih enot, ki so jim pri-

padali padli borci, častne straže tabornikov rodu Modri val, je navzoče pozdravila predsednica sekcije VZPI Silvana Dobrila. Prebrala je odlomek iz brošure, v katerem avtor opisuje 10. november 1946, dan, ko so v grobnico na pokopališču pokopali dva borca: Ivana Kra-

Silvana Dobrila, predsednica krajevne sekcije VZPI-ANPI in predsednica kulturnega društva Slavec, pred spomenikom

lja, čigar posmrtno ostanke so pripeljali s Kozine, kjer so ga Nemci 17. avgusta 1944 ustrelili; in Ivana Švare, ki je padel 30. oktobra 1944 pri Vatovljah, nato pa so odkrili spomenik in položili cvetje.

Slovesnost se je nadaljevala v dvorani vaškega kulturnega doma. Bogat kulturni program so oblikovali godbeniki Pihalnega orkestra Ricmanje pod vod-

spremljavo Silvana Kralja. Župan Doline **Sandy Klun** je v svojem pozdravu izrazil prepričanje, da je naša dolžnost ohranjati in predvsem živeti v duhu vrednot partizanstva, saj nas od vojne in njenih grozot loči le majhen korak, kot o tem priča aktualno dogajanje po svetu.

Slavnostni govornik, zgodovinar dr. **Jože Pirjevec**, je v govoru podčrtal spominsko vrednost vaških spomenikov, na katerih so vklesana imena preprostih fantov in deklet, ki imajo po njegovem večjo vrednost kot umetniški spomeniki, ki stojijo v mestih. Prebral je imena vseh 43 žrtev, kolikor so jih dale Ricmanje v vojnem času. Med njimi je bilo tudi 14-letno dekletce. Niso padli zato, ker so hoteli oblast, ampak ker so hoteli svobodno živeti na svoji zemlji. Poudaril je pomen partizanskega upora in boja ter hkrati obžaloval današnje spreminjanje zgodovinske resnice, ki se ne širi le v Sloveniji, ampak tudi pri nas, in uveljavlja protipartizanske ideje in vrednote. Program sta povezovali Tasha Vescovo in Julija Kuret. Slovesnost se je končala z nastopom MePZ Slavec-Slovenec in Pihalnega orkestra Ricmanje.

V obdobju druge svetovne vojne je iz Ricmanj in Loga ter iz pripadajočih zaselkov umrlo 43 domačinov. Od tega jih je 19 pripadalo partizanskim enotam, šest je bilo aktivistov, preostali pa so bili civilisti, ki so bili po pričevanjih sodeč podporniki in somišljeniki NOG. Večina borcev je v NOV vstopila ob mobilizacijah, ki so bile v Ricmanjah in Logu aprila leta 1944, nekateri so vstopili kot prostovoljci. Borci, ki so vstopili v NOV, so bili vključeni v različne slovenske in jugoslovanske partizanske enote, ki so se bojevale na širšem območju okupirane Jugoslavije. ●

stvom Aljoše Tavčar, pevski zbor COŠ Ivana Trinka Zamejskega iz Ricmanj pod vodstvom Valentine Pieri ob harmonikarski spremljavi Mirana Pečenička, ZMePZ Slavec-Slovenec Ricmanje-Boršt pod vodstvom Danijela Grbca, recitatorki Gaja Guerrini in Urška Novak, kantavtor Drago Mislej - Mef z glasbeno

Laze, Semič:

Na robu vasi Laze (pri Uršnih selih) je urejen spominski gaj z velikim spomenikom belokranjskim prvoborcem, ki so jih v noči z 2. na 3. november 1941 na tem mestu z veliko močjo obkolili italijanski okupatorji. V preboju je padlo 19 borcev, dva zajeta pa sta bila pozneje ustreljena v Ljubljani. Spomenik je delo akademskega kiparja in partizana Stojana Batiča.

Tradicionalna spomenska prireditev treh belokranjskih občin v tem gaju je bila letos zadnja nedeljo v oktobru. Zbrala se je množica udeležencev, med njimi so bili tudi pohodniki, zelo opazni so bili uniformirani vojni veterani. K spomeniku so ob zvokih žalostinke položili vence in cvetje predstavniki vseh treh občin ter delegacije borčevskih in veteranskih organizacij. Slavnostni govor je imela direktorica Belokranjskega muzeja **Andreja Brancelj Bednaršek**. V kulturnem sporedu so sodelovali KUD Godba na pihala Semič, Lovski pevski zbor in recitatorji. Prireditev je sklenil veličasten mimohod praporov.

Po končanem sporedu je delegacija Cankarjeve brigade položila venec k spominski plošči na rojstni hiši narodne herojinje Milke Šobar - Nataše, ki se je bojevala in padla v Cankarjevi brigadi. Predstavniki treh občin so priložili cvetje in prižgali sveče. Po občuteni recitaciji sta po nekaj besed spregovorila predsednik ZZB Semič Drago Mohar in predstavnik Skupnosti borcev Cankarjeve brigade.

Besedilo in foto: Stojan Pertovt

Semič:

V soboto, 15. oktobra, se je v organizaciji ZB za vrednote NOB Semič štiri-deset ljubiteljev narave in zgodovine že šestič podalo po Krožni pešpoti

partizanskih bolnišnic v občini Semič. Izredno nenaklonjeno vreme ni preplašilo pohodnikov, da se ne bi naužili lepote roških gozdov. 23 kilometrov dolgo pot smo sicer razpolovili, vendar smo izpolnili veliko ciljev. Od petih nekdanjih lokacij bolnišnic – Leseni kamen, Zgornji Hrastnik, Vinica, Kremen in Bolnišnica dr. Jožeta Mihelčiča – smo obiskali dve in dve grobišči. S prižigom sveče in kratkim zgodovinskim orisom smo se v mislih podali nekaj desetletij nazaj v okrilje Roga. Po poti ranjencev in borcev smo pozornost posvetili številnim vodnim virom, rastlinam, dolini Ponikev in Ribnika, košenicam pod Suhim vrhom. Med pohodom mladih in malo manj mladih se niso le ohranjale, ampak tudi krepile vrednote tovarštva prostovoljstva, solidarnosti, enakosti ... do sočloveka in do narave.

Rosa Mohar, foto: Zvone Butala

Ostrožno Brdo, Zalesje:

Kraška podružnica Društva za zdravje srca in ožilja organizira vsak mesec vodene pohode, ki so primerni za vse starostne skupine in na katere poleg članov društva vabijo tudi vse ljubitelje narave in zdravega življenja. V oktobru je pohodnik, jamar, balinar in fotograf **Ludvik Husu**, po katerem se imenujeta Ludvikova učna pot v Lipici in jama v bližini njegovega domačega Orleka, popeljal več kot 40 pohodnikov na ogled prelepih Brkinov. Izhodiščno mesto je bilo Ostrožno Brdo, kjer so si pohodniki najprej ogledali hišo pokončne in odločne partizanske matere Jožefe Maslo. Ta je v boj proti fašističnim zavojevalcem poslala vseh enajst svojih otrok, med njimi tudi komandirja Istrskega odreda in Kosovelove brigade Karla Masla - Draga, ki je bil leta 1953 razglašen za narodnega heroja in so mu leta 2010 v Koprju postavili doprni kip. Italijani so spomladi leta 1942 požgali Maslovo domačijo, mater Jožefo in gospodarja Franca pa odpeljali v zapor, mati je končala v plamenih taborišča v Auschwitzu.

V vasi, od koder je lep razgled na okoliške vasi, so si pohodniki ogledali spominsko sobo o partizanski bolnišnici Zalesje in cerkev sv. Antona Padovanskega. Nato jih je pot vodila v Šmagursko dolino, kjer so si v naravi ogledali znano bolnico Zalesje. Prvo bolnišnico v Brkinih je ustanovil štab

Istrskega odreda v sodelovanju z okrožnim komitejem KPS za Brkine v Padežu 15. novembra 1943, v letu 1944 pa je bila postavljena še bolnišnica Zalesje. V njej je zdravil specializiran kirurg, major Ruske armade dr. Mago-med Gadžijev - Miša. V bolnišnici se je zdravilo približno 230 ranjencev, in to uspešno, saj je umrlo le pet pacientov, kar je manj kot tri odstotke. Takšen uspeh je bil po mnenju dr. Gadžijeva dosežen zaradi izredne fizične odpornosti ranjencev, dobre hrane, čiste in okusne studenčnice in dobrega zraka.

Bolnišnica je imela kuhinjo in dva bunkerja za ranjence. Bolniško osebje so sestavljali: lečeči zdravnik, trije bolničarji, dva strežnika, ekonom in mitraljezec. Perilo, rjuhe, obveze in drugo so prale mladinke z Ostrožnega Brda. Bolnišnica Zalesje je bila po 1. septembru 1944 nenehno ogrožena, večalo pa se je tudi število hudo ranjenih, ki jih v tamkajšnjih razmerah ni bilo mogoče uspešno zdraviti. Zato so partizani preselili ranjence na Notranjsko. Domačini iz sosednjih vasi niso izdali bolnišnice. Konec novembra 1944 so Nemci in fašisti požgali bolniško barako in tudi uničili bunker za hudo ranjene, skladišče hrane in zdravil.

Besedilo in foto: Olga Knez

Koprivnik:

24. septembra je v Koprivniku pri Kočevju potekalo že tradicionalno spominsko srečanje, posvečeno 72. obletnici zmagovitih bojev XVIII. divizije pri obrambi Bele krajine in 74. obletnici ustanovitve Brigade Ivana Cankarja

v vasi Lapinje. Proslavo so pripravili Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje, odbor skupnosti borcev XVIII. divizije in občina Kočevje. Pozdravni nagovor udeležencem srečanja je izrekel Jože Oberstar, predsednik ZB Kočevje. Sledil je nagovor dr. Vladimirja Prebiliča, župana občine Kočevje. V imenu skupnosti borcev XVIII. divizije je spregovoril udeleženec bitke Marko Vrhunec, takratni politkomisar X. ljubljanske brigade. Udeležence je nagovorila tudi Vesna Mislej, predstavnica Puntarjev, slavnostni govornik pa je bil **Miha Butara**, častni predsednik Zveze slovenskih častnikov. Program je povezovala Irma Grbec.

Na slovesnosti smo podelili letošnja priznanja ZZB Slovenije. Zlato plaketo je prejel župan dr. Vladimir Prebilič, srebrno plaketo Ivan Legvart in priznanje praporščak Vehid Gazibara. Pred slovesnostjo je delegacija ZB Kočevje položila vence pri spomeniku na Hribu, na križišču, na grob neznanega partizana in na pokopališču v Koprivniku. Ob koncu pa so z vojaškimi častni položili še venec na spominsko ploščo, ki je pritrjena na stavbi nekdanje osnovne šole. Spominska plošča je posvečena v Koprivniku padlemu narodnemu heroju Alojzu Kolmanu - Maroku in aktivistu Maksu Torbarju.

Jože Oberstar, foto: Pavle Majerle Kukin

Moravice, Gorski kotar:

Tudi letos smo v Gorskem kotarju na Hrvaškem se 8. oktobra poklonili spomenu na padle borce IX. kočevske brigade. Brigada je v sestavi XVIII. divizije in po odredbi glavnega štaba NOV in POS odšla 20. novembra 1943 v Gorski kotar na pomoč 13. Primorsko-goranski diviziji, saj je bil varnostni položaj Gorskega kotarja in slovenskega osvobojenega ozemlja na jugu močno oslabiljen. Brigada se je vrnila v Slovenijo 16. februarja 1944. V trimesečnem bojevanju največ z ustaši in manj z Nemci se je spopadala še z izredno slabim vremenom in pomanjkanjem hrane. Padlo je veliko borcev, pokopani so v skupni grobnici na pokopališču v Moravicah.

Ob polaganju vencev, cvetja in prižiganju sveč je prisotne nagovoril predsednik pokrajinskega sveta ZZB Jože Novak, srečanja v spomin padlim pa se je udeležilo več predstavnikov Saveza antifašističnih boraca Primorsko-Go-

ranske županije, med njimi podpredsednik Vilim Malnar, ki je tudi nagovoril zbrane. Prisotni so bili naši praporščaki in praporščak X. ljubljanske brigade Bojan Vidmar ter člani ZB Kočevje z manjšim avtobusom. Na spomeniku je ZB Kočevje letos obnovilo črke ob materialni pomoči Občine Kočevje.

Jože Oberstar

Kotlje:

Združenje borcev za vrednote NOB Mežiške doline, Krajevna organizacija Kotlje, je skupaj s Krajevno skupnostjo Kotlje v nedeljo, 30. oktobra, pripravilo ob spomeniku NOB tradicionalno spominsko slovesnost v spomin na 73. obletnico zadnje oktobrske nedelje leta 1943, ko so bile Kotlje en dan svobodne. Ta dan je tudi praznik KS Kotlje. Ob Prežihovih dnevih, ki so ravno v tem času, se vsako leto zvrsti vrsta prireditev.

Nedeljske prireditve se je udeležilo skoraj 300 udeležencev iz Mežiške doline in od drugod. Med udeleženci je bila tudi še edina preživela borka tabora v Kotljah iz leta 1943, nekdanja »Guštanjčanka«, Marija Mavzer - Jelka, zdaj živeča blizu Bistrice pri Mariboru. Je tudi dobitnica zlate plakete Zveze združenj borcev Slovenije, ki jo je prejela ob svoji devetdesetletnici pred tremi leti. Čeprav je Marija na vozičku, je bila dobro razpoložena, saj se v

Prežihove Kotlje pod Uršljo goro vedno rada vrača zaradi spominov in ljudi. Zbrane sta pozdravila Bojana Verdinek, predsednica krajevne skupnosti Kotlje, in župan Občine Ravne, dr. Tomaž Rožen. Slavnostni govornik na letošnji slovesnosti je bil poslanec državnega zbora **Ivan Škodnik**.

Obudili so spomin na zadnjo oktobrsko nedeljo iz leta 1943, ko je prva koroška četa partizanov vkorakala v cerkev. S kora je sredi maše ob pris-

tnosti nemškega župnika zadonela slovenska pesem. Zatem so pod lipami organizirali miting. Spomin na vse padle borce in žrtve v koncentracijskih taboriščih smo počastili z enominutnim molkom. Delegacija KO ZB Kotlje je položila k spomeniku spominski venec.

V kulturnem programu, ki ga je povezoval Urban Kotnik, so poleg pihalnega orkestra ravnških železarjev sodelovali otroci iz vrtca Kotlje, učenci Osnovne šole koroških jeklarjev Ravne, Podružnica Kotlje, ter recitatorja Kulturnega društva Kotlje Ivanka Gorenšek in Janez Kotnik.

Besedilo in foto: Stanislav Ovnič

Rudnica pri Podčetrtku:

Pod pokroviteljstvom občine Podčetrtek in župana Petra Misje je bila na Rudnici nad Olimjem pri hiši družine Košak 29. oktobra spominska slovesnost ob vnovičnem odkritju prenovljene spominske plošče, ki jo je 4. julija 1974 na pročelje hiše družine Košak namestil takratni Občinski odbor ZZB NOV Šmarje pri Jelšah. Plošča spominja na požig vasi 28. oktobra 1944. V hiši Košakovih je namreč med NOB delovala prehodna partizanska bolnišnica, hkrati pa je bila tam tudi kurirska postaja.

Kakor marsikje po Sloveniji so tudi tukaj, v zavetju rudniških gozdov, domačini civilisti, slovenski rodoljubi, nesebično odpirali vrata partizanom in skrbeli za njihovo prehranjevanje in toplo zavetje. Pomoč pa so številni plačali z življenjem ali izgonom v zapore in koncentracijska taborišča. To je tudi v tem koncu Slovenije najprej doletelo učitelje, duhovnike in vse napredne izobražence. Kaj se je dogajalo tistega usodnega dne, je na prireditvi povedal domačin Stanko Košak, ki je bil takrat še fantič, a dovolj zrel, da so se mu dogodki za vedno vtisnili v spomin.

Slovesnost je vodila predsednica Območnega združenja ZB NOB Šmarje pri Jelšah Anka Novak. Prireditve so se udeležili še nekatere borke in borci, župan Peter Misja, članica predsedstva ZZB za ohranjanje vrednot NOB Tilka Bogovič in predstavniki sosednjih organizacij ZZB za ohranjanje vrednot NOB in veteranskih organizacij, praporščaki, člani spominske Revirske čete in pohodniki. Hkrati s spominsko slovesnostjo je bil namreč organiziran tudi pohod od Olimja do Rudnice, ki naj bi postal tradicionalen. Predsednica Novakova se je posebej zahvalila pobudniku vnovičnega odkritja spominske plošče Mihcu Počivalšku in družini Košak. Odkrili so jo

Mihec Počivalšek, Stanko Košak in Ivan Amon. Pozdravne besede so zbranim namenili tudi župan Peter Misja, legendarni komandant Franc Sever - Franta in tovariša Ivan Amon, borec XIV. divizije in predsednik Občinske organizacije združenja borcev za vrednote NOB Podčetrtek, in Zlatko Kunst, borec Kozjanskega odreda. V kulturnem programu so sodelovali MPZ Terme Olimia pod vodstvom Špele Drašler ter recitatorja Anka Novak in Franc Jankovič - Frenk. V sončnem popoldnevu je sledilo tovariško srečanje, mogoč pa je bil tudi ogled bližnje partizanske bolnišnice Javoršica.

Aleksandra Jankovič, foto: Branko Gradišnik

Ošterc pri Kostanjevici na Krki:

Fantje in dekleta izpod Gorjancev so se v letih 1941–1945 množično vključili v NOB. Pogosto so sodelovali v bojih z okupatorjem pa tudi z domačimi izdajalci. Seveda ni šlo brez žrtev. V spomin padlim partizanom, bilo jih je 24, in žrtvam vojnega nasilja, bilo jih je 21, stoji pod staro lipo na Oštrcu

spomenik, na katerem so vklesana imena vseh, ki jih je vzela vojna.

Njim v spomin, poleg tega pa še v počastitev 75. obletnice ustanovitve OF in začetka vstaje proti okupatorju ter 25. obletnice osamosvojitve je Občinska organizacija ZB Kostanjevica na Krki konec oktobra pripravila spominsko slovesnost, na kateri so nastopili domači kulturniki, slavnostni govor pa je imel **Milan Gorjanc**. Na koncu slovesnosti je novi predsednik Občinske organizacije ZB podelil priznanje dosedanjemu dolgoletnemu predsedniku Viliju Punčuhu (na sliki).

Besedilo in foto: Anka Zdovc

Planina:

Vas Planina nad Podbočjem je bila med vojno tik ob meji z NDH. Ljudje so radi pomagali partizanom, zato so jih dali ustaši na »črno listo«. Sredi septembra leta 1942, ko so imeli ustaši večjo hajko na območju Žumberka, so

prišli tudi na Planino, polovili vse moške, bilo jih je 33, jih pobili, vas izropali in požgali, žene in otroke pa pregnali.

V spomin na te krute dogodke je organizacijski odbor tudi letos septembra pripravil spominsko srečanje z naslovom **Spomin in opomin**. Kakor vsako leto se je zbralo veliko ljudi. V kulturnem programu so nastopili: Pihalni orkester slovenske policije, učenci Osnovne šole iz Cerkelj, solist Marko Železnik in harmonikar Dolfi Moškon. Slavnostni govor je imel **Miha Molan**, udeleženec osamosvojitvene vojne, poveljnik uniformirane policije UNZ Krško, nekdanji sekretar na MNZ in predsednik Zveze policijskih veteranskih

društev Sever Slovenije. Srečanje je bilo posvečeno tudi spominu na boje osamosvojiteljev z vojniki JLA. Prav na Planini so pripadniki takratne milice zajeli večjo skupino vojakov JLA. V spomin na ta dogodek stoji na Planini lep spomenik.

L. Š., foto: Boris Moškon

Rab:

V nedeljo, 30. oktobra, sta na spominskem pokopališču žrtev taborišča Kampor na otoku Rabu potekala krajša tradicionalna spominska slovesnost in polaganje vencev ob 1. novembru, s čimer smo se poklonili spominu na trpljenje in umiranje v tem koncentracijskem taborišču v letih 1942 in 1943. Tukaj je svojo pot zaradi lakote, bolezni, vročine in mraza sklenilo več kot 4500 internirancev.

Komemoracija je potekala ob udeležbi predstavnikov občine Rab, državnega zbora in vlade Republike Slovenije, Veleposlaništva Republike Slove-

nije v Republiki Hrvaški, Združenja protifašističnih borcev in protifašistov otoka Raba (UABA Rab) in Taboriščnega odbora Rab-Gonars pri koordinacijskem odboru žrtev vojnega nasilja Zveze združenj borcev za vrednote NOB. Vence smo položili k spomeniku in k plošči z imeni žrtev taborišča. Spregovorili so vodja delegacije ZZB za vrednote NOB, predsednik Taboriščnega odbora Rab-Gonars, Herman Janež ml., poslanec državnega zbora Uroš Prikl in župan Raba Nikola Grgurič. Po končani komemoraciji smo se ustavili pri spomeniku v ženskem delu taborišča. Ob kratki slovesnosti smo položili cvetje in prižgali sveče ter si ogledali v spodnjem delu obnovljen spomenik. Zasluga za obnovo gre občini Rab.

Herman Janež ml.

Gradec, Avstrija:

Člani Združenj borcev za vrednote NOB iz Maribora, Ruš, Pesnice in Dupleka smo 30. oktobra pripravili spominsko slovesnost na osrednjem pokopališču v Gradcu v Avstriji. Več kot sto udeležencev je poslušalo kulturni program, ki ga je pripravilo ruško združenje ZB, in se poklonilo žrtvam, katerih imena so zapisana na veličastnem spominskem obelisku. Slovesnosti je pristvovalo tudi sedem praporščakov s prapori borčevskih in častniških organizacij. Spregovoril je **Jože Gašparič**, predsednik ZB NOB Ruše, in obudil spomin na dogodke in ljudi, ki počivajo na tem pokopališču.

Spomenik, ob katerem je potekala slovesnost, je mednarodni spomenik, zato je napis Čuvajte svobodo, mi smo dali za njo svoja življenja, napisan kar v enajstih jezikih.

Na spomeniku je na loku vklesanih 2516 imen borcev in bork, od tega kar 1213 Slovencev, torej skoraj polovica. Največ talcev je zaradi bližine s Štajerskega: iz Celja 374, iz Maribora 661 – ustreljeni so bili v letih 1941, 1942, in 1943; drugi talci so iz Šoštanja – 10, Trbovelj – 4, 54 jih je iz Gorenjske pokrajine. Poleg tega je tukaj pokopanih še 64 borcev iz I. pohorskega bataljona, razen štirih, ki so padli zunaj obroča nad Oplotnico. To so bili Jože Knific, Lojzek Šarh, Franc Blažič in Anton Kancler in so bili pokopani na čadramskem pokopališču. Leta 1946 so bili preneseni v grobnico v Rušah.

Med talci in borci je tu vklesanih tudi 45 imen usmrčenih – obglavljenih vojakov dezertarjev iz ruske vojske, ki so se uprli Hitlerjevemu režimu in so bili za to kaznovani. Na spomeniku so vklesana imena enajstih narodnih herojev – Slavka Šlandra, Slave Klavore, Franja Vrunča, Jožeta Hermanka, Jožeta Kerenčiča, Rada Iršiča – in petih iz I. pohorskega bataljona – Alfonza Šarha, Jožeta Meniha, Pavle Mede, Franca Vreska, Dušana Mravljaka, ki so padli v poslednjem boju legendarnega Pohorskega bataljona 8. januarja 1943.

Jože Gašparič

Ribnica:

V Grčaricah smo že drugo leto zapored začeli obupati spomin nekaj dni pred prvim novembrom. To je bilo mogoče zato, ker so tudi letos k nam prišli pevci Moškega pevskega zbora Radomlje, ki jih je pripeljal Aleksander Bizjak, da bi se poklonili njegovemu očetu in vsem padlim, ki tu počivajo. Tisto sredo je bilo precej deževno. Kljub temu pa se nas je dosti zbralo: prišli so predsednik ZB za vrednote NOB Ribnica Daniel Divjak, tajnica združenja Breda Oražem in še nekateri drugi, prišel je tudi France Šega s praporom, pridružil pa se mu je še sin Franci. Med zbranimi nas je bilo tudi kar nekaj vaščanov. Po kratkem pozdravnem nagovoru pri vežici so pevci zapeli, Jelka Domevšček pa je recitirala pesem. Sledilo je družabno srečanje.

Naslednja spominska prireditev pa je bila 31. oktobra na pokopališču v Grčaricah. V kulturnem programu je zapel moški pevski zbor Svoboda iz Kočevja, recitacije pa so zelo lepo in prav ganljivo izvedle Jelka Domevšček, Jana Šega in Majda Rački. Govornik je bil predsednik ZB za vrednote NOB Ribnica **Daniel Divjak**.

Glavna komemoracija v organizaciji ZB za vrednote NOB Ribnica pa je bila 1. novembra v gradu v Ribnici. Tam se je v sončnem jutru zbralo lepo število obiskovalcev, da so se poklonili spomenu na vse tiste, ki so zapisani na spomeniku, in na vse tiste, ki jih pokriva mah v gozdovih Velike in Male gore. V kulturnem programu so s spoštljivo in čustveno izvedenimi recitacijami nastopile članice ZB za vrednote NOB Ribnica Jelka Domevšček, Jana Šega in Marjana Starc. Med drevesi v parku pa so nežno zazveneli zvoki harmonike, ki jo je igral Franci Malavašič. Govornik je bil občinski svetnik **Igor Jamnik**. V svojem govoru je poudaril: »Priznavam pravico, da si vsako človeško bitje zasluži spodoben grob ne glede na tisto, kar je storilo, in takšno dejanje tudi spoštujem. Ne morem in nočem pa priznavati dejanj, kot sta izdaja, prodaja lastnega naroda, ki so jih storili ti, ki jim danes polagajo vence z napisi »junaki«.

Irma Grbec

Dobrava pri Brežicah:

30. julija smo se predstavniki združenj borcev za vrednote NOB Posavja zbrali v gozdu v Dobravi, kjer stoji spomenik ustreljenim prvim krškimi borcem. Prav na tem prostoru so pred natanko 75 leti odjeknili strelji iz nem-

ških pušk in padli so prvi Slovenci, ki so se želeli upreti okupatorju. Da je imela krška skupina vse atribute vojne enote, kažejo nekatera dejstva: bila je oborožena, imela je poveljnika in program delovanja proti nemškemu okupatorju. Udeležence z vso pravico imenujemo prvi krški borci. Fantje in dekleta so bili zelo pogumni, veliki rodoljubi, žal pa še povsem neizkušeni. Nekaj nepredvidnih dejanj in izdajalec so bili krivi, da so Nemci krške borce našli, jih zajeli in po krajšem zaslišanju ustrelili.

Kulturni program je bil na srečanju skrbno izbran in so ga udeleženci toplo pozdravili. Pevka Marjetka Popovski je zapela nekaj najlepših partizanskih pesmi, amaterska igralka Ana Breznikar iz Senovega je predstavila dve pesmi domačega pesnika Franca Živiča – eno pesem je pesnik posvetil prav prvemu krškemu borcu. Slavnostni govornik je bil **Andrej Marinc**, v prejšnjem sistemu eden najvidnejših slovenskih politikov, danes pa je še vedno dejaven v svetu pri Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Po končani slovesnosti je sledilo tovariško srečanje, na katerem se je znova razlegala vesela partizanska pesem. Srečanje pri spomeniku organizirata eno leto ZB NOB Brežice, naslednje leto ZB NOB Krško.

Lojze Štih; foto: Anka Zdovc

Kučibreg/Hrvaška:

V Hrvojih in Kučibregu na Hrvaškem smo počastili spomin na padle partizane ob nemškem napadu na bataljon Alama Vivoda, v katerem so bili predvsem borci iz Milj in Istre, Italijani, Slovenci in Hrvati. V bojih in nato represalijah jih je umrlo približno 120. Večina je pokopana na slovenski strani meje, spomenik pa je ostal na Hrvaškem, v Kučibregu, kjer vsako leto pripravljamo skupno mednarodno slovesnost, ki se je udeležujejo predstavniki lokalnih oblast iz Italije, Slovenije in Hrvaške. Slavnostni govornik na osrednji slovesnosti pred spomenikom v Kučibregu je bil predsednik hrvaškega združenja protifašistov in borcev **Franjo Habulin**, na spominski slovesnosti na pokopališču v Topolovcu, kjer je pokopana večina padlih v teh bojih, pa je spregovoril novinar in pisatelj **Miloš Ivančič** iz Kopa. V svojem nagovoru je med drugim dejal: »Več kot ugotavljanje točnega števila žrtev pa je zame vredno dejstvo, da so se tu z ramo ob rami bojevali proti fašizmu ljudje treh narodnosti, tovariši in prijatelji, ki so hoteli zgraditi nov, pravičnejši svet brez meja in brez razredov, brez izkoriščanja človeka po človeku. Če se ne bi vmešavali velike svetovne imperialistične sile in stari nacionalizmi, ki so tu postavljali nove meje in delitve, bi Istra-

nom kljub tem žrtvam mogoče celo uspelo. V Istri smo po vseh vojnih in povojnih tragedijah vendarle zaživel v prav zglednem sožitju, a to je ob osamosvojitvi motilo nekatere stare nacionaliste, ki so si želeli nove delitve in nove meje. Ker med ljudmi ni bilo sovraštva, sta se dva vodilna politika, eden iz Slovenije in drugi iz Hrvaške, celo dogovarjala za tako imenovane morske incidente. Drugi so hodili na mejo in se metali čez ograjo ... da bi nas ja skregali. Uspelo jim je le delno: tu spodaj je meja in rampa prav v dolini, kjer so nekoč ljudje skupaj kosili travo, nato pa so jih pokosili nemški mitraljezi. Malo naprej je bodeča žica, kot da smo v vojni. Kaj pa zdaj delita ta meja in bodeča žica tu v Istri?»

www.zb-koper.si

Lokev:

Podružnična šola Lokev, ki jo obiskuje 30 učencev v dveh kombiniranih oddelkih in jo vodi vodja aktiva Dijana Čok, je z odmevno kulturno prireditvijo na slovesnosti v kulturnem domu v Lokvi novembra počastila 130-letnico svojega bogatega delovanja, ki je skozi zgodovino doživelo številne vzpone in padce. Ljudska šola v Lokvi je bila ustanovljena leta 1842, zaradi večjega števila otrok pa so leta 1885 začeli sredi vasi graditi novo šolsko poslopje, v katerem se je pouk začel 5. novembra 1886. leta. Šola je doživela tudi mnogo lepega. Učitelj Slavoj Praprotnik je v času fašizma in okupacije rešil iz šole pomembne zapiske in začel pisati šolsko kroniko, v kateri je strnil zgodovino šole in zapustil pomembno dediščino. V šolskem letu 1922/23 je

bilo v šoli 258 učencev, kar je največ v zgodovini šole.

V času italijanske okupacije je bilo veliko učiteljev pregnanih, veliko jih je bilo po zaporih. Uporabljati so začeli italijanski jezik. Iz šole so izginili slovenske knjige in šolska kronika ter pomembni dokumenti. Slovenski jezik je bil prepovedan tudi zunaj šole. Italijanske oblasti so poitalijančevale slovenska osebna imena in imena krajev. Zadnje šolsko leto italijanske šole je bilo 1942/43. Leta 1943 so v šolskih prostorih gospodarili še italijanski vojaki, ki so šolo uporabljali za skladišče in prenočišča. Zaradi tega je bilo šolsko poslopje zelo poškodovano. Po odhodu italijanskih vojakov so domačini šolo počistili in po dolgih letih se je pouk 25. oktobra 1943 začel v slovenskem jeziku. V tistem šolskem letu je bilo 143 otrok vpisanih od prvega do osmega razreda, zvečer pa so imeli še tečaj za mladino. Aprila 1944. leta so nemške oblasti zasedle šolo, vrtec, Tabor in vse večje hiše. Učitelji so pouk nadaljevali na svojih domovih. Po drugi svetovni vojni so šolo obnovili, v šolskem letu 1953/54 pa je bil zadnjič pouk v petem razredu. Od takrat šolo obiskujejo le učenci od prvega do četrtega razreda. V šolskem letu 1962/63 je postala podružnična šola sežanske Osnovne šole, od šolskega leta 1969/70 so začeli izvajati kombinirani pouk z dvema oddelkoma. V šolskem letu 2000/01 so šolo vključili v program 9-letne OŠ s podaljšanim bivanjem s kosilom.

Po besedah ravnateljice Osnovne šole Srečka Kosovela v Sežani **Jadranke Mihalič** so pred tremi leti v prvi razred vpisali več učencev, kot jih je imela celotna šola. Kulturni program so poleg domačih učencev, ki so slikovito predstavili življenje šole nekoč in danes, oblikovali še otroci iz lokavskega vrtca in domači moški pevski zbor Tabor.

Besedilo in foto: Olga Knez

Vaneča:

Tudi letos so se pomurski borci in njihovi privrženci 23. oktobra zbrali na Vaneči pred Domom spominov NOV. Že zjutraj so se na pot odpravili pohodniki izpred Brumnove hiše v Murski Soboti, kjer so aktivisti OF 16. oktobra 1944 snovali načrt za prevzem oblasti v Murski Soboti, ki pa je spodletel, saj jih je madžarski okupator naslednje jutro prehitel s številnimi aretacijami zavednih Slovencev in privrženecv NOB. Pohodniki so se med potjo ustavili pri več spomenikih iz NOB in se na koncu udeležili slovesnosti na Vaneči. V kulturnem programu so sodelovali Križevski rogisti in že tradicionalno učenci OŠ Puconci. Lani smo obnovili napise na Domu, kar sta omogočili družini Vlada Fajferja in Branka Cipota. Tako zdaj vse prireditve na tem kraju potekajo pod napisom Ne pozabimo preteklosti. Lepo vreme je pripomoglo k množični udeležbi pohodnikov in udeležencev na slovesnosti. Slavnostna govornica je bila dr. **Cvetka Toth Hedžet**, članica sveta ZZ B NOB, ki je tudi podelila letošnja priznanja ZZB za vrednote NOB Slovenije. Prejeli so jih Jože Vidič iz Lendave zlato plaketo, Darian Mencigar iz Radenc in Franc Rajh iz Ljutomer pa srebrni plaketi. Priznanje je dobila tudi družina Jožeta Hitnaka, ki se je podelitve udeležil skupaj z generalnim konzulom za Madžarsko Borisom Jesihom. Naš član Štefan Kološa Ivan pa je Domu podaril dragoceno sliko maršala Josipa Broza -Tita.

Nada Mladenovič

Preddvor:

V soboto, 3. decembra, je občinska organizacija borcev za vrednote NOB Preddvor pripravila jubilejni 10. zimski pohod k partizanski bolnišnici Košuta, kjer sta bili v viharju druge svetovne vojne visoko v zatrepu doline Belica pod Kališčem na Kisovcu (1034 m n. v.), locirani kurirska postojanka S-19 in partizanska bolnišnica Košuta. S pripravo spominske slovesnosti se članice in člani OOBZ NOB Preddvor skupaj s sotovariši iz drugih organizacij ZZB NOB Kranj trudijo ohranjati zgodovinski spomin na eno od epopej partizanskega boja proti okupatorju. Na izhodišču pohoda nad kmetijo Vaškar v Bašlju se je zbralo trideset pohodnikov, med njimi tudi dva mlada pionirja, in v pohodni koloni so se napotili proti bolnišnici Košuta. Predsednik ZZB NOB Kranj Marjan Gorza je pozdravil pohodnike in predstavil zgodovino partizanske bolnišnice Košuta, ki je delovala od 15. aprila 1944 do konca druge svetovne vojne. Prvi ranjenci so bili vanjo sprejeti že 19. aprila 1944.

Zaradi pomanjkanja zdravnikov so njihovo delo opravljali kar bolničarke in bolničarji. V obdobju delovanja bolnišnice je umrlo sedem borcev, zaradi konspiracije so bili pokopani v bližini pod Kališko skalo (Janez Malovrh, Marija Krmelj, Jože Kolenc, Jože Križaj, Janko Molj in dva neznana borca). Danes so na območju bolnišnice vidni le še posamezni vkopi objektov, ohranjena pa je lesena baraka s štirimi pogradi in takratno ambulatno opremo, za katero vestno skrbi lokalna skupnost skupaj z OO ZB NOB Preddvor.

Besedilo in foto: Damjan Renko

Geslo OF o pravici do samoodločbe - pravni temelj osamosvojitve Slovenije 1991

V času, ko si vedno nove osebe pripisujejo zasluge za osamosvojitvev in ko se pojavljajo vedno nove junaške zgodbe osamosvojiteljev, velja opozoriti na nekaj zgodovinskih dejstev.

Zbor za ustavo je bil ustanovljen leta 1989 na Pravni fakulteti v Ljubljani pod okriljem ZSMS (Zveza socialistične mladine Slovenije). Ustanovili so ga Društvo pisateljev (predsednik Rudi Šeligo), ZSMS (predsednik Jožef Školč), UK ZSMS Ljubljana, Odbor za varstvo človekovih pravic (predsednik Igor Bavčar), SKZ – Slovenska kmečka zveza (predsednik Ivan Oman),

Amandmaji so bili sprejeti leta 1989.

Drugo, za pripravo nove ustave SRS, so sestavljali Tine Hribar, Ivan Kristan, Rajko Pirnat, Ivan Svetlik, Jože Mencinger, Andrej Magajna, Ivan Ribnikar, France Bučar in Jože Javoršek. Nova ustava je bila sprejeta leta 1991.

Nove politične stranke, ki so sebe imevale »desne«, so v resnici nastale ob dobesedni podpori ZSMS in SZDL ob soglasju partije (Zveze komunistov), in jih je denarno, materialno, programsko in kadrovsko podpiral »rdeči« sistem. Vključene so bile tudi v SZDL.

Da je DEMOS zmagal na prvih volitvah, je bila v resnici odločitev Zveze komunistov, ki je ocenila, da bodo mednarodna priznanja osamosvojitve lažja, če se partija umakne v opozicijo in na oblast postavi DEMOS.

Prav tako je slovito Novo revijo denarno ves čas podpiral »rdeči« sistem, kar dokazuje pismo Nika Grafenauerja in Dimitrija

AKCIJSKA ODPRODAJA KNJIG IZ ZALOGE PO UGODNIH CENAH

Po simboličnih cenah, že od 1 € dalje, vam nudimo možnost nakupa knjig, izdanih med leti 1992 - 2014 in rahlo poškodovanih knjig starejših letnikov (prašne, odrgnjene).

Tematika: NOB, partizanske enote, vrednote NOB, Jugoslavija, Tito, biografije .....

Popis in prodajne cene knjig so objavljene na spletnih straneh www.zzb-nob.si in www.svobodnabeseda.si.

Knjige lahko kupite na sedežu ZZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, vsako sredo med 13. in 15. uro, lahko vam jih pošljemo tudi po pošti (stroške poštne zaračunamo po veljavnem ceniku Pošte Slovenije).

Za druge informacije smo na voljo na tel. št. 01 434 44 45 ali po e-pošti: romana.jemec@zzb-nob.si.

V slovenskem občutku ogroženosti...

(Teles, 7. februarja 1985)
Predsednik RK SZDL Franc Šeligo se je v svojem intervjuju dotaknil tudi nekaterih kulturnih in realnih problemov, precej prostora pa je namenil Novi reviji. Podpisana urednika Nove revije vam sporočava svoje ugovore v zvezi s posameznimi štetinčevimi izjavami, za katere meniva, da so zmotne oz. pomankljive. Ti njini ugovori so naslednji:

1. Tov. Šeligo trdi, da Nova revija oz. neki njen del svenomer odpira... Kocbekovo vprašanje na način, ki je žaljiv za ZK... Te trditve tov. Šeligo ni z ničemer dokazal; svede pa je dokazati niti ne more, ker se ne ujema z dejanskim stanjem. Nova revija svenomer odpira... Knjebeko-

gre za žalitve ZK, ampak za kritične besede in radikalna razmišljanja.

2. Tovarš Šeligo trdi, da hoče pri NR dokazati, da ima stalinizem pri nas že od vsega začetka kontinuiteto... Tudi ta trditev je napačna in z ničemer utemeljena. Da pa v naši družbi še danes obstajajo »stalinizirajoče« težnje, smo napisali že v svoji prvotni izjavi, s katero se je revija potegovala za družbeno podporo oz. registracijo. Med te težnje je mogoče prišteti različne »bele knjige«, pozive k razrednemu boju, unitaristično-centralistične koncepte, s katerimi polemizira sama ZK, itn. Navsezadnje je mogoče tudi javno izraženo željo po »vojnem komunizmu«, ki smo jo pred nedavnim brali v glasilu ZK Komunist.

3. Res je, da smo pri Novi reviji sprejeli platformo SZDL in »pravila igre sa-

takšne očitke oz. podmele.

4. Povsem zgrešen pa je Šeliginov podatek, da za »Novo revijo...« denar ni vprašanje... pri čemer konstruira nevarno nasprotje med borčevskim glasilom in našim časopisom, češ da za prvo ni denarja, pri nas pa z njim tako rekoč računamo. Srdimo, da pomoč borčevskemu glasilu v naši družbi ne bi smela biti vprašljiva, čeprav naslov Nove revije vsebuje na niti ne kulturne skupnosti za probleme TV 15 ni pravi naslov. Da se sporažumi ne bi nadaljevali, vam moramo predstaviti nekaj števil iz podobe o finančnem stanju Nove revije. Za leto 1985 predvideva nacrt KSS subvencijo Novi reviji v višini 8.000.000 din. Enaka vsota je predvidena tudi za podobni reviji Sodobnost in Problemi, medtem ko je za revijo Teorija in praksa predvidena podpora KSS v viš-

21.000.000 dinarjev, od česar predstavljajo tiskarski stroški 11.000.000 dinarjev za letnik, režija Čankarjeve založbe kot izdajatelj v višini 30% znaša okrog 6.300.000, rabat za številke v prosti prodaji pa cca 700.000; za honorarje, vključno s tiskarskimi deli ostane tedaj 3.000.000 dinarjev, kar je manj kot 15% vseh stroškov za revijo. Z naročitno, ki smo jo moralizirali razvidnih gromitih stisk povišati na 2400 dinarjev, pridobi revija 4.000.000 din, iz prostih prodaj pa priteče 2.300.000 dinarjev. Preprost račun pove, da nam za redno izhajanje v letu 1985 manjka 6.700.000 dinarjev.

5. Od vseh štetinčevih izjav pa nas še najbolj skrbi tista, ki pravi, da bi se »o tem (namreč o ukinitanju finančne pomoči) pogovarjali z delegati...«. Takšnih pogovorov se uredniki NR

uogje, ker je mojih... vsepovsod imajo in večino ma vsekakor tudi spoštuj jo, oziroma da jo celo oc pravijo ali popravijo, če jii škoduje ali blokira poslo nost, nikakor pa, da bi j izigravali »posamezniki z nekakšne navidezne širš (kolektivne), v resnici p tudi ozke (osebne) ku ristni.

S tega vidika so sevek zelo sporni, da ne rečen povsem neodgovorni, oči ki o škodi, ki da jo pi vzroča delovni organizac odkrivanje malverzacij, toliko bolj, ker je to san posledica nekega vzrok ki je potemtakem drugi Če ne bi bilo tega, ne bilo niti posledic. Kaj ko enkrat, namesto večno vse slabosti obtožuje in krivega tiska, objektivni presoditi stvar in pogum priznati, da so vsakihi, kol tem primeru, odgovor predsem drugi? Imeli namreč več kot dovolj ča

Pismo Nika Grafenauerja in Dimitrija Rupla Francu Šetincu v zvezi s financiranjem Nove revije

SDZS – Socialdemokratska zveza Slovenije (predsednik France Tomšič), SDZ – sindikati Slovenije (predsednik Rastko Plohl). To dokazuje pluralnost in uravnoveženost Zbora za republiko, s predstavniki takrat tako levih kot desnih političnih smeritev in s sodelovanjem civilne družbe. Nikakor pa Zbor za ustavo ni bil projekt desnice, kot skušajo danes nekateri prikazati javnosti.

Zboru je predsedoval Jožef Školč iz ZSMS. Gosta na ustanovitvi sta bila Ciril Ribičič – Zveza komunistov Slovenije in Darja Lavtižar Bebler iz SZDL (Socialistična zveza delovnega ljudstva). To torej pomeni, da je bil Zbor ustanovljen ob idejni podpori in zaščiti tedanjega »rdečega« sistema, saj je bila večina članstva in kadra v takrat novonastalih političnih strankah (SKZ, SDZS in SDZ) iz vrst komunistov in so bili v resnici nekdanji partijski kadri z zvezami v prejšnjem »rdečem« sistemu.

Ob ustanovitvi Zbora za ustavo sta bili oblikovani dve delovni skupini, prvo, za spremembo obstoječe Ustave SRS, so sestavljali Ivan Kristan, Rastko Močnik, Tone Peršak, Marjan Pavčnik in Ignac Krivic.

Rupla (glavnega in odgovornega urednika) Francu Šetincu, takratnemu predsedniku SZDL, ki je bilo 28. februarja 1985 objavljeno v Telesku, kjer navajata višino donacij, ki jo je Nova revija prejela od Kulturne skupnosti Slovenije. Honorarji, vključujoč administrativna dela za posamezno številko, so dosegali okrog 15 odstotkov vseh stroškov revije.

To, da so se vse »desne« opcije strinjale in sprejele geslo OF iz leta 1941 o pravici do samoodločbe, ki je postalo pravni temelj osamosvojitve Slovenije leta 1991, pa nesporno dokazuje priložena listina Zbora za ustavo. Iz nje je razvidno, da je bil sedež Zbora za ustavo na »rdeči« lokaciji, v prostorih ZSMS, Dalmatinova 4, Ljubljana. Takrat in še danes so to prostori sindikatov. Geslo OF o samoodločbi je postalo pravna osnova osamosvojitve leta 1991 in je bilo zapisano v Ustavi SRS 1974 in v ustavnih amandmajih spremenjene Ustave SRS leta 1990, kar je omogočilo izvedbo plebiscita, ki ga je prva predlagala Socialistična stranka Slovenije, vodil jo je Viktor Žakelj.

Rastko Plohl

Ali je bila JLA res zločinska?

Za pisanje in objavo tega članka sem se odločil po gledanju dokumentarnega filma o JLA na RTV Slovenija, dela scenarista in zgodovinarja Valentina Areha, ter po izjavah poslanca SDS Franca Breznika o krvavi vlogi JLA. Omenjeni poslanec je pred meseci v odboru za obrambo dejal, da je bila JLA spočeta v krvi, saj je od leta 1945 pobila več kot šeststo tisoč ljudi. V DZ je pred dnevi povedal, da so pobili petsto tisoč ljudi. To so težke obtožbe. Zanj številka sto tisoč gor ali dol očitno sploh ni pomembna, je pa pomembna nam, ki nas resnično zanima, za katere ljudi gre in kje so pokopani! Takšne podatke nam je povedal poslanec, ki vsakič pove, da je delal pri Siemensu in da je inženir (kakšna samohvala!).

Čprav o zgodovini nekaj vem, za te podatke še nikoli nisem slišal. JLA ni več, torej se ne more braniti in dokazovati svoje resnice. Še veliko pa nas je, ki smo v tej »zločinski« armadi služili. Potemtakem smo zločinci tudi vsi tisti, ki smo častno in pošteno služili takratni skupni domovini. Vsi pripadniki TO izhajamo iz JLA. Ali smo po besedah poslanca SDS Franca Breznika veterani, ki smo včlanjeni v ZVVS in ZSČ, potem zločinci? Ob takšnih izjavah se počutim ogorčenega in globoko prizadetega.

Naj se povrnem k filmu o JLA! S filmom seveda ni nič narobe, je dokumentaren, lepo posnet za tisto obdobje in predvajan ob pravem času. A glej zlomka, zgodovinar in scenarist je iz tega dokumentarca naredil in prikazal JLA v najpodlejši in najbolj umazani obliki, kar lahko nekdo naredi. S svojim pritlehnim in prihuljenim predvajanjem je ponižal tudi vse nas nekdanje vojake, podčastnike in častnike – ne samo armade. Naše vojaške šole so spoštovali tudi tujci, tudi v Bileči, iz katere se je rodil in pozneje kalil ves komandni kader TO. Težko mi je, ker zaradi prostorske omejenosti ne morem opisati tudi pozitivnih plati služenja v JLA in njene zgodovinske vloge. Valentin Areh se je pri predstavitvi med drugim obregnil tudi ob strategijo jurišev po vzoru Rusov. Od zgodovinarja bi namreč pričakoval, da so mu poznani juriši borcev med NOB, ko so partizani prav z juriši nad nacisti, fašisti in domačimi izdajalci dobivali bitko za življenje. Seveda popolnoma razumem, da je JLA z napačdom na Slovenijo, ki sem jo branil tudi

sam, izgubila ugled in spoštovanje med ljudmi, kakršna je nedvomno imela. V to jo je privedla pokvarjenost posameznih politikov v Beogradu. V času pred tem pa je bilo služiti domovini v JLA čast in ponos. To so dejstva, ki jih noben razumen in uravnovešen človek ne more zanikati ali spreobračati njene vloge in zgodovinske resnice. Zveneč akademski naslov je zame premalo, da bi me prepričal o nasprotnem.

Srečko Križanec, predsednik veteranske in častniške organizacije Štore

Ko kriminal postane standard

Imeli smo Udbo, ki je bila trn v peti izdajalcev. Imeli smo Službo državne varnosti, ki je skrbelo za varnost državljanov in ščitila integriteto domovine. Za poštene državljanke je bila zanesljivo bolj poštena kot neka ustaško-belogardistična naveza oziroma danes klerofašistična mafija. V prvi polovici letošnjega leta sem na televiziji videl dva naša politika, ki sta kar tekmovala, kateri se bo bolj globoko priklonil eni najbolj zločinskih organizacij na Balkanu – bila sta namreč polna sočutja do žrtev Hude jame. Ta Huda jama postaja neke vrste simbol, ki izraža zaščito pravice za njihove zločine. S tem si poskušajo potomci teh zločincev pridobiti naklonjenost potomcev žrtev in sprati madeže krvi osebno motiviranih zločincev. Ali je res težko uganiti, komu takšna dejanja ustrezajo? Kar pogledjmo samo našega evropskega poslanca, ki nenehno laže in pljuje po lastni domovini! Mislím, da bi bilo na mestu vprašanje: če so slovenski partizani po besedah izobraženih lažnivcev, ki so za Slovenijo naredili manj kot nič, pobili toliko zločincev, kako jih je potem sploh še toliko preživelo? Mogoča razlaga: Udba s tem, ko jih ni odkrila, ni opravila svojega dela.

Ustaši, ki so se po končani vojni umikali čez Slovenijo, niso hoteli predati orožja, temveč so po Sloveniji nadaljevali s krvoločnimi zločini. Še dandanes beseda ustaš zgrozi slehernega, ki je tiste čase preživel. To lahko med drugimi povedo še nekateri Brežičani. Njihova zločinska moč je bila tako velika, da so bili prepričani, da jim nihče nič ne more. Svojo kalvarijo so si pridelali sami in nihče na svetu ne bi mogel preprečiti maščevanja za njihova zverinska

dejanja. Njihovo življenje je bilo zverinstvo in temu primeren je bil konec vsaj manjšega števila, ki jih je dosegla roka pravice. Tistim, ki se sklicujejo na povojne poboje, pa lahko povem, da lažje. Osebno sem poznal nekatere uslužbenice okupatorja, ki jim je bilo sojeno in so povojno obdobje preživeli mirno in brez očitkov.

Čestokrat se vprašam, kaj se dogaja v tej podalpski državi, zakaj je ostala beseda sprava na papirju in komu spravno dejanje ni ustrezalo. Ali se naši politiki res ne zavedajo, da zastrupljanje državljanov ne prinaša nič dobrega? Država, ki pospešuje revščino in zaslužnjevanje, nima prihodnosti. Če k temu dodamo še zadolženost, zakonito pljenje bank, pristransko sodstvo, pohlepno moč posameznikov in Cerkve in še marsikaj, potem si ni težko odgovoriti: ob izgubi še tistega malega dela suverenosti bomo izgubili državo in žrtve, ki so padle zanjo, bodo zaman.

Največja nesreča za Slovenijo so pravnomočno obsojeni kriminalci, ki so s prevaro vzeli za talce in plen kar celotno državo. In njihova kriminalna dejanja z davki plačujemo vsi državljaní, ki smo leta po vojni ustvarjali bogastvo, to pa je z nesposobnimi politiki in predsedniki vlad preprosto izpuhtelo. V samostojni državi še nisem zasledil izraza skrbi pri nobenem predsedniku vlade, ko so se pred njihovimi očmi sesuvala podjetja, poštene delavci pa so bili preprosto pahnjeni na cesto. Še več, gledajo nas zviška, kot potrošno blago. Kako dolgo še?

Pismo končujem z vprašanjem, kdo je odgovorna oseba na uradu za spravo, kakšna je njegova funkcija in kaj je do zdaj naredil. Bo kdo na to vprašanje odgovoril?

Jože Bračun, Artiče

Zadnja ikona hladne vojne in neuvrščenosti

Poslovil se je Fidel Castro

»Revolucija je diktatura izkoriščanih nad izkoriščevalci.« Tako je dejal 22. predsednik Kube Fidel Alejandro Castro Ruz, ki je umrl 25. novembra letos. Bil je kubanski premier v letih od 1959 do 1976, predsednik države od 1979 do 2008 in vrhovni poveljnik oboroženih sil od 1959 do 2008 ter seveda prvi sekretar Komunistične partije Kube od 1961 do 2011. Po politični opredelitvi je bil marksist-leninist, sicer pa trn v peti Združenim državam Amerike in zadnja ikona hladne vojne.

// PIŠE: Mitja Tomažič

Fidel Castro se je rodil 13. avgusta 1925 v današnji provinci Holguin. Njegova družina je imela v lasti plantažo sladkornega trsa, na kateri je v mladosti delal tudi sam Fidel. Šolal se je v jezuitskih šolah in leta 1950 diplomiral kot pravnik. Dve leti pozneje je hotel kandidirati za predstavnika v kubanskem parlamentu, vendar je zaradi uspešnega državnega udara poveljnika Batiste moral to idejo opustiti, saj sta bila tako parlament kot predsednik odstavljena. Castro je nato s skupino somišljenikov 26. julija 1953 napadel vojašnico v Monacadu. Napad je bil neuspešen in Castro je pristal v zaporu do leta 1955. Po prihodu iz zapora je odšel v Združene države Amerike, še prej pa je ustanovil uporniško gibanje, imenovano 26. julij, s katerim je naslednje leto skupaj s Che Guevaro začel gverilsko bojevanje proti kubanski vladi. Bojevanje je doseglo vrhunec leta 1958, ko je bil poveljnik Batista primoran zbežati, kar je nakazovalo prihodnjo ureditev oblasti. Fidel Castro je leto dni pozneje, torej leta 1959, prisegel kot kubanski predsednik vlade s komunističnimi nazori. Posledično je bilo zaradi tega veliko Kubancev izgnanih ali pa so sami zbežali iz države, pretežno v Združene države Amerike.

Takoj po prihodu na oblast se je Castro zapletel v spor z ZDA, vodilno državo zahodnega bloka, ki je podpirala Batis-to. Castro je s svojimi komunističnimi nazori nacionaliziral rafinerije nafte, tovarne sladkorja in elektrarne. Spor se je tako poglobljajal, da so leta 1960 Združene države Amerike prenehale kupovati kubanski sladkor in uvedle gospodarski embargo proti Kubi, ki v večini velja še danes, čeprav so ga pred kratkim nekoliko omilile. Leto dni zatem so ZDA sku-

Fidela Castra in Josipa Broza Tita je družila tudi ljubezen do cigar.

paj z nekaterimi proameriško usmerjenimi Kubanci izvedle invazijo kubanskih izseljencev v Prašičji zaliv z namenom, da končajo Castrovo vladavino. Operacija se je spremenila v pravo katastrofo, večina proameriško usmerjenih Kubancev se je predala ali pa so dezertirali.

Kot odgovor na napada pa je Castro dovolil svoji tesni zaveznici Sovjetski zvezi, da je na Kubi zgradila ploščadi, primerne za izstrelitev raket, ki bi lahko nosile jedrske konice. Spor je dosegel svoj vrhunec v tako imenovani kubanski krizi leta 1962, ki označuje čas, v katerem je bil svet najbližje totalni jedrski vojni. Strasti so se umirile in obe strani, tako ameriška kot sovjetska, sta dosegli sporazum ter rešili svet pred neizbežnim uničenjem. Sovjetska zveza je bila primorana odstraniti rakete s ploščadi na Kubi, Združene države Amerike pa so odstranile rakete, ki so bile nameščene v Turčiji.

Castro je bil eden največjih zagovornikov gibanja neuvrščenosti in general-

ni sekretar gibanja v letih 1979–1983 in od 2006 do 2008, dober prijatelj in somišljenik Josipa Broza - Tita. Jugoslavijo je obiskal dvakrat: leta 1961 ga je Tito gostil v Beogradu, leta 1976 pa na Brionih. Tito je Havano obiskal leta 1979, ko je tam potekalo srečanje neuvrščenih.

Kljub diktaturi kot obliki svoje vladavine je Fidel Castro ostal na Kubi zelo priljubljen vse svoje življenje. Številni Kubanci so zaradi njegove politike pridobili brezplačno šolstvo, prav tako je uredil zdravstveni sistem. V zadnjih letih njegove vladavine so se kazale posle-

dice njegove starosti, zato je leta 2006 po operaciji predal mesto predsednika svojemu mlajšemu bratu Raulu. Fidel Castro je rad samega sebe razglašal za socialista, marksista in leninista. Verjel je, da sta kapitalistični svet in tovrstna politična ureditev slabša in manj uspešna kot socialistična ureditev, prav tako je verjel, da je v kapitalizmu večja možnost zlorabe moči majhnega odstotka prebivalstva, ki ima v rokah večino bogastva, nad preostalim prebivalstvom. Zavzemal se je za trdo delo, družinske vrednote, integriteto in samodisciplino. Družbeno je bil precej konservativen, nasprotoval je uporabi ilegalnih drog, hazardiranju in prostituciji, ki jih je videl kot moralno zlo.

Fidel Castro je bil za nekatere diktator, za druge pa lik upora. Bil je človek, ki je preživel več kot 600 poskusov atentata, ter oseba, ki je desetletja krojila kubansko politiko in uvrstila Kubo na zemljevid sveta. ●

Ciril Glavan

Na ljubljanskih Žalah smo se 2. septembra poslovili od Cirila Glavana - Čira, aktivnega udeleženca NOB, borca Mokrske čete, Tomšičeve brigade, Šercerjeve brigade, Levstikove brigade in vse do zadnjega dejavnega krajana Vrhovcev in člana Zveze borcev.

Rodil se je 14. novembra 1926 v vasi Škrilje nad Igom.

Skupaj z očetom in bratom se je že leta 1941 pridružil partizanom. Vsi so bili vključeni v enoto narodne zaščite Škrilje. Celotna družina je bila poznana kot dejavna udeleženka NOB. Leta 1942 so Italijani požgali domačijo in družino pregnali. Tudi v teh krajih so med vojno potekali hudi boji.

Ciril je bil neustrašen borec, o njegovi mladosti in pogumu krožijo junaške zgodbe. Brez strahu je star komaj 15, 16 let odvijal granate in jih snemal z bodeče žice. V neki bitki je ob njem eksplodirala granata, pri tem je dobil številne rane. Na zdravljenje so ga poslali v Bari. Po vojni je Ciril dobil status vojnega invalida. Brat in oče sta med vojno padla. Očeta so Italijani kot aktivista OF leta 1942 ustrelili. Ciril je bil med prvimi sekretarji Skoja v vasi Škrilje. Dobil je tudi številna odlikovanja: red za hrabrost, red za zasluge za narod, medaljo dela in medaljo Ljuba Šercerja.

Po vojni je služboval v Novem mestu, pozneje pa v Ljubljani, kjer si je z Jožico ustvaril srečno družino z dvema hčerama, zetoma in tremi vnuki. Bil je dober mož, skrben oče, delaven in zaveden državljan. Do upokojitve je delal kot sodnik za prekrške. Bil je strog in pošten, vedno pa je pomagal vsem, ki so bili pomoči potrebni. Imel je veliko prijateljev. Bil je tudi aktiven član lovske družine Mokrc, velik ljubitelj narave in živali. Deloval je tudi v lokalni skupnosti. V KO ZB Vrhovci-Brdo-Kozarje se je prijetno počutil. Spoštovali smo ga in imeli radi.

V zadnjih mesecih mu je začelo pešati zdravje, pa je bil kljub temu optimističen in še poln življenjske vedrine. Srečevali smo se na borčevskih sestankih, na sprehodih, na katere je redno zahajal, saj se je zavedal, da tudi z gibanjem lažje premaguje bolezen. Do zadnjega pa je bil obdan z ljubeznijo svojih najdražjih. V spominu ga bomo ohranili z vsem spoštovanjem do njegovega vojnega junaštva, družbenega dela in do njegovega prispevka k zgodovini slovenskega naroda, predvsem pa kot iskrenega prijatelja.

KO ZB Vrhovci-Brdo-Kozarje

Jožef Suhadolnik

V novembru smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od 80-letnega Jožefa Suhadolnika, krajana Vrhovcev in dolgoletnega člana Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Vič-Rudnik, krajevne organizacije Vrhovci-Brdo-Kozarje. Naše in splošne vrednote je čutil in živel po njih. V ožji krajevni skupnosti smo ga poznali kot prijaznega, tovariškega občana, ki je pomagal drugim, predvsem ob naravnih nesrečah, ki so prizadele tudi naše kraje (poplave).

Rodil se je v delavski družini v vasi Preserje kot prvi od šestih otrok. Kot zaveden Slovenec je bil njegov oče med drugo svetovno vojno zaprt na Rabu. Vsa družina je močno

občutila okupacijsko težo italijanskega škornja. Med drugo svetovno vojno je bil Jože star tri leta, ob koncu vojne pa sedem. Kot otroku so se mu vojne strahote vtisnile globoko v spomin. Delovanje OF in vrednote narodnoosvobodilnega boja pa je vzel za svoje in jih prenesel tudi na družinske člane.

Ljubezen do domovine, tovarištvo, enakopravnost, pravičnost so bila tudi njegova življenjska načela. Pridružil se je naši borčevski organizaciji. Z veseljem smo ga sprejeli v svoje vrste, ga spoštovali in imeli radi.

Po vojni je Jože leta 1957 v Ljubljani končal srednjo tehnično šolo – smer gradbeništvo. Zaposlil se je v podjetju Slovenijaceste, pozneje pa v IMOS inženiringu. Zaradi natančnosti, doslednosti in velikega čuta odgovornosti je vodil velike projekte in postal je nadzornik, to delo je opravljal

vse do upokojitve leta 1994. Služboval je tudi v tujini.

Z Marijo sta se poročila leta 1960, pet let pozneje pa sta na Vrhovcih z veliko odrekjanja in trdega dela zgradila hišo, ki je postala prijeten dom srečni družini s hčerko in dvema sinovoma. Po upokojitvi je Jože svojo vitalnost usmeril v družbeno delovanje in deloval na različnih področjih. Z ženo Marijo sta sodelovala pri razvoju svojega kraja in šole Vrhovci. Užival je v naravi, planinarjenju, svoje zanimanje pa je našel tudi v sadjarjenju. Najbolj pa se je posvečal svojim petim vnukom.

Pred tremi leti so se začele kazati zdravstvene težave, ki jih je kljub pešanju pogumno prenašal. Pogrešali ga bomo.

KO ZB Vrhovci-Brdo-Kozarje

Anton Reja

V septembru smo se na ljubljanskih Žalah za vedno poslovili od sokrajana, soseda in sotovariša Antona Reje. Anton Reja je bil borec Briško-beneškega odreda (BBO), po vojni pa aktiven član skupnosti borcev BBO in tudi predsednik ljubljanske skupnosti, dokler so mu to dopuščale moči. Bil je tudi dejaven član krajevne organizacije ZB za vrednote NOB komandanta Staneta in je za svoje delovanje prejel zlato plaketo ZZB za vrednote NOB.

Anton Reja se je rodil 17. avgusta 1920 v kmečki družini v kraju Kozana v Goriških brdih. Po končani osnovni šoli, v kateri se takrat ni smelo govoriti slovensko, je nekaj časa ostal doma, nato pa je kot hlapec delal po različnih kmetijah, pri čemer je občasno opravljal

kurirske naloge za organizacijo TIGR. Nato so ga vpoklicali v italijansko vojsko, kjer je bil po osnovnem urjenju z enoto poslan v del Francije, ki si jo je prisvajala Italija. Po kapitulaciji Italije se je pridružil francoskemu odporniškemu gibanju ter se po nekaj mesecih vrnil v Brda, kjer se je pridružil Briško-beneškemu odredu, v katerem je bil vse do konca vojne. Po vojni je ostal v JLA kot vojaški uslužbenec vse do upokojitve, ko se je naselil v Krajevni skupnosti Komandant Stane v Šiški. Sodeloval je v organih krajevne skupnosti in ZZB za vrednote NOB ter bil kmalu izvoljen za predsednika Skupnosti borcev BBO v ljubljanski sekciji. Zelo ga je prizadela

smrt v družini, a čeprav je bil tudi sam bolan, je bil vedno vedrega duha. Zadnja leta je živel skupaj s hčerjo Lidijo, ki mu je bila v pomoč.

Kot človeka in predsednika ljubljanske sekcije borcev BBO smo ga poznali kot korenitega in zavednega Brica, ki je bil tudi proti koncu svojega življenja upravičeno ponosen, da je prispeval svoj delež v boju za osvoboditev in priključitev Primorske matični Sloveniji.

Franc Auguštin

Ida Szabo

V Novem Sadu je v 101. letu starosti umrla Ida Szabo, revolucionarka, partizanka, ženska, ki je pripadala generaciji tistih, ki so se v imenu svobode, humanejšega in bolj dostojanstvenega življenja bojevali za lepši jutri. Celo njeno življenje je bilo prežeto z nikoli končanim bojem proti nepravici in teptanju človekovih pravic ter za bratstvo in enakost med narodi.

Ida Szabo se je rodila 6. julija 1915 v Pecu v okviru tedanjega Avstro-ogrskega cesarstva. S trinajstimi leti je postala tekstilna delavka, nato pa je delala v eni od tiskarn v Subotici. Zelo zgodaj se je pridružila delavskemu in sindikalnemu gibanju, sodelovala je v različnih akcijah in stavkah Združenja delavskih sindikalnih zvez Jugoslavije. V SKOJ (Zveza komunistične mladine Jugoslavije) je bila sprejeta leta 1934,

zaradi svojega političnega delovanja je morala oditi iz Subotice. Odšla je v Ljubljano, kjer je bila leta 1939 sprejeta v Komunistično partijo Jugoslavije. Bila je sekretarka Okrožnega komiteja SKOJ za Ljubljano, članica Pokrajinskega komiteja SKOJ za Slovenijo in članica Okrožnega

komiteja KPJ. Bila je v skupini komunistov, ki so organizirali vstajo leta 1941 in narodnoosvobodilni boj. Leta 1942 je bila zaprta, kmalu tudi izpuščena, zatem pa se je pridružila slovenskim partizanom. Bila je v Glavnem štabu NOB in partizanskih odredov Slovenije. Aprila 1945 je v bojih padel njen prvi mož.

Po osvoboditvi leta 1945 je Ida Szabo opravljala številne politične naloge v partijskih, sindikalnih in državnih organih najprej v Sloveniji, nato pa v Vojvodini, Srbiji in Jugoslaviji. Izvoljena je bila za poslanko republiške in zvezne skupščine ter za poslanko skupščine SAP Vojvodina. Bila je podpredsednica Pokrajinskega odbora AFŽ Vojvodine ter je opravljala številne druge odgovorne naloge v Zvezi združenj borcev NOB, Socialistični zvezi delovnega ljudstva Jugoslavije ter bila članica Predsedstva SFR Jugoslavije, SR Srbije in Sveta federacije. Je nosilka številnih priznanj in odlikovanj, med drugim partizanske spomenice 1941, reda za hrabrost, reda junaka socialističnega dela, reda bratstva in enotnosti z zlato zvezdo in drugih.

Mestni odbor SUBNOR Novi Sad

Umrlí člani KO ZB Vodice:

Obveščamo vas da so nas v letu 2016 zapustili člani KO ZB Vodice: Podgoršek Franc, Čebašek Feliks, Koritnik Pavla, Podboršek Vera. Ohranili jih bomo v lepe spominu.

Franc Durič, predsednik KO ZB Vodice

Ob italijanski ofenzivi v Kozjanah

Spomenik pripoveduje

Italijanska vojaška komanda in policijske sile so si v letih 1942 in na začetku leta 1943 s pogostimi preiskavami Brkinov in nameščanjem fašističnih postojank po brkinskih vaseh prizadevale, da bi onemogočile partizansko delovanje v Brkinih.

Obsežna italijanska ofenziva je 13. marca 1943 huje prizadela Brkinsko četo oziroma četo 3. bataljona Soškega odreda. Kozjane so gorele. Ta strašni dan je doživela tudi družina Vatovec iz Kozjan, po domače Ivetovi. Njihova domačija je stala na kraju, kjer je zdaj postavljen spomenik padlim borcem, postavljen je bil leta 1953. Tukaj živi danes Toni Vatovec, ki je imel tedaj deset mesecev. Zgodbo o tistem dnevu povzema po pripovedovanju svoje mame.

»Naša družina je štela pet članov: oče, mama, dve sestri in jaz, ki sem imel tedaj le deset mesecev. Očeta in druge moške so gnali na sredino vasi, ker so Italijani nameravali mobilizirati mlade fante in moške. Sestri sta zbežali. Mamo in mene so zadrževali v hiši. Celotno posestvo, hišo in hlev, so zažgali. Ujeta sva bila v goreči hiši. Na dvorišču je stal oborožen italijanski vojak in nama ni dovolil iz hiše. Porival in suval naju je nazaj v ognjene zublje. Rešila sva se zaradi usmiljenja italijanskega komandanta, ki je ukazal, da naju spusti. V hlevu so bile privezane štiri krave. Iz gorečega hle-

Toni Vatovec

va so se rešile tako, da so polomile vse okrog sebe in se odtrgale od jasli. Očeta in druge moške so naložili na tovornjake in jih kot živ ščit odpeljali v dolino in naprej v Italijo, v bataljone speciale ali nekatere v taborišča. Moj oče se je vrnil domov ob razpadu Italije, septembra leta 1943. Ostali pa smo brez vsega, preživljali smo se pri dobrih ljudeh v vasi. Mama je to vračala s svojim delom. Po končani vojni smo si zgradili nov dom na Kozjanah.

O tem je pisal Maks Zadnik v knjigi Istrski odred, ki jo je leta 1976 podaril mojemu očetu Tonetu Grandiču. V posvetilu pa je zapisal: »Tovarišu Tonetu Grandiču v trajen spomin na tiste dni, ko smo morali dokazovati, da so naše slovenske korenine globoko pognale v to brkinsko in kraško zemljo, in jih nikomur ne dovolimo izruvatí.«

Nada in Zmago Grandič

Tit Turnšek: »Bodimo častni dediči preteklosti!«

Slovenija je del sveta, ki se hitro spreminja, vse novo in drugačno pa vpliva tudi na družbeno dogajanje pri nas.

Neoliberalizem kot družbeni in gospodarski koncept služi predvsem svetovnim korporacijam, ki si prilaščajo naravne vire, predvsem naftna bogastva, vodna pridejo kmalu na vrsto. Tudi pridelava hrana naj bi postala monopol svetovnih korporacij. Ena od njih je na primer Monsanto, ki nam vsiljuje gensko spremenjeno hrano.

Neoliberalizem si je podredil Bruselj, ki z direktivami in trojkami vse bolj določa vladam, kaj morajo storiti, in tako kroji naše življenje. Nacionalne države izgubljajo svojo suverenost. Nacionalna država je na voljo korporacijam in finančnemu kapitalu, ki jo obravnava kot gospodar in ogroža skupno dobro. Varčevanje je postalo ukaz, ki ga morajo vlade brezpogojno upoštevati, varčevanje je nad vsem, pa naj povzroča še tako škodo lokalnemu gospodarstvu in uničuje socialno državo. Varčevanje je vsiljeno tudi s tako imenovanim fiskalnim pravilom in bonitetnimi ocenami držav. Primeren instrument pritiska na države so obrestne mere. Ni več prostora za klasično ekonomsko teorijo.

Vedno manjše število ljudi je vedno bogatejših in vedno več je vse bolj revnih. Vsiljuje se nam miselnost skrajnega egoizma, ki se skriva pod masko konkurenčnosti in tekmovalnosti. To je vodilo neoliberalizma. Vsak naj skrbi predvsem sam zase. Če kdo tega ne zmore, je star, bolan, reven, brez dela, si je pač sam kriv, zakaj bi morala zanj skrbeti družba, država? To naj bo domena humanitarnih organizacij, in še te so zgolj zato, da si lahko bogati olajšajo svojo vest, če jo še kdo ima. Dehumanizacija celotne družbe je proces, ki poteka zadnjih 25 let.

Migrantska kriza je razkrila vse slabosti EU. Evropa nikakor ne more več najti skupnega odgovora na krizo. Širjenje strahu pred emigranti, pred drugačnimi je pripomoček za obvladanje ljudi, ki potem privolijo, da jih obdajo z bodečo žico ali pa jih bodo obzidali z zidovi. Ljudem tako prodajajo za ceno volilnih glasov lažne obljube varnosti in reda. Najlažje je manipulirati s prestrašenimi.

Čez Slovenijo je šlo več kot pol milijona emigrantov, ne da bi mi utrpeli kakšno zaznavno škodo. Posamezne incidente pa smo prenapihnilo čez vsako mero. Bolj vzbuja skrb, da se EU ne uspe

Povzetek uvodnega referata Tita Turnška, predsednika ZKB NOB, na seji glavnega odbora ZKB NOB Slovenije 20. decembra 2016. Besedilo je v celoti objavljeno na spletni strani www.zkb-nob.si in www.svobodnabeseda.si

poenotiti, kako dolgoročno odpraviti migrantsko krizo, niti kako usklajeno delovati, če bi emigrantski tok znova narasel. In morda bo.

V Evropi smo soočeni z različnimi oblikami novega fašizma, lahko bi tudi rekli z mehkejšimi oblikami fašizma. Danes ne gre več toliko za povečevanje rase, ki ima »pravico in dolžnost« vladati svetu. V sodobnih oblikah fašizma se je ta element usmeril na manjšine, islamsko vero, migrante, drugače spolno usmerjene, proti mednarodnim oblikam solidarnosti, proti drugače ideološko usmerjenim. Sistematično se ruši socialna država. Po vrsti se ukinjajo institucije socialne države in se ustvarjajo nove, do skrajnosti skomercializirane nadomestne institucije. Tudi pokopavanje mrtvih, kot kaže, postaja donosen posel.

Drugo obliko fašizma predstavljajo različne agresivne skupine, predvsem mlajših ljudi, razni obritoglavci, ki ustvarjajo nered, izvajajo nasilje nad verskimi etničnimi in spolnimi manjšinami.

RKC, ki jo predstavlja slovenska škofovska konferenca, si že dalj časa močno prizadeva postati najvišja in edina moralna avtoriteta slovenske družbe. Želi imeti odločilno besedo o vseh pomembnih družbenih vprašanjih, v ozadju pa je hlastanje po oblasti in bogastvu. Na vse mogoče načine poskuša pridobiti pozicije, ki jih je imela pred drugo svetovno vojno. Pri tem jo ovirajo njena lastna dejanja. Breme jo sodelovanje z naci-fašizmom, ko je slovenski narod v drugi svetovni vojni stopil v boj za svoj obstoj.

Takrat si je naložila odgovornost za zločine tistih večinoma naivnih fantov, ki so sledili svojim dušnim pastirjem in stopili v sovražnikove vrste in ob koncu vojne prejeli za svoja dejanja tudi zasluženo kazen. Vsaka smrt je preveč, a vsako življenje se presoja po dejanjih.

Potvarjanje zgodovine, medvojne in povojne, naj bi rehabilitiralo krvavo kolaboracijo. Nacionalno izdajstvo se zato prikazuje kot odpor proti nekakšni komunistični revoluciji, celotno narodnoosvobodilno gibanje pa kot zločinsko. Boj za svobodo in pravično družbo, to je torej zločin! Iz nenehnega ponavljanja laži pa se ustvarjajo stereotipi, ki jih je težko odpraviti.

Ob molku vodilnih medijev in ob neodzivnosti političnih vrhov moramo v mnogo večji meri razviti svoje lastne medije. Pri tem mislim predvsem na elektronske medije in na revijo Svobodna beseda, ki jo moramo razširiti. Imamo dobro obiskane prireditve, okrogle mize, na katerih širimo resnico o moralnem in zmagovitem uporu in naše poglede na aktualna družbena in politična dogajanja.

Naša naloga naj bo povezovanje vseh naprednih organizacij civilne družbe in političnih skupin, ki imamo enake ali podobne vrednote in poglede na ključna družbena vprašanja. Ne sprašujmo, kaj nas razdvaja, sprašujmo se, kaj nas združuje. Povezujmo se, ljudje vseh generacij, ohranjajmo vrednote, ki so naše prednike vodile v zmagovite boje. Bodimo častni dediči preteklosti. Zgodovina je na naši strani.

Stališče do zadnje izjave Komisije za pravičnost in mir v zvezi s pokopom mrtvih iz Hude jame v spominskem parku Dobrava pri Mariboru 27. oktobra 2016

*Očisti najprej kozarec od znotraj, da bo čist tudi zunaj. (Jezus farizejem, po Mateju)
Če vaša pravičnost ne bo večja od pravičnosti pismoukov in farizejev, nikoli ne pridete v nebeško kraljestvo. (Jezusove besede, po Mateju)*

Seveda se z večino načelnih stališč v zadnji izjavi Komisije za pravičnost in mir strinjamo, saj so splošno civilizacijske narave. Ni pa se mogoče strinjati z njihovim zgodovinskim kontekstom, predvsem ne z vnovičnim grobim izrabljanjem pi-etete do mrtvih za politična obračunavanja, zlasti pa za prikrivanja starih grehov nad slovenskim narodom. Velikokrat smo že obžalovali nasilje, ki se je tam okoli leta 1945 sproščalo kot nadaljevanje neposrednega vojnega obračunavanja za velik del Balkana na naših tleh; tudi s slovenskim deležem. Pravi krivci, to so tisti, ki so svoje žrtvovance pahnili v vlogo žrtve, česa podobnega niso nikoli storili. Grobove so »pobelili« z obilnim govorjenjem, s potvarjanjem dejstev in praznim moraliziranjem.

Mogoče bi se bilo ob vsem pravičništvu dobro spomniti vsaj tistih 27 svobodoljubov, vrhunskih izobražencev, ki so jih tik pred koncem vojne (4. aprila 1945) slovenski kolaboranti odpeljali iz Ljubljane na Turjak in jih tam po barbarskem in nečloveškem mučenju pobili. Ali 180 (najmanj) partizanov, ki so jih še nekaj dni po podpisu nemške kapitulacije esesovci in bežeči domobranci družno pobili pri boroveljskem mostu čez Dravo. Ali pa stotin žrtev v Begunjah, skoraj vse so končale po izdaji domačih kvizlingov; ali na stotin postreljanih talcev v celjskem Starem piskru – iz »pisem na smrt obsojenih« se brez ponarejanja vidi, kako verni kristjani so bili; ali sto obešencev v Stranich kot maščevanje za enega samega nacističnega pokvarjenca. In tako naprej v brezkončni vrsti – za njimi smejo danes katoliški duhovniki maševati samo skrivaj, sicer so kaznovani. Po Vekoslavu Grmiču tudi nikoli več ni bilo prav nobenega škofa na Osankarici, kjer je padel ves bataljon borcev za svobodo in slovenski obstanek, niti približno ne samih komunistov – če je to

težava; lahko bi se kdaj oglasili v Jasenovcu, kjer so hitlerjevski ustaši izpričano zaklali sedem slovenskih duhovnikov – in tako naprej, spet v dolgi nepregledni vrsti. Ni nam jasno, zakaj slovenski škofje, sicer zbrani na Dobravi, tega ne storijo; po zadnji izjavi Komisije nam je še manj.

V Mateju piše: Precejate komarja, kamelo pa požirate; in v Svetem pismu piše o brunu, ki je zadrto v očesu, pa ga tisti, ki ga noče, ne vidi. In o Jezusu na Gori: Nato ga je hudič povedel gor, mu v hipu pokazal vsa kraljestva sveta in mu rekel: »Tebi bom dal vso to oblast in njihovo slavo, kajti meni je izročena in lahko jo dam, komur hočem. Če torej predme padeš in me moliš, bo vsa tvoja.« Jezus mu je odgovoril: »Pisano je: Gospoda, svojega Boga mōli in njemu samemu služiti!« Ne verjamemo, da spoštovani gospodje škofi teh svetopisemskih naročil ne poznajo.

V Ljubljani, 22. novembra 2016
dr. Matjaž Kmecl,
podpredsednik ZZB NOB Slovenije

PROGRAM ZZB za vrednote NOB Slovenije za leto 2017

(Več o programu lahko preberete na spletni strani www.zzb-nob.si)

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije (v nadaljevanju: Zveza) bo v letu 2017 izvajala vse dejavnosti po tem programu, ki jih je potrdil glavni odbor. Delovanje bomo prilagajali konkretnim družbenim razmeram in aktualnim vprašanjem ter se nanje ustrezno odzivali, upoštevaje vrednote, ki so se razvile v času narodnoosvobodilnega boja. Pri tem ne gre le za spoštljiv odnos do preteklosti, ampak se moramo vprašati, kaj te vrednote pomenijo danes, se zanje zavzemati in jih braniti.

Vse bolj se povečuje potvarjanje zgodovine, za kar je več vzrokov. Dosledno branjenje resnice bo naša naloga tudi v letu 2017. Odzivanje na negativne pojave v naši družbi pa ne sme in ne more biti le stvar organov Zveze, ampak vseh članov naše organizacije. Vse prevečkrat namreč slišimo vprašanje, kaj pa boste naredili, namesto da bi razmišljali, kaj lahko naredim.

Pretoka informacij med krajevnimi organizacijami, združenji in Zvezo nismo zelo izboljšali. Večina članstva ni seznanjena z delovanjem Zveze in združenj. Tudi stališča Zveze velikokrat ne dosežejo članstva. Približno 30 odstotkov naših organizacij je neodzivnih, kar je delno tudi posledica starostne sestave. Obveščanju bomo v letu 2017 posvetili posebno pozornost. Lotili smo se

tudi naloge, kako združenjem pomagati pri boljšem izvajanju administrativnih opravil, ki jo bomo dokončali v letu 2017.

Pomemben dejavnik za obveščanje članstva je revija Svobodna beseda. Žal nam ni uspelo zelo povečati njene naklade in s tem branosti, kar ostaja pomembna naloga za leto 2017. Določen napredek smo dosegli z elektronskimi povezavami (spletna stran in Facebook Zveze, spletna stran Svobodne besede). Tudi na tem področju bomo skušali domisliti organizacijske izboljšave.

Naša prednostna naloga ostaja varovanje zakonskih pravic vojnih veteranov in žrtev vojnega nasilja. Še naprej bomo spremljali tudi vprašanje ohranjanja in vzdrževanja vojnih grobišč in spomenikov.

V letu 2017 bomo predali vodenje KODVOS-a. Z drugimi članicami te koordinacije nas družijo skupne vrednote, zato bomo sodelovanje še krepili. Pri odzivanju na pereča družbena vprašanja smo namreč skupaj lahko še učinkovitejši. Z drugimi sorodnimi organizacijami (Društvom izgnancev Slovenije, Društvom ukradenih otrok, upokojejskimi organizacijami, sindikati) ter z drugimi naprednimi organizacijami smo okrepili sodelovanje in ga bomo še izboljševali.

Pomemben del našega delovanja bo nadaljnje sodelovanje s tujimi veteranskimi organizacijami, ki postaja vse pomembnejše zaradi pojavljanja novih oblik fašizma in ekstremno desnih nacionalističnih skupin po vsej Evropi in tudi pri nas. Posebej pomembni so za nas stiki s SUBNOR-ji na območju naše nekdanje skupne države, s Koroško zvezo partizanov in z ANPI-jem iz sosednje Italije. Že januarja načrtujemo srečanje z vodstvom AM-PI-ja na državnih ravni.

Ne smemo pa pozabiti, da bo leta 2018 minilo 70 let od ustanovitve naše organizacije. Že v letu 2017 se bo zato Zveza morala pripraviti tudi na praznovanje 70-letnice svojega obstoja.

Tit Turnšek, predsednik

Srečanje predstavnikov ZZB in poslancev Desusa

Na pobudo predsednika ZZB za vrednote NOB Slovenije Tita Turnška je konec novembra delegacija ZZB, ki so jo sestavljali Tit Turnšek, Meta Mencej in Aljaž Verhovnik, obiskala poslansko skupino Desusa. Pogovora so se udeležili tako rekoč vsi poslanci in poslanke Desusa. Tit Turnšek je v uvodu predstavil organizacijo in vsebinska vprašanja, o katerih smo se želeli pogovoriti. To so predvsem sovražni govor, spoštovanje ustavnega načela ločenosti Cerkve od države (finančna vprašanja, vračanje nepremičnin, šolstvo) ter poskusi ponarejanja zgodovine, ki smo jim priče.

Vodja poslanske skupine Franc Jurša je zagotovil, da je poslanska skupina Desusa naklonjena naši organizaciji in da si želijo več sodelovanja in informacij o življenju članov, predvsem udeležencev NOB. Zavedajo se, da je sovražni govor tudi odraz želja po spreminjanju zgodovine, kar ni dopustno. Od ZZB pričakujejo, da se jim bo oglasila, kadar bo ocenila, da ji lahko kot poslanska skupina

pomagajo. To so potrdili tudi drugi poslanci in poudarili, da so zainteresirani za naša mnenja, posebej na področju zdravstva in socialnega varstva, saj imata obe strani veliko skupnega (pogled na zgodovino, zahteva za javno zdravstvo in šolstvo, vprašanja privatizacije itd.). Povedali so, da so v zvezi z ločitvijo Cerkve od države v DZ že odprli vprašanje financiranja, tudi financiranja za-

sebnih šol. Izrazili so željo po bolj vsestranskem obveščanju o delovanju ZZB. Tit Turnšek je izrazil zaskrbljenost, ker se politični voditelji in pristojni organi ne odzivajo na izrazite primere sovražnega govora, čeprav imajo za to ustavno podlago in zakonske pristojnosti. Poleg tega bi tudi v Sloveniji lahko po vzoru nekaterih evropskih držav razmislili o uvedbi cerkvenega davka.

Mladi borci NOB

Tabor mladih članov na Celjski koči

Mladi borci smo mladinska borčevska organizacija, katere primarni namen je krepitev vrednot NOB med mlado generacijo. Pridruži se nam lahko vsakdo, ki želi negovati vrednote NOB in je star od 15 do 29 let. Konec novembra smo izvedli prvi dogodek, s katerim smo med mladimi širili zavest in znanje o partizanskem odporiškem gibanju.

V petek, 25. novembra, smo se zbrali v popoldanskih urah na Taboru mladih, ki je potekal na Celjski koči. Na tabor so bili vabljeni vsi dijaki celjskih srednjih šol, srečanje nam je pomagalo organizirati Združenje za vrednote NOB Celje, poskrbelo je tudi za mentorstvo. Prvi dan tabora smo poslušali predavanje mag. **Marijane Kolenko**. Zelo dobro je predstavila vrednote NOB in nam jih približala. Večer smo preživeli v družab-

Pohod Mladih borcev na Svetino

Marijana Kolenko je govorila o vrednotah.

nem razpoložanju in pripravljali predstavitev o narodnih herojih in partizanskih enotah z domicilom na Celjskem. Naslednji dan smo začeli zgodaj

s predavanjem zgodovinarja, dr. **Toneta Kregarja** o partizanstvu in drugi svetovni vojni na Celjskem.

Nato smo odšli na pohod proti Svetini. Na

Svetini smo se ustavili pri partizanskem spomeniku in se poklonili borcem 14. divizije. Tabor smo zaokrožili v soboto popoldne, ko so se nam pridružili člani Kulturno-zgodovinskega društva Triglav. Mladi borci smo pripravili naše predstavitev o narodnih herojih in domicilnih enotah, člani KZD Triglav pa so nam predstavili partizansko orožje, opremo, obleke ... Ob koncu tabora nas je nagovoril tudi generalni sekretar Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije Aljaž Verhovnik. Na koncu smo udeleženci tabora dobili rdeče nageljne in timovke za spomin.

Alex Wirth

predsednik Mladih borcev za Savinjsko območje

Združenje borcev za vrednote NOB Novo mesto

RAZPISUJE

natečaj za izdelavo **raziskovalne naloge** na temo

Ženske v narodnoosvobodilnem gibanju na Slovenskem.

Učence in učenke **od 7. do 9. razreda osnovnih šol** ter dijake in dijakinje **vseh programov srednjih šol** VABIMO, da v okviru zgodovinskega krožka, pouka družboslovja, zgodovine in slovenščine:

- 1.** raziskujejo prispevek bork NOV, aktivistk Osvobodilne fronte in drugih udeleženk NOB:
  - v partizanski vojski,
  - kurirskih in obveščevalnih aktivnostih,
  - zdravstveni oskrbi, šolstvu in kulturi ter
  - na drugih področjih sodelovanja v narodnoosvobodilnem gibanju
  - (oskrba z orožje, hrano in oblačili; skrb za otroke partizanov, za sirote ipd.),
  - kako so jih obravnavali v slovenskih tiskanih občilih, ki so bila naklonjena okupatorskim oblastem;
- 2.** raziskujejo, kako so ženske premagovale mnoge težave vojnih razmer kot skrbnice partizanske družine v vojnih okoliščinah doma, kot soujetnice v taborišču ali okupatorjevem zaporu;
- 3.** da ovrednotijo prispevek žensk v narodnoosvobodilnem gibanju ter posledice, ki jih je le-ta imel na položaj žensk po vojni do danes.

Rok za oddajo raziskovalne naloge: 10. 3. 2017
 Več informacij:
<http://www.svobodnabeseda.si>
 Naslov za dodatna pojasnila:
zdruzenje.zb.nm@gmail.com

AKTIVNOSTI DELOVNIH TELES IN ORGANOV ZVEZE

od 1. do 31. decembra 2016

1. Predsedstvo

6. 12. Poročilo o uresničevanju sklepov in potrditev zapisnika prejšnje seje, razprava o ponovni zaposlitvi profesionalnega generalnega sekretarja, predlog finančnega načrta za leto 2017, predlog programa dela ZZZB NOB Slovenije 2017, sklic redne seje Glavnega odbora ZZZB NOB Slovenije 20. decembra 2016, sofinanciranje proslav in drugih aktivnosti po združenjih, potrditev Pravilnika o priznanjih, rokovnik za prvo polletje 2017, finančne zadeve, druga medsebojna obvestila in dogovori.

Člani predsedstva so se udeležili:

- 1. 12.** spominskega dneva Združenja Sever v Krškem,
- 3. 12.** odkritja obnovljenega spomenika v Ajdovščini (Kovk – Majerija),
- 7. 12.** srečanja z vodstvom SAAB Hrvaške,
- 8. 12.** seje KOSOS na sedežu Zveze društev upokojencev v Ljubljani,
- 8. 12.** sestanka s podžupanom MOL v Ljubljani,
- 8. 12.** sestanka na Ministrstvu za kulturo v zvezi z lokacijo proslave ob dnevu priključitve Primorske matični domovini v letu 2017,
- 10. 12.** prireditve v spomin na padle borce 3. bataljona Prešernove brigade na Goreljku na Pokljuki,
- 12. 12.** seje KODVOS-a,
- 13. 12.** podpisa letnega načrta sodelovanja s Slovensko vojsko v Športnem centru Planica,
- 13. 12.** posveta v Državnem svetu RS na temo: 7. člen ustave – Kdo je/ni ločen in bolj/manj enak med enakimi?,
- 16. 12.** srečanja ustanoviteljev dr. Šiftarjeve fundacije na Petanjcih,
- 16. 12.** srečanja članov veteranskih organizacij s ptujskega območja na Ptuj,
- 22. 12.** srečanja s predstavniki DVI Ljubljana,
- 22. 12.** srečanja ob dnevu samostojnosti in enotnosti na povabilo MOL,
- 23. 12.** državne proslave ob dnevu samostojnosti in enotnosti v Ljubljani.

2. Kolegij predsednika

Vsak torek, razen prvega v mesecu

3. Svet

8. 12. O sovravnem govoru.

4. Glavni odbor

20.12. Izvolitev delovnega predsedstva, zapisnikarice in overitelj(ic) zapisnika, stanje v slovenski družbi, razprava o referatu, predlog programa dela Zveze za leto 2017, predlog finančnega načrta Zveze za leto 2017, razprava o programu in finančnem načrtu Zveze, druga medsebojna obvestila in dogovori.

NE PREZRITE

V januarju 2017 načrtujemo akcijsko prodajo knjige *Zlomljena krila*. To je dolga zgodba o 237 zavezniških letalih in letalcih, ki so bili sestreljeni in so pristali na slovenskih tleh oziroma obmejnih ozemljih. Letalce so reševali domoljubi in partizani ter jih vodili na osvobojeno ozemlje v Belo krajino. Nobena sosednja država tedaj ni imela niti osvobojenega ozemlja niti partizanskega letališča, kjer bi pristajala zavezniška letala. Pri nas smo vse to imeli..... (avtor Matija Žganjar, 631 strani, 24 x 32 cm)

REDNA CENA: 75,00 EUR

Akcijska cena: 20,00 EUR*

Stroški pošiljanja po pošti: 4,6 EUR
 Vaša naročila sprejemamo do 30. 12. 2016 na tel. št. 01 434 44 45 ali po e-pošti: romana.jemec@zzb-nob.si.

*Akcijska prodaja bo realizirana le v primeru zadostnega števila predhodnih naročil.

Gostujoča razstava Nikoli jim ni bilo bolje

Vsakdanje življenje v Jugoslaviji

Sredi oktobra so v Muzeju novejše zgodovine Slovenije v Ljubljani odprli zanimivo razstavo z naslovom *Nikoli jim ni bilo bolje? Modernizacija vsakdanjega življenja v socialistični Jugoslaviji*. To je gostujoča razstava, ki so jo decembra leta 2014 odprli v Muzeju istorije Jugoslavije (Muzeju zgodovine Jugoslavije) v Beogradu (Srbija), nato pa je gostovala v Zgodovinskem muzeju Bosne in Hercegovine (Historijski muzej Bosne i Hercegovine) v Sarajevu, v Ljubljani bo na ogled do konca junija prihodnje leto.

// PIŠE IN FOTO: Muzej novejše zgodovine Slovenije, Ljubljana

Avtorica razstave je Ana Panić, višja kustosinja Muzeja istorije Jugoslavije, sodelavca pri projektu in avtorja besedil pa sta Igor Duda, predavatelj zgodovine na Univerzi Jurja Dobrile v Pulju in soustanovitelj Centra za kulturne in zgodovinske raziskave socializma, in Ivana Dobrivojević, znanstvena sodelavka na Inštitutu za sodobno zgodovino v Beogradu. Pomembna sodelavka na področju raziskovanja televizije in vsakodnevnega življenja je dr. Sabina Mihelj, ki predava na Univerzi v Loughboroughu v Veliki Britaniji. Za

Kot pravi njena avtorica **Ana Panić**, je bil cilj, »da s to razstavo, ki se ukvarja z vsakdanjim življenjem kot tudi s temo, ki najpogosteje vzbuja nostalgичne občutke, pokažemo na potrebo po kritičnem premisleku skupne preteklosti in po razvijanju zavesti o pozitivni in negativni skupni dediščini ter o njenem vplivu na sodobne identitete novih držav in skupnosti, zaradi česar sta raziskava in razstava realizirani kot regionalni projekt ob popolnem upoštevanju stališč vseh strani ... v nasprotju s trivializacijo in z reduciranjem jugoslovanskega vsakdana na zabavo in popularno kulturo smo

novanje in vse do upokojitve. Drugi del z naslovom *Ritem leta* pa predstavlja šest najpomembnejših jugoslovanskih praznikov (novo leto, dan žena, praznik dela, dan mladosti, dan borca in dan republike) z njihovimi obredi, ki so dajali ritem življenju jugoslovanskih državljanov in so hkrati imeli ključno vlogo pri njihovi vzgoji in vključevanju v družbene odnose.

Vsebinsko gostujoče razstave so obogatili s predmeti iz zbirk Muzeja novejše zgodovine Slovenije in sorodnih ustanov, pridobili so jih z zbiralno akcijo, ki je potekala od maja letos. Iskali so izdelke slovenskega izvora pa tudi take, ki sicer niso bili plod domačega znanja, so pa nedvomno zaznamovali vsakdanjik v socialistični Sloveniji. Tako bodo obiskovalci na razstavi lahko videli tudi Marlesovo kuhinjo tipa Cocktail variant iz 70. let prejšnjega stoletja, elemente dnevne sobe in rekonstrukcijo delovnega koticčka tajnice. Nekateri obiskovalci se bodo tako spomnili, drugi pa bodo prvič videli, v kakšnih razmerah se je nekoč živelo, kakšne so bile osnovnošolske torbe, Mehanoteknikine igrače, s katerimi so se igrali ot-

Vrež na mejnem prehodu Ljubelj, julij 1989 (Foto: Nace Bizilj)

Trgovina Nama, Ljubljana, junij 1956 (Foto: Joco Čermak)

razstavo je uporabljeno muzejsko, arhivsko, knjižnično in filmsko gradivo iz različnih ustanov iz vse regije, med drugim tudi gradivo Muzeja novejše zgodovine Slovenije.

Razstava je zamišljena kot potujoča partnerska razstava, tako da že postavljenemu okviru razstave povsod dodajo še lokalni kontekst vsakdanjega življenja v različnih delih Jugoslavije, s tem pa se uravnotežita slika in pogled na čas med letoma 1945 in 1990.

poskušali spregovoriti o nekaterih po našem mnenju bistvenih vidikih in dosežkih socialistične modernizacije.

Razstava je vsebinsko razdeljena na dva dela. Prvi del nosi naslov *Ritem življenja* in predstavlja različne vidike jugoslovanske stvarnosti v zasebnem in poklicnem življenju od vpisa v vrtec prek šolanja, sprejema med pionirje in v mladinsko organizacijo, odhoda v Jugoslovansko ljudsko armado (JLA) do zaposlitve, počitnic, vselitve v novo sta-

roci, plošče, ki so jih poslušale različne generacije, brigadirske uniforme, ki so jih mladi nosili na mladinskih delovnih akcijah, Elanove smuči planinskih enot JLA, obvezna počitniška oprema – od hladilne torbe do Jugoplastikinih kopalnih copat. Na ogled bodo še Murina obleka in bambola, punčka v razkošni najlonski oblekici, ki je iz Trsta romala v marsikateri slovenski dom, pa tudi Rogovo kolo Pony in Tomosov motor Colibri. ●

100 let
**Karlija
Gluka**

// PIŠE: Viktor Zorec

Član ZB, Krajevne organizacije Braslovče, Karli Gluk je 20. oktobra letos dopolnil sto let. Že na predvečer so mu sosede in bližnji krajan pripravili topel sprejem ter mu zaželeli še naprej veliko zdravja in sreče. Osrednje praznovanje je jubilar pripravil v sodelovanju z ženo Faniko v gasilskem domu v Parižljah. Med drugim je povabil tudi čla-

ne KO ZZB Braslovče, ki smo mu ob tej priložnosti izročili spominsko darilo.

Karli se je rodil na Vranskem leta 1916, tam je obiskoval osnovno šolo, v Braslovčah pa se je izučil za krojača. Delal je pri mojstru Kreflu in po njegovi smrti prevzel obrtno delavnico, v kateri se je poleg pomočnikov te obrti učilo tudi po pet vajencev. Med drugo svetovno vojno je bil mobiliziran in je med drugim več let preživel v Franciji. Tam je svoj poklic izkoristil sebi v prid in šival uniforme za vojaške starešine. Po vrnitvi domov, kar se je zgodilo šele oktobra leta 1945, je nadaljeval delo v krojaški delavnici v Braslovčah. V zasluženi pokoj je odšel leta 1976.

Jubilant je kljub visoki starosti vitalen, dobrega zdravja in bistre glave. Rad bere časopise, občasno gleda televizijo, za svoje zdravje pa ob skrbni podpori žene Fanike skrbi s krajšimi sprehodi in primerno zdravo hrano. Člani ZB Krajevne organizacije Braslovče mu želimo dobro zdravje, prijetno počutje doma, v sosesčini in med nami, ki ga imamo radi.

95 let
**Edvarda
Vodopivca**

// PIŠE: Franc Auguštin

Edvard Vodopivec je dolgoletni član krajevne organizacije ZZB za vrednote NOB komandanta Staneta v Ljubljani in je te dni na svojem domu v Šiški praznoval svoj 95. rojstni dan v krogu svojih bližnjih. Obiskali so ga tudi predstavniki krajevne organizacije ZB. Edo zaradi smrti v družini in oskrbnih težav večino časa preživi doma, kjer mu ob strani stojijo njegovi bližnji.

Rodil se je 15. novembra 1921 v kraju Branik v Vipavski dolini. Tam je hodil v šolo, kjer se takrat ni smelo govoriti slovensko, nato pa je postal vajenec in pozneje izučeni mizar. Kmalu so ga vpoklicali v italijansko vojsko, v tankovsko enoto, po opravljenem usposabljanju je postal tankist. Z

enoto je bil premeščen v Libijo, kjer je tedanja Italija vodila osvajalno vojno vse do sredine leta 1942, ko so bile italijanske enote poražene, Edo pa je postal vojni ujetnik, zatem se je pridružil ustanoviteljem Jugoslovanske kraljeve vojske. Kot tankista so ga poslali na usposabljanje za upravljanje tanka Stuart. Proti koncu leta se je pridružil jugoslovanskim partizanom, od koder je bil poslan v Rusijo, kjer se je usposobil za upravljanje srednjega tanka T-34. S tankovsko brigado je sodeloval pri osvobajanju Beograda, nato pri preboju sremske fronte in svoj tank T-34 je pripeljal do Zagreba, kjer je dočakal konec vojne. Njegova zadnja obrambna naloga je bila, ko je ob napetostih z Italijo pri Trstu svoj T-34 pripeljal do Gorice in zasedel položaj ob obrežju Soče.

Po vojni je ostal v aktivni službi v JLA, opravil je vrsto usposabljanj in postal tehnični oficir za oklepna vozila. Opravljal je različne naloge kot inštruktor in učitelj v šolah za mlade tankiste. Večino službovanja je opravljal v Makedoniji, razen nekaj zadnjih let, ko je deloval v šolskem tankovskem centru v Banjaluki, kjer je pred koncem aktivne službe doživel že drugi potres. Leta 1969 se je upokojen s činom majorja z družino preselil v Ljubljano. Hčeri sta se osamosvojili, žena mu je umrla, zdaj mu ob strani stojijo njegovi bližnji. Kot sam pravi, je kljub starostnim težavam ohranil veder duh.

90 let
**Marije
Dolgan**

// PIŠE: Nada Grandič

Marija Dolgan - Mariči, kot so jo klicali doma, je na začetku meseca praznovala svoj 90. rojstni dan. Rodila se je 8. decembra leta 1926 v vasi Moško, občina Kanal, kjer je tudi obiskovala italijansko osnovno šolo. Izhaja iz siromaš-

ne kmečke in zavedne družine petih deklet in enega fanta. Drobčna šestletna deklica je kmalu okusila trdo fašistično roko. V šoli je s sošolkami govorila slovensko. Slišal jo je ravnatelj in dobila je take klofute, da ni vedela, kje je njen razred. Zelo rada se spominja stare mame, ki jo je naučila pisati in brati v slovenskem jeziku. Kot petnajstletno dekle je začela služiti kruh v tovarni Anhovo, tam je delala do razpada Italije 1943. leta. Spominja se časov, ko je fašistična oblast mobilizirala mlade fante v italijansko vojsko, od koder se nekateri niso nikoli vrnili. Kot zavedno dekle se je vključila v narodni odpor in delala kot kurirka obveščevalka. Po vojni je delo iskala v Pulju, nato v Ljubljani, kjer je ob delu dokončala vzgojiteljsko šolo. Leta 1949 je dobila službo v otroškem vrtcu v Divači, kjer je tudi živela in se leta 1952 poročila z možem Rudijem. Ustvarila si je družino in se udeleževala udarniških del za obnovo kraja.

Vida Stržinar, hči Staneta Kebra - Koga, enega od ustanoviteljev Molniške čete je ZB Zadvor podarila spominski trak, ki ga je tudi sama pritrčila na prapor. (Foto: Nik Rovnan)

Predsednik in dva podpredsednika ZZB: Slavko Grčar, Tit Turnšek in Matjaž Kmecl

Boris Kašča je bil dolgoletni predsednik ZZB Idrija Cerklje in član glavnega odbora ZZB NOB Slovenije. Sredi leta je funkcijo predal mlajšemu nasledniku. (Foto: Jožica Hribar)

Srečanje na Pokljuki: Ivo Miklavčič in Janko Heberle, borca Prešernove brigade in Danica Mandeljč, predsednica organizacijskega odbora spominskega pohoda na Triglav.

Na slovesnosti na Travnici je nastopil tudi dramski igralec Ivo Godnič, sin Tigrovcva Justa Godniča, ki je bil med soustanovitelji Ribniške čete. (Foto: Danijel Divjak)

Janez Stanovnik in Budimir Lončar, zunanji minister v zadnji jugoslovanski vladi, ki jo je vodil Ante Marković

Na spominski slovesnosti v Kozlarjevi gošči (z leve): Stane Dovgan, predsednik ZZB NOB Vič, Janko Heberle, predsednik MO ZZB Ljubljana, Milan Kučan, Marjeta Kidrič in Julka Žibert, podpredsednica

Zora Konjajev je 21. decembra dopolnila 95 let; Ciril Zlobec pa je najstarejši slovenski pesnik - partizan.

Vabljeni v Dražgoše

Organizacijski komite za prireditve Po stezah partizanske Jelovice vabi na osrednjo slovesnost in 60. prireditev Po stezah partizanske Jelovice ob 75. obletnici dražgoške bitke. Slovesnost bo pri spomeniku v Dražgošah v **nedeljo, 8. januarja 2017, ob 12. uri**. Zbrane bo pozdravil mag. Drago Štefe, predsednik organizacijskega komiteja, slavnostni govornik pa bo zgodovinar dr. Martin Premk. V kulturnem programu bodo sodelovali Orkester Slovenske vojske, Ženski pevski zbor Kombinac, baritonist Tone Habjan s harmonikarjem Nejcem Jemcem, učenci Podružnične šole Dražgoše in recitator Miloš Šmid. Program bo vodil Andrej Kokot.

Iz Ljubljane bo organiziran avtobusni prevoz z odhodom ob 10. uri s parkirišča za avtobuse pod dvorano Tivoli. Prijave za prevoz sprejema ZZB NOB Ljubljana do 4. januarja 2017 na telefonsko številko (01) 432-52-41.

Spominski pohodi v Dražgoše 7. in 8. januarja 2017

Sobota, 7., in nedelja, 8. januarja 2017

38. pohod Po poti Cankarjevega bataljona s Pasje ravni v Dražgoše. Pohod se začne v soboto, 7. januarja 2017, med 22. in 24. uro (Dom krajanov Črni Vrh, tel. 041 882 076). Organizator: Planinsko društvo Škofja Loka (Iris Todorovič, tel. 031 604 884, Jože Stanonik, tel. 041 595 005)

18. pohod Železniki–Ratitovec–Jelovica–Dražgoše. Pohod se začne v soboto, 7. januarja 2017, ob 24. uri (Češnjica – plavalni bazen). Organizator: Planinsko društvo Železniki (Lojze Lotrič, tel. 031 613 426, e-naslov: lotric.lojze@gmail.com, v sodelovanju z GD Dražgoše).

Nedelja, 8. januarja 2017

41. pohod čez Jelovico: Soteska (Bohinj)–Rovtarica–Dražgoše. Odhod ob 7. do 7.30 iz Soteske. Organizatorji: KS Bohinjska Bela (Janez Koselj, tel. 041 270 449) in SV, Vojašnica Bohinjska Bela, v sodelovanju z GG Bled (Zvone Šolar), PD Radovljica in Srednja vas ter Veterani vojne za Slovenijo (Janez Koselj, predsednik OZ VVS, Zgornja Gorenjska, tel. 041 486 946).

6. pohod Tuškov grič–Jemec–Zali Log–Železniki–Dražgoše. Odhod ob 5. uri s Tuškovega griča pod Črnim vrhom nad Cerknim. Organizator: Krajevna organizacija ZB Davča (Lojze Jelenc, tel. 041 350 240).

10. tržiški pohod v Dražgoše: Tržič–Podnart–Češnjica–Jamnik–Dražgoše. Odhod ob 6. uri izpred gasilskega doma v Bistrici pri Trziču. Organizatorji: Občinsko združenje slovenskih častnikov Tržič v sodelovanju z Občino Tržič, Območnim združenjem veteranov vojne za Slovenijo Tržič, Policijskim veteranskim društvom SEVER Gorenjske, ZB za vrednote NOB Tržič in Združenjem vojaških gornikov Slovenije (Valentin Klemenčič, tel. 041 633 750, e-naslov: valentin.klemencic@gmail.com).

Pohod Škofja Loka–Križna Gora–Čepulje–Mohor–Dražgoše. Odhod ob 5.30 z avtobusne postaje v Škofji Loki. Organizator: PD Škofja Loka, tel. (04) 512 06 67, e-mail: info@pd-skofjaloka.com (Roman Jelenc, tel. 041 549 492).

Pohod Kranj–Podblica–Dražgoše. Odhod ob 9. uri izpred hotela Creina v Kranju z avtobusom. Organizator: PD Kranj, tel. (04) 236 78 50, ali vodniki. pdkranj@gmail.com. Pohod bo vodila Staša Merlak.

Pohod Čepulje–Mohor–Dražgoše. Odhod ob 7.30 do 8. ure s Čepulj. Organizator: PD Kranjtel, (04) 236 78 50, ali vodniki.pdkranj@gmail.com.

Pohod Kropa–Jamnik–Dražgoše. Odhod ob 08.30 izpred tovarne Plamen v Kropi. Organizator: ZB za vrednote NOB Radovljica in KO ZB za vrednote NOB Kropa v sodelovanju s PD Radovljica (Anton Kapus, tel. 041 350 295). Pohodniki, ki bodo pot začeli v Železnikih, lahko za informacije pokličejo Nika Sedeja na telefonsko številko 031 771 212. Za pohodnike iz Selc pa je kontaktna oseba France Benedik, tel. 040 310 333.

Zimski kolesarski vzponi v Dražgoše (rekreativni, brez zapiranja cest). Start ob 8.30 do 9. ure. Kranj–Podblica–Dražgoše; Selca–Lajše–Dražgoše; Škofja Loka–Selca (Lajše–Dražgoše)–Češnjica–Dražgoše; Kropa–Jamnik–Dražgoše (informacije Sašo Rakar, tel. (04) 231 75 55, Brane Dežman, tel. 051 311 464).

Partizanske smučine vabijo

Tokrat jubilejne, že 40. spominske smučarske tekme **Partizanske smučine Cerkno 45** bodo izvedene na smučiščih Smučarskega centra Cerkno v **soboto, 28. januarja 2017**, po naslednjem programu:

9.00 zbiranje udeležencev

9.30 odprtje tekmovanja na vrhu proge Lom 4

9.40 nastop demonstracijske skupine Edmunda Čibeja in TD Novaki

9.50 Odhod tekmovalcev na start

10.00 veleslalom – člani ZZB za vrednote NOB Slovenije, Zveza združenj vojnih invalidov – Lom 4

10.00 Prvenstvo pripadnikov Slovenske vojske v veleslalomu – Lom 3

10.30 Prvenstvo Zveze slovenskih častnikov in tekma veteranov Sever – Lom 3 in 4

11.00 13. odprto prvenstvo ZVVS – veteranov vojne za Slovenijo – Lom 3 in 4

11.00 tek – borke, borci – Lom

13.00 zbor pred Hotelom Cerkno, kosilo

14.30 sklepna slovesnost in razglasitev rezultatov – Hotel Cerkno

Za člane ZZB za vrednote NOB – borce je predvideno tekmovanje v veleslalomu in teku na simbolični ravni v enotni kategoriji (letnik 1930 in starejši). Za člane ZZB za vrednote NOB Slovenije so kategorije po panogah razvidne iz priloženega prijavnega obrazca. V kategoriji veteranov v veleslalomu tekmujejo člani ZVVS, Sever in Zveze slovenskih častnikov. Tekmovalci Slovenske vojske v veleslalomu izvedejo dva teka. V drugem teku tekmujejo v obratnem vrstnem redu glede na dosežene rezultate.

Smučarsko tekmovanje v veleslalomu za učence osnovnih šol iz Cerknega, Idrije, Spodnje Idrije in Železnikov bo potekalo v četrtek, 26. januarja 2017.

Vsi tekmovalci nastopajo na lastno odgovornost.

V okviru tekmovanja bo izvedena demonstracija smučarskih veščin na izvornih smučeh iz časov prvih smuč v Sloveniji v organizaciji Društva za

ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora, demonstratorske skupine Edvarda Čibeja in TD Novaki.

Prijave sprejemamo **do 23. januarja 2017** na priloženem obrazcu, ki ga dobite v hotelu Cerkno skupaj s podatki o stroških vozovnice in prehrane. V prijavi navedite priimek in ime, letnico rojstva, točen naslov prijavljenega tekmovalca in kategorijo tekmovanja (tek ali veleslalom).

Naslov: Partizanske smučine, Cerkno 45, Hotel Cerkno, Sedejev trg 8, 5282 Cerkno. Informacije Hotel Cerkno – tel.: 05/374-34-00, faks: 05/374-34-33 in e-naslov info@hotel-cerkno.si

Morebitna odpoved ali prestavitev tekmovanja zaradi pomanjkanja snega bo sporočena na prvem programu Radia Slovenija, Radio Odmev – Radio Primorski val in na Valu 202 v petek pred napovedano prireditvijo.

Slovenska Bistrica, Osankarica:

Občina Slovenska Bistrica, Zavod za kulturo in Združenje borcev za vrednote NOB Slovenska Bistrica pripravljajo v **petek, 6. januarja 2017, ob 18. uri** v Viteški dvorani bistriškega gradu slavnostno akademijo v spomin na padec Pohorskega bataljona, katere vsebinski moto bo tokrat »Na Štajerskem (je tekel narodnoosvobodilni boj) nekoliko drugače«. Z dr. Marjanom Žnidaričem, zgodovinarjem in predsednikom ZZB za vrednote NOB Maribor se bo pogovarjal Mirko Munda. Naslednji dan, v **soboto, 7. januarja 2017, pa bo ob 11. uri** tradicionalna spominska slovesnost pri Treh žeblih na Pohorju. Njeni organizatorji so poleg omenjenih iz Slovenske Bistrice še Mestna občina Maribor ter občine Ruše, Zreče, Oplotnica in Slovenske Konjice. Pri Treh žeblih bo slavnostni govornik minister za kulturo Tone Peršak; odhod do prizorišča bo izpred doma na Osankarici ob 10.30, do Osankarice pa bodo vozili avtobusi.

Suhor:

Občina Metlika, ZB za vrednote NOB Metlika in KO ZB za vrednote NOB Suhor vabijo na slovesnost ob 73. obletnici legendarnega odhoda XIV. divizije na Štajersko. Slovesnost bo v **soboto, 7. januarja 2017, ob 14. uri** v Kulturnem domu v Dolnjem Suhorju pri Metliki. Slovesno besedo bo imel Milan Gorjanc, član predsedstva ZZB za vrednote NOB Slovenije. Organiziran bo tudi pohod iz Metlike z začetkom ob 10. uri v spominskem parku na Trgu svobode. Pohod ni zahteven. Dodatne informacije: Milan Travnikar, tel. 041/818-270.

Ljubljana:

Tradicionalna slovesnost ob mednarodnem dnevu spomina na holokavst, ki jo pripravlja ZZB za vrednote NOB Slovenije, bo v **soboto, 29. januarja ob 11. uri** v Centru urbane kulture Kino Šiška, Trg prekomorskih brigad 3, Ljubljana

RAZPRODANO !

Alojz Štelcer, borec Šercerjeve brigade

Zaradi nižjih stroškov živi v sosednji državi

Pod vodstvom Darjana Mencigarja, predsednika KO Zveze borcev za vrednote NOB Radenci, je šestčlanska delegacije novembra obiskala enega izmed treh svojih članov, ki so bili aktivni udeleženci NOB. V enem izmed domov za starejše na Hrvaškem namreč živi 88-letni Alojz Štelcer, ki je kot 16-letnik oktobra 1944 postal borec Šercerjeve brigade.

// PIŠEIN FOTO: Filip Matko Ficko

Alojz Štelcer (v sredini) se je razveselil obiskovalcev.

Alojz Štelcer se je po končani drugi svetovni vojni kot kovinostrugar zaposlil v Tovarni avtomobilov v Mariboru in se leta 1970 odločil za graditev stanovanjske hiše na Murskem Vrhu v današnji Občini Radenci. V novem kraju se je takoj vključil v vse dejavnosti krajevne skupnosti (graditev cest, vodovoda, telefonije ...), v poznih letih upokojitve pa se je odločil za bivanje v Domu Danice Vogrinec na Pobrežju v Mariboru, saj v štajerski prestolnici živi tudi njegov sin Branko.

A po dveh letih se je Alojz Štelcer zaradi nizke pokojnine in cenejšega bivanja odločil za bivanje v enem izmed domov

za starejše na sosednjem Hrvaškem, kar ni edini tak primer v severovzhodni Sloveniji. Zato so ga člani iz radenske borčevske organizacije obiskali v Ustanovi za starije i nemočne osebe Novi život v kraju Radovec v varaždinski županiji na Hrvaškem.

Obiska je bil Alojz Štelcer nadvse vesel, ob tem je pohvalil sina, ki ga redno obiskuje, le nad hrano v domu se je potožil. Zanimalo ga je vse, kar se dogaja v njegovi domači občini Radenci ter posebej v njegovi Krajevni organizaciji ZZB za vrednote NOB, v kateri je bil dolga leta podpredsednik, ko je bil predsednik Dragu Štumpf, ki je bil tudi med obiskovalci. ●

Razstava Zlati prah v Narodnem muzeju Slovenije

Pred četrto stoletja smo dobili – tolar

V Narodnem muzeju Slovenije na Prešernovi v Ljubljani so ob 25-letnici samostojnosti Slovenije pripravili razstavo o razvoju slovenske nacionalne valute, tolarja. Na vprašanje v anketi, na kaj smo bili Slovenci ponosni v bližnji preteklosti, jih je veliko odgovorilo, da je to prav tolar, je na predstavitvi povedala mag. Barbara Ravnik, direktorica Narodnega muzeja Slovenije.

// PIŠE: Tea Černe // FOTO: Narodni muzej Slovenije

Dr. Andrej Šemrov, kustos razstave in vodja Numizmatičnega kabineeta Narodnega muzeja Slovenije, je poudaril pomen tolarja kot neprecenljivega zaklada, »saj so za upodobitev izbrani umetniki z oblikovanjem denarja, izborom motivov, ki predstavljajo narodno bogastvo, in z načinom upodobitve pripomogli tudi h krepitvi samozavesti državljanov nove države«.

Razstava Zlati prah je povezana z družino Španzel - Unkovska. 31. avgusta 1991 je bil Rudolf Španzel skupaj z Miljenkom Liculom in Zvonetom Kosoveljem izbran na natečaju za nove slovenske kovance in bankovce. Za tolar

Ivana Kobilca, portret. Avtor Rudolf Španzel. Portret Ivane Kobilca je bil na bankovcu za 5000 tolarjev.

je naslikal devet portretov osebnosti, ki so se zapisale v slovensko zgodovino. To so Primož Trubar, Janez Vajkard Valvasor, Jurij Vega, Rihard Jakopič, Jakob Petelin Gallus, Jože Plečnik, France Prešeren, Ivana Kobilca in Ivan Cankar. Španzlova življenjska sopotnica, slikarka in grafičarka Biljana Unkovska, je oblikovala makedonski denar, ki je tudi na razstavi. Njun sin Dorian R. Španzel, magister umetnosti, slikar in novomedijski umetnik, se predstavlja z angažiranimi deli. Na razstavi je tudi njegov fantazijski denar karant.

Še hiter pogled v preteklost: 25. junija 1991 je bil sprejet zakon o Banki Slo-

kovcu za 1000 tolarjev, pojavlja v dveh različicah. Zaradi naglice je tedanji guverner Banke Slovenije dr. France Arhar kljub nasprotovanju umetnika sprejel odločitev, da se bankovci septembra leta 1992 natisnejo. Približno leto dni pozneje, 13. decembra 1993, se je pojavil v obtoku bankovec s popravljenim portretom Franceta Prešerna.

Sprednja stran bankovca za 1000 tolarjev, v obtoku do 31. decembra 2006. Avtorji: Miljenko Licul, Zvone Kosovelj in Rudolf Španzel.

venije kot emisijski banki, 8. oktobra pa Zakon o denarni enoti Republike Slovenije. V obtok so dani zasilni bankovci, ki nosijo le oznako vrednosti, nimajo pa imena, saj so ime izbrali šele večer prej. Dosežena je finančna suverenost nove države. Tako so bili podani osnovni zakonski pogoji za monetarno osamosvojitve kot temelj nove slovenske državnosti. 30. septembra 1992 so prišli v obtok prvi bankovci za 100, 500 in 1000 tolarjev. Zanimivo, da se portret Franceta Prešerna, ki je upodobljen na ban-

Tolar je bil slovenska valuta 15 let. 1. januarja 2007 smo prebivalci Slovenije začeli uporabljati evrske bankovce in Banka Slovenije je izgubila status emisijske banke. Postala je banka v sistemu Evropske centralne banke. Tako smo se poslovili od svoje nacionalne valute in se odrekli tudi finančni neodvisnosti – enemu izmed temeljev državnosti. ●

Razstava je v Narodnem muzeju Slovenije na Prešernovi 20 v Ljubljani na ogled do 8. februarja 2017.

Naročam revijo SVOBODNA BESEDA Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:
ZB za vrednote NOB Slovenije
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Ime in priimek: .....

Kraj, ulica, poštna številka: .....

Telefonska številka: .....

Naročnino bom plačeval(a): (odgovor označite)

četrtletno 9 €, letno 36 €. Podpis: .....

NAROČILNICA

				SVOBODNA BESEDA	ZAČETEK GESLA	SRBSKA PEVKA (LEPA ...)	KONEC GESLA	ROLETA	ZAUŠNICA	ANTON DERMOTA	SVOBODNA BESEDA	VELIKO PRESENEČENJE, OSUPLOST	BISTVO, BIVANJE
				KOLEKCIJA							ŠELHAUS EDI		
											IZDELOVALEC SIT		
				ŠVEDSKI POLITIK, NOBELOV. (KLAUS PONTUS)									
				ZNAMENJE VLADARSKE OBLASTI						MATEMAT. NEZNANKA ITALIJAN. NAZIV ZA SOČO			
				RASTLINSKI ZAJEDAVEC								NOGE, UKRIVLJENE V OBLIKI ČRKE X	NAŠ PISATELJ VELIKONJA
SVOBODNA BESEDA	DAN, KO DELAMO V SLUŽBI, DELOVNIK	ŽENSKA, KI ORISUJE, OPISOVANKA	TRAVI PODOBNA RASTLINA	ALDEHID OCETNE KISLINE	HRVAŠKI KRAJ PRI ZADRU	JANEZ ZMAZEK	RIMSKI HIŠNI BOG, PODOLGOV VOTLA, NAPRAVA			JAMAŠKI ŠPRINTER BOLT DURI, DVERI			
PREBIVALCI DOLENJSKE													
BOLEZENSKA SPOLNASTLA													
PREBIVALEC LIKE						SPOSOBNOST HOTENJA							
NAPAKA NA FOTOGRAFSKI EMULZIJ					REKA V SEVEROVZHODNI SLOVENIJI	SVOBODNA BESEDA	ŠPANSKA ZNAMKA AVTOV PRIPADNIK MONOV						
SAMOGLASNIK						POLJSKI GLODAVEC IZDELOVALEC SIRA				ANTON PETJE VRTEČI SE DEL MOTORJA		ČUFAR TONE TAJNI SODELAVEC	SLOVENSKI PESNIK IN PRAVNIK (LOVRO)
NADA VIDMAR		MERILNIK LESA ZAHODNI VOJAŠKI PAKT								DEL ROKE NAD ZAPESTJEM UREJENA OBALA			
BRITANSKI PISATELJ FLEMING				NEKD. IT. PREMIER LAMBERTO MANJURED OKRASJE									
DLAKASTA DIVJAD							RAHLO, DEBELO BLAGO, RATIN					OLIVER MLAKAR	
SLUŽBUJOČA VOJSKA							LOVSKI PLEN					EDVARD RUSJAN	
VRSTA MEDVEDA Z BELINO OKOLI OČI							OŽINA NA MALAJSKEM POLOTOKU V JUGOVZHODNI AZIJI						
										TRENUTEK, MOMENT			

Rešitve križanke pošljite do 20. januarja 2017

Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

SVOBODNA BESEDA

Izžrebanim reševalci križanke iz

13. številke revije Svobodna beseda 2016:

1. Ivan Lavrenčič, Gasparjeva 21, 1380 Cerknica
2. Marija Bolje, Tomažičeva 15, 6311 Izola
3. Jože Žnidar, Proseniško 24c, 3230 Šentjur

Rešitve križanke:

POSTREŽBA, USTREZNIK, SVAJA, IZO, TORA, ODEV, TEBE, ŽAL, TENIŠKA ŽOGA, BRIJE, VSEZBIL, DALJIŠČE, ATIS, HAITI, KOČNA, NAOTO, TESTAT, KI, ČŠ, PANJEVKA, RIAL, OČKA, EMIR, NOS, FIRN, NS, ZAPEČKAR, ENOJNOST, URARNA, KAMENČEK, BOJANA.

Geslo: OSVOBODITEV IZ STAREGA PISKRA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov:
ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, s pripisom
»nagrada križanka«, do 20. januarja 2017.

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

Geslo 14. številke SB:

_____